

TIEDONANTOJA 184 • 1992

**VILJELIJÖIDEN JA
NEUVOJIEN NÄKEMYKSIÄ
MAATALOUDESTA**

TELLERVO SALLINEN

MAATALOUDEN TALOUDELLINEN TUTKIMUSLAITOS
AGRICULTURAL ECONOMICS RESEARCH INSTITUTE, FINLAND

RESEARCH REPORTS 184 • 1992

TIEDONANTOJA 184

VILJELJÖIDEN JA NEUVOJIEN NÄKEMYKSIÄ MAATALOUESTA

Tellervo Sallinen

MAATALOUDEN TALOUDELLINEN TUTKIMUSLAITOS
AGRICULTURAL ECONOMICS RESEARCH INSTITUTE, FINLAND
RESEARCH REPORTS 184

ISBN 952-9538-26-X
ISSN 0788-5199

Sisällysluettelo

	Sivu
1 JOHDANTO	5
2 MAATALOUDEN KUSTANNUSJAHTI	7
2.1 Kustannusjahdin tarpeellisuus	7
2.2 Kustannusjahdista tiedottaminen	9
2.3 Kustannusten alentaminen	10
3 VILJELIJÖIDEN VÄLINEN YHTEISTYÖ	14
3.1 Miten viljelijöiden yhteistyö toimii	14
3.2 Yhteistyön esteet	18
3.3 Yhteistyön yleisyys	19
3.4 Yhteistyö työlajeittain	24
3.5 Viljelijöiden välisen yhteistoiminnan edistäminen	27
4 MAATALOUDEN KILPAILUKYKY	27
5 TUOTTAJAHINTOJEN ALENTAMISEN JA LANNOITEVEROJEN NOUSUN VAIKUTUKSET	32
5.1 Viljan tuottajahintojen alentamisen vaikutukset	32
5.2 Lannoiteverojen nousun vaikutukset	36
6 MAATILOJEN SUKUPOLVENVAIHDOKSET	40
6.1 Viljelijöiden ja neuvojen näkemyksiä tilakaupoista	41
6.2 Maatilojen velkaantuminen	44
6.3 Sukupolvenvaihdosten kehittämismahdollisuuksia	44
7. TUOTANNON SUUNNITTELUUN JA TARKKAILUUN LIITTYVÄT LASKELMAT	45
7.1 Vuosittaiset suunnitelmat	45
7.2 Useamman vuoden jaksolle tehtävät suunnitelmat	47
8 NEUVOJIEN NÄKEMYKSIÄ YLITUOTANNOSTA JA TILAKOOSTA	50
8.1 Ylituotannon vähentäminen	50
8.2 Tavoiteltava tilakoko	52
9 YHTEENVETO	54
KIRJALLISUUS	57
LIITTEET	58

VILJELIJÖIDEN JA NEUVOJIEN NÄKEMYKSIÄ MAATALOUDESTA

TELLERVO SALLINEN

Views of farmers and advisors on agriculture

Abstract. The purpose of the report is to present views of farmers and agricultural advisors on e.g. the effects of the recent decisions concerning agricultural policy. The survey also included opinions on the possibilities for lowering the costs of agriculture, the amount of cooperation between farmers, the obstacles to cooperation, as well as on the competitiveness of Finnish agriculture. The questions made to advisors, in particular, concerned the promotion of cooperation between farmers, abolishing overproduction, and developing the practices applied in transfers of farms to descendants. Farmers' interviews were made at the end of 1991 by the Market Research Institute of Pellervo Society. Questionnaires were mailed to the representatives of advisory organizations to find out their views on current issues in agriculture

Index words: Farmers' opinions, advisors' opinions, production cost, price policies, overproduction, cooperation between farmers, farm size

1 Johdanto

Euroopan yhdentymiskehityksen sekä kansainvälisen kaupan esteiden purkamisen myötä maataloustuotanto on saanut uusia haasteita. Tuotantokapasiteetin kasvaessa ja tuotannon tehostuessa maatalous on ajautunut ylituotantoon jo 1960-luvulla. Koska maamme korkea hinta- ja kustannustaso heikentää kilpailukykyä, maatalouden ylijäämien vientiä on rahoitettu osittain valtion tuella. Maatalouden osalta ylituotannon kustannukset näkyvät mm. viljelijöiltä perittävänä markkinoimismaksuina, viljan tuottajahintojen alentamisena, rehujen valkuaisveron sekä lannoiteverojen korotuksina.

Ylituotannosta johtuen maataloustuotantoa on Suomessa rajoitettu jo 1960- ja 70-lukujen vaihteesta lähtien. Viljelijöiden mahdollisuudet yrityskoon suurentamiseen, varsinkin kotieläintuotannon osalta, ovat olleet pienet. Näin ollen maatalouden rakenne on säilynyt pientilavaltaisena. Tuotannon lisääminen tiloilla on nykytilanteessa miltei mahdotonta, joten kustannuksissa säästäminen on lähes ainoa, tosin hyvin vaikea tapa pienentää tulonmenetyksiä.

Maatalouden ylituotannosta aiheutuvat vientikustannusmaksut ovat nousseet erityisesti peräkkäisten hyvien satovuosien jälkeen valtion osalta yleisesti hyväksyttävää määrää suuremmiksi. Toisaalta myös viljelijöiden osuutta on lisätty erityisesti vuoden

1991 aikana maataloustulolakiin liittyvillä päätöksillä. Maatalouden kilpailukykyä ja osallistumista kansainväliseen kauppaan vaikeuttaa maamme korkea hinta- ja kustannustaso. Maatalouden mahdollisuuksia kustannusten alentamiseksi on pohdittu mm. vuoden 1991 alkupuolella maa- ja metsätalousministeriön asettamissa työryhmissä (ANON. 1991a ja 1991b). Myös maatalousalan lehdissä on käynnistetty ns. kustannusjahti vuosikymmenen vaihtuessa. Maatalouden kustannusten alentamismahdollisuuksien selvittämistä on tehostettu viime aikoina myös maataloustutkimuksen alalla.

Maatalouden taloudellisessa tutkimuslaitoksessa on ollut vuodesta 1991 alkaen käynnissä 2-vuotinen maatalouden kustannusten alentamismahdollisuuksia selvittävä tutkimusprojekti. Tutkimus on rahoitettu Maatilatalouden kehittämisrahastosta. Kustannustutkimuksen puitteissa on selvitetty viljelijöiden sekä neuvonnan edustajien mielipiteitä ajankohtaisista maatalouden kysymyksistä. Viljelijöiden ja neuvojen näkemyksiä selvitettiin maatalouden kustannusten alentamismahdollisuuksista, viljelijöiden välisestä yhteistyöstä, suomalaisen maatalouden kilpailukykyisyydestä, tuottajahintojen alentamisen ja lannoiteverojen nousun vaikutuksista, maatiilojen sukupolvenvaihdoksista sekä tuotannon suunnitteluun ja tarkkailuun liittyvistä laskelmista. Neuvojilta tiedusteltiin näkemyksiä myös ylituotannon poistamisesta, toimialueensa optimitilakoosta sekä sukupolvenvaihdosten kehittämismahdollisuuksista.

Viljelijöiden haastattelu suoritettiin Pellervo-Seuran Markkinatutkimuslaitoksen (PSM)^{*)} tiedusteluna (5/91) vuoden 1991 lopulla. Tutkimusaineistona on runsaan 1 050 viljelijän henkilökohtainen haastattelu. Otos edustaa yli 5 peltohehtaarin tilojen viljelijöitä koko maassa. Tilat on valittu ositetulla satunnaisotannalla siten, että 5-20 ja yli 20 peltohehtaarin tiloja on suunnilleen yhtä paljon. Tällainen otoksen painottaminen on perusteltua, jotta maataloustuotannon kannalta merkittävä väestönosa, yli 20 peltohehtaarin viljelijät, saadaan näytteeseen mukaan riittävällä tapausmäärällä edustettuna. Ennen aineiston tulostamista haastatteluotos on oikaistu painotuskertoimilla, jotta lopulliset tulokset ovat peltoalan ja karjatiilojen lukumäärän suhteen sekä alueellisesti koko maata edustavia.

Sen lisäksi, että tutkimuksessa on pyritty selvittämään viljelijöiden mielipiteitä eräistä maatalouden ajankohtaisista kysymyksistä, on kartoitettu myös neuvontajärjestöjen edustajien mielipiteitä keskeisistä kysymyksistä. Koska neuvontajärjestöjen edustajat perehtyvät työssään maatiilojen nykytilanteeseen myös käytännön tasolla, heille muodostuu varsin selkeä kokonais käsitys toimialueensa maatalouden ongelmista ja kehitysmahdollisuuksista. Neuvonnalle suunnattu kysely toteutettiin postikyselynä marrasjoulukuussa 1991. Kysely lähetettiin kaikkiin maatalouskeskuksiin ja vastaaviin ruotsinkielisiin neuvontajärjestöihin suunnitteluagronomeille sekä kirjanpitokonsulenteille tai vastaavia tehtäviä suorittaville henkilöille. Kyselyitä lähetettiin yhteensä 45 kappaletta ja vastauksia saatiin eri puolilta maata. Kustannusten alentamismahdollisuuksia, sukupolvenvaihdosten kehittämistä ja ylituotannon poistamista koskeviin kysymyksiin odotettiin esseetyyppisiä vastauksia. Osa neuvojista oli paneutunut varsin perusteellisesti pohdiskелеmaan näitä maatalouden vaikeita kysymyksiä. Oheisessa raportissa on pyritty ottamaan esille mahdollisimman laajasti neuvojen esittämiä näkemyksiä. Kustannustutkimuksen puolesta kiitämme viljelijöitä sekä neuvoja yhteistyöstä ja arvokkaista näkemyksistä kustannustutkimuksen edistämiseksi.

^{*)} Vuodesta 1992 alkaen Elintarviketieto.

2 Maatalouden kustannusjahti

2.1 Kustannusjahdin tarpeellisuus

Maatalouden saamia uusia haasteita on käsitelty varsin laajasti niin maatalousalan lehdistössä kuin muissakin tiedotusvälineissä. Viljelijäväestön keskuudessa vallitsevan yleiskäsityksen selvittämiseksi maatalouden kustannusten alentamiseksi käynnissä olevasta kampanjasta kysyttiin:

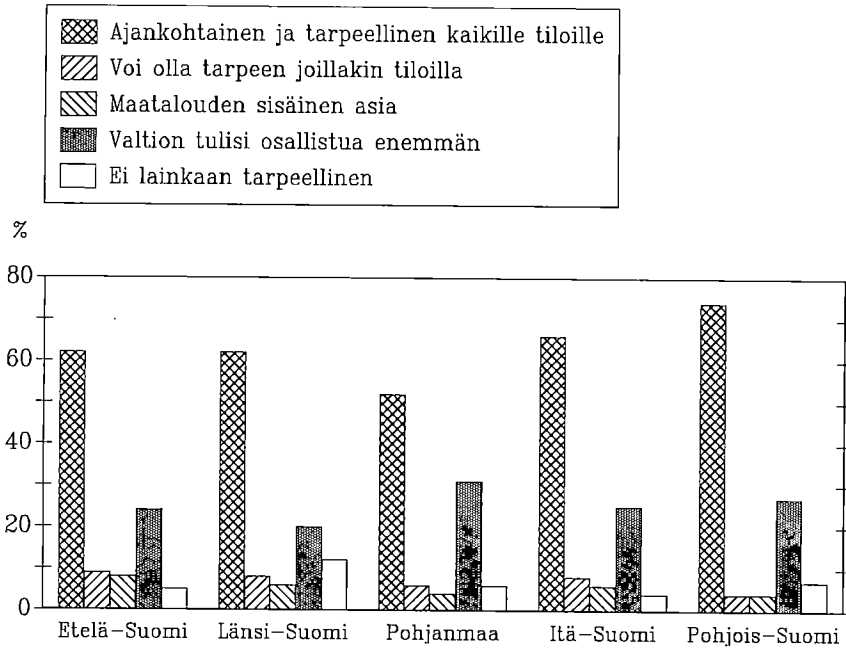
Mitä mieltä olette viimeaikaisesta maatalouden "kustannusjahdistä" ?

Viljelijöistä noin 2/3 pitää maatalouden kustannusjahtia ajankohtaisena ja tarpeellisenä kaikille tiloille. Viljelijöiden käsitykset kustannusjahdin tarpeellisuudesta poikkeavat toisistaan mm. alueellisesti. PSM:n haastattelututkimuksissa sovellettu aluejako ilmenee liitteestä 1. Pohjoissuomalaisista viljelijöistä 3/4 ja pohjalaisista viljelijöistä puolet pitää kustannusten pienentämistä tarpeellisenä kaikilla tiloilla (kuvio 1). Neljännes kaikista viljelijöistä haluaisi valtion osallistuvan maatalouden kustannusjahtiin nykyistä enemmän. Keskimääräistä hieman useampi pohjalaisista sekä pohjoissuomalaisista haluaisi lisätä valtion osallistumista kustannusten alentamisenn nykyistä suuremmaksi. Viljelijöistä vajaa 10 % katsoo vain joidenkin tilojen olevan kustannussäästöjen tarpeessa ja 7 % pitää maatalouden kustannusjahtia täysin tarpeettomana.

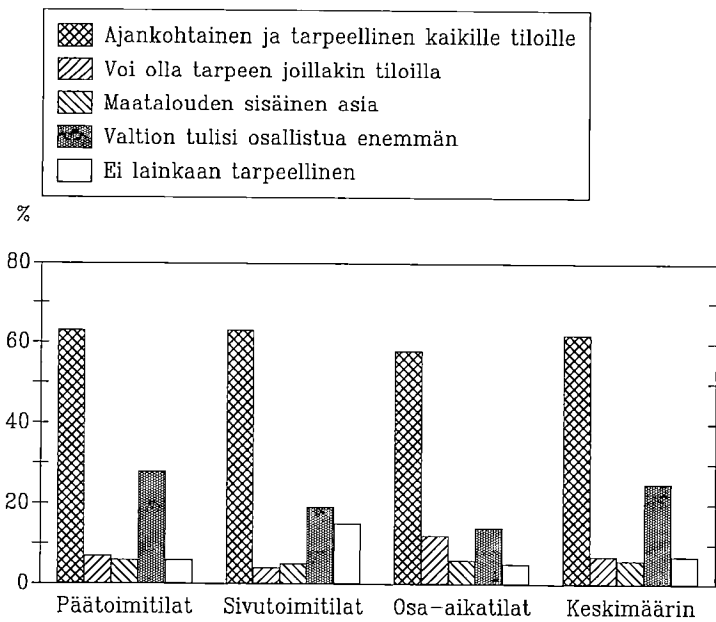
Alle 15 hehtaarin tilojen viljelijöistä runsas puolet pitää kustannusjahtia tarpeellisenä kaikille tiloille. Tilakoon kasvaessa kustannusten alentamista pidetään yhä tärkeämpänä, sillä noin 70 % yli 30 peltihehtaarin viljelijöistä katsoo kustannusjahdin ajankohtaiseksi ja tarpeelliseksi kaikille tiloille. Pienimmillä tiloilla vallitsee muita useammin käsitys, että kustannusjahti on täysin tarpeetonta tai tarpeellista vain joillakin tiloilla. Noin joka kymmenes eli keskimääräistä hieman useampi suurimpien tilojen viljelijä katsoo kustannusjahdin olevan pelkästään maatalouden sisäinen asia.

Päätoimisista viljelijöistä lähes kolmannes haluaisi valtion osallistuvan maatalouden kustannusten alentamiseen nykyistä enemmän (kuvio 2). Sivuansioviljelijöistä vajaa viidennes ja osa-aikaviljelijöistä noin 15 % kaippaa valtion aktiivisempaa osallistumista. Osa-aikatilat ovat yleensä pienimpiä tiloja, joilla kustannuksissa säästämistä ei nähdä kovin tarpeellisenä vaan katsotaan kustannusjahdin olevan tarpeellista lähinnä suurilla tiloilla.

Nuorista alle 35-vuotiaista viljelijöistä 70 % pitää kustannusten alentamista tarpeellisenä kaikilla tiloilla. Muita ikäryhmiä hieman useammin alle 45-vuotiaat viljelijät uskovat kustannusten alentamisen olevan tarpeellista vain joillakin tiloilla. Noin neljännes nuorista viljelijöistä toivoisi valtion osallistuvan enemmän maatalouden kustannusjahtiin. Viljelijöiden käsitykset maatalouden kustannusjahdistä muuttuvat iän mukaan. Yli 65-vuotiaista viljelijöistä alle puolet näkee kampanjan tarpeellisenä kaikilla tiloilla. Vanhimmista viljelijöistä, joilla tilakoko on keskimääräistä pienempi, lähes 15 % suuntaisi kampanjan vain suurille tiloille. Vajaa viidennes heistä odottaa valtiolta aktiivisempaa toimintaa maatalouden kustannusten alentamiseksi. Yli 55-vuotiaista viljelijöistä joka kahdeksas pitää maatalouden kustannusjahtia täysin tarpeettomana.

Kuvio 1. Mitä mieltä olette viimeaikaisesta maatalouden kustannusjähdistä? Viljelijöiden mielipiteitä alueittain.

Kuvio 2. Mitä mieltä olette viimeaikaisesta maatalouden kustannusjähdistä? Viljelijöiden mielipiteitä päätoimisuuden mukaan.

Neuvontajärjestöjen edustajille esitettiin viljelijähaastattelua vastaavat kysymykset koko toimialuetta koskevinä. Neuvojista lähes 90 % pitää kustannusjahtia ajankohtaisena sekä tarpeellisena kaikille tiloille. Osa neuvojista katsoo kustannusten alentamisen olevan tarpeellista vain joillekin tiloille. Lähes kolmasosa kyselyyn vastanneista neuvojista haluaisi valtion osallistuvan enemmän maatalouden kustannusjahtiin. Pelkästään maatalouden sisäisenä asiana kustannusjahtia pitää vajaan 10 % neuvonnan edustajista. Neuvojat korostavat kustannusjahdin tärkeyttä viljelijöitä enemmän, sillä kukaan kyselyyn vastanneista neuvojista ei pitänyt kustannusjahtia maatalouden piirissä tarpeettomana.

Erityisesti Länsi-Suomessa neuvojat pitävät kustannusjahtia tarpeellisena velkaantuneille ja tuotantoa aloittaville viljelijöille. Myös Itä- ja Pohjois-Suomessa on otettu esille huoli maatilojen velkaantumisesta. Varsinkin Pohjanmaalla korostetaan viljelijöiden omaa aktiivisuutta kaikilla tiloilla kustannusten alentamiseksi. Länsi- ja Itä-Suomessa kustannusjahtia pidetään osittain maatalouden sisäisenä asiana. Sen sijaan Etelä-, Itä- ja Pohjois-Suomessa pidetään tarkoituksenmukaisena myös valtion nykyistä aktiivisempaa osallistumista maatalouden kustannusjahtiin. Valtion toivotaan osallistuvan maatalouden kustannusten alentamiseen mm. muuttamalla tuotantovälineiden liikevaihtoverotusta.

2.2 Kustannusjahdista tiedottaminen

Maatalouden kustannusten alentamisvaatimukset ovat viime aikoina olleet usein esillä niin tuottajajärjestöjen, maataloustutkimuksen, neuvonnan kuin hallinnonkin piirissä. Tehokkaiden ja tarkoituksenmukaisten keinojen löytäminen kustannusten alentamiseksi on osoittautunut erittäin vaikeaksi. Tähän liittyen viljelijöiltä kysyttiin

Pitäisikö kustannusjahtiasiaa tiedottaa nykyistä enemmän ?

Viljelijöistä noin 2/3 haluaisi kustannusten alentamiseen liittyvää tiedotusta lisättävän. Erityisesti itäsuomalaiset sekä muiden kuin nauta-, sika- ja viljatilojen viljelijät kaipaavat lisää kustannusjahtiin liittyvää tiedotusta. Viljatilojen viljelijät pitävät hieman muita useammin nykyisen tiedotuksen tasoa riittävänä.

Tuotantos suunnan vaihtamista tai nykyisen tuotannon laajentamista suunnittelevista viljelijöistä noin 70 % haluaisi lisää tietoa kustannusten alentamismahdollisuuksista. Sen sijaan noin puolet niistä viljelijöistä, joiden tilalla suunnitellaan sukupolvenvaihdosta, tuotannon supistamista tai lopettamista, pitää nykyistä tiedotusta riittävänä. Muita useammin lisätietoa kaipaavat nuoret viljelijät (kuvio 3) sekä peltoalaltaan ja karjakooltaan pienimpien tilojen viljelijät.

Sen lisäksi, että neuvontajärjestöjen edustajat pitävät maatalouden kustannusjahtia tarpeellisena kaikilla tiloilla, he myös korostavat viljelijöitä useammin tiedotuksen merkitystä. Lähes jokainen kyselyyn vastannut neuvoja toivoo kustannusten alentamiseen liittyvän tiedotuksen lisäämistä entisestään.

2.3 Kustannusten alentaminen

Maatalouden kokonaislaskelman ennakkollisten tietojen mukaan maataloustulo aleni vuonna 1991 13 %. Tavoitehintoja oli keväällä 1991 hieman nostettu, mutta niitä ei kuitenkaan kaikkien tuotteiden osalta saavutettu. Erityisesti naudanlihan- ja viljantuottajat kokivat merkittäviä tulonmenetyksiä tavoitehintojen alituksen myötä. Vuositasolla tuottajahintojen alennus oli 3 %. Maatalouden vientikustannusvastuun huomattava kasvu vuonna 1991 osaltaan heikensi viljelijöiden tulokehitystä (mm. KETTUNEN 1992). Kustannusten alentaminen on nähty myös tilatasolla lähes ainoaksi keinoksi lievittää viljelijöiden tulonmenetysten seurauksia. Käytännön toimien selvittämiseksi viljelijöiltä kysyttiin:

Mitä kustannuseriä olette parin viime vuoden aikana pyrkinyt tietoisesti alentamaan tilallanne ?

Yli puolet kaikista viljelijöistä on pyrkinyt vähentämään kone- ja laitehankintoja. Lannoite-, siemen- ym. tarvikekustannuksessa on pyritty säästämään lähes 40 %:lla tiloista. Kolmannes viljelijöistä ilmoittaa kiinnittäneensä erityistä huomiota ostorehukustannukseen. Myös vieraan pääoman käyttöä on pyritty vähentämään runsaalla neljänneksellä tiloista. Joillakin tiloilla on nähty tarpeelliseksi pienentää rakennuksiin, energiaan tai kotieläintalouteen liittyviä menoja. Toisaalta maataloudesta saatavien tulojen pienentyessä yksityistalouden menoissa on tingitty joka neljännellä tilalla. Viljelijöistä 13 % katsoo kuitenkin taloudellisen tilanteen säilyneen sellaisena, ettei kustannussäästöihin tai yksityiskulutuksen pienentämiseen ole ollut tarvetta.

Tilansa palkkamenoista on pyrkinyt säästämään keskimäärin 5 % viljelijöistä. Muita useammin palkatun työvoiman käyttöä on pyritty vähentämään Etelä- ja Länsi-Suomen alueella, yli 30 peltohehtaarin tiloilla sekä sika- ja viljatiljoilla. Perheviljelmäpohjaisessa maataloustuotannossa palkattua työvoimaa käytetään lähinnä tilapäiseen työhuippujen tasaukseen, joten tilojen palkkakustannus on yleensä varsin pieni. Vain suurimmilla tiloilla tarvitaan palkkatyövoimaa vakinaisesti. Kannattavuustutkimukseen osallistuvilta Etelä-Suomen kirjanpitotiloilta tehdyn selvityksen mukaan palkkaväen työpanos on 1980-luvulla laskenut 25 % ja viljelijäperheen tekemä työpanos ainoastaan 3 % (ALASTALO 1991).

Ostorehukustannus on joka toisella kotieläintilalla otettu erityiseen tarkkailuun. Erityisesti Pohjois-Suomessa on pyritty säästämään ostorehukustannuksessa. Itä-Suomessa on mainittu konekustannukset muita useammin. Niiden lisäksi on pyritty keskimääräistä useammin vähentämään niin rehu-, rakennus- ja energiakustannusta kuin vieraan pääoman käyttöä ja yksityistalouden menojakin. Myös Etelä-Suomessa on kiinnitetty erityistä huomiota kone- ja tarvikekustannukseen sekä vieraan pääoman käyttöön ja yksityiskulutukseen (kuvio 4).

Nuoret viljelijät ovat ryhtyneet kustannusjahtiin muita tehokkaammin (kuvio 5). He ovat pyrkineet alentamaan kaikkia kustannuseriä vanhempia viljelijöitä useammin. Alle 35-vuotiaat viljelijät ovat kiinnittäneet huomiota erityisesti ostorehukustannukseen, kone- ja laitehankintoihin sekä vieraan pääoman käyttöön. Myös 35-44-vuotiaat viljelijät ovat pyrkineet alentamaan kustannuksia keskimääräistä useammin.

Suurimmilla ja päätoimisilla tiloilla on kustannusten alentamistarkoituksessa kiinnitetty huomiota lähes kaikkiin kustannuseriin keskimääräistä useammin (kuvio 6). Viljelijähaastattelun mukaan noin joka viidennellä pohjalaisella, sivutoimisesti hoitettulla tai alle 15 peltotehtaan tilalla ei ole parin viime vuoden aikana ollut tarvetta kustannusten alentamiseen. Osa-aikaisista tiloista joka neljännellä ei ole katsottu tarpelliseksi pyrkiä alentamaan kustannuksia.

Kyselyyn vastanneista neuvojista yli 90 % on korostanut toimialueellaan kone- ja laitehankintojen merkitystä maatalouden kustannuksiin vaikuttavana tekijänä. Neuvojista 4/5 on painottanut viljelijöille tarkempaa harkintaa vieraan pääoman käytön suhteen ja joka toinen on nähnyt alueellaan mahdollisuuksia ostorehu- sekä tarvikekustannuksissa säästämiseen.

Länsi-Suomen alueella neuvojat korostavat yksityistalouden menoissa tinkimistä yhtenä keskeisenä keinona tilan talousasioista selviytymisessä. Maatilojen vieraan pääoman käyttöä ei pidetä niinkään ongelmallisena. Sitä vastoin Itä-Suomessa korostetaan poikkeuksetta harkintaa konehankinnoissa sekä vieraan pääoman käytössä. Pohjanmaalla tulisi neuvojien mukaan kiinnittää erityistä huomiota konehankintoihin sekä lainapääomaan. Kuten viljelijät, myös neuvojat ovat Pohjois-Suomessa eniten korostaneet ostorehu- sekä konekustannusten alentamista sekä tarkkaa harkintaa vieraan pääoman käytössä.

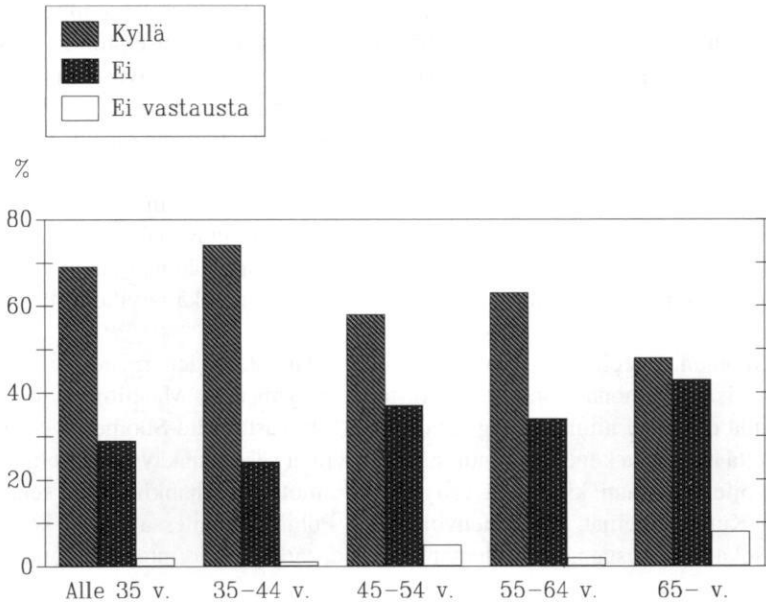
Viljelijähaastattelun kysymyksistä tehdyn sovellutuksen lisäksi neuvontajärjestöjen edustajille esitettiin joitakin syvällisempää pohdiskelua edellyttäviä kysymyksiä. Kustannusten alentamiseen liittyen tiedusteltiin laajemmin:

Kuinka alueesi tiloilla voitaisiin parhaiten alentaa maatalouden kustannuksia ?

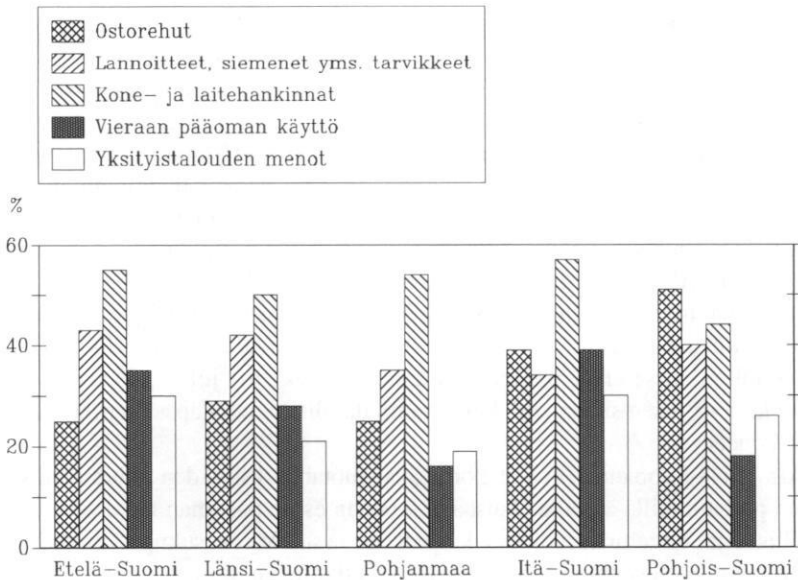
Eri kustannuseriä koskevissa vastauksissa neuvojat ovat selvästi korostaneet kone- ja laitehankinnoissa säästämistä merkittävänä kustannusten alentamismahdollisuutena. Tämän lisäksi neuvojat ovat tuoneet esille useita muita tärkeiksi katsomiaan kustannusten alentamismahdollisuuksia. Tilojen välistä yhteistoimintaa tulisi edistää neuvonnan, koulutuksen ja jopa asennekasvatuksen avulla. Tilojen väliset yhteistyömahdollisuudet tulisi ottaa huomioon jo tuotannon suunnitteluvaiheessa. Mm. leikkuupuimureiden ja kuivureiden käyttöä voidaan tehostaa ottamalla jo investointeja suunnitellessa huomioon, mitkä ovat tilojen yhteiset puinti- ja kuivausmäärät. Samoja kuivureita ja puimureita käyttävien tilojen viljelysuunnitelmissa pitäisi huomioida kasvilajien ja -lajikkeiden erilaiset kasvuajat myös töiden ajoituksesta johtuvien kustannusten pienentämiseksi. Suunnittelussa tulisi lähteä ennakkoluulottomasti pohtimaan eri vaihtoehtoja. Tiloilla saattaa olla taloudellisempaa hankkia yhteinen koneketju, joka perustuu suuriin, tehokkaisiin koneisiin sen sijaan, että kullakin tilalla olisi omat, kapasiteetiltaan hieman pienemmät koneet.

Varsinkin Etelä-Suomen neuvojat korostavat tuotantoyksiköiden suurentamista tai viljelyä vain parhaimmilla alueilla. Toisaalta tuodaan esille pääoman tarve sekä osittain maantieteellisetkin ongelmat tilakoon kasvattamisessa. Myös sukupolvenvaihdosten kauppahintojen ja veroseuraamusten todetaan vaikuttavan tilojen vieraan pääoman tarpeeseen ja nostavan kustannuksia maataloudessa.

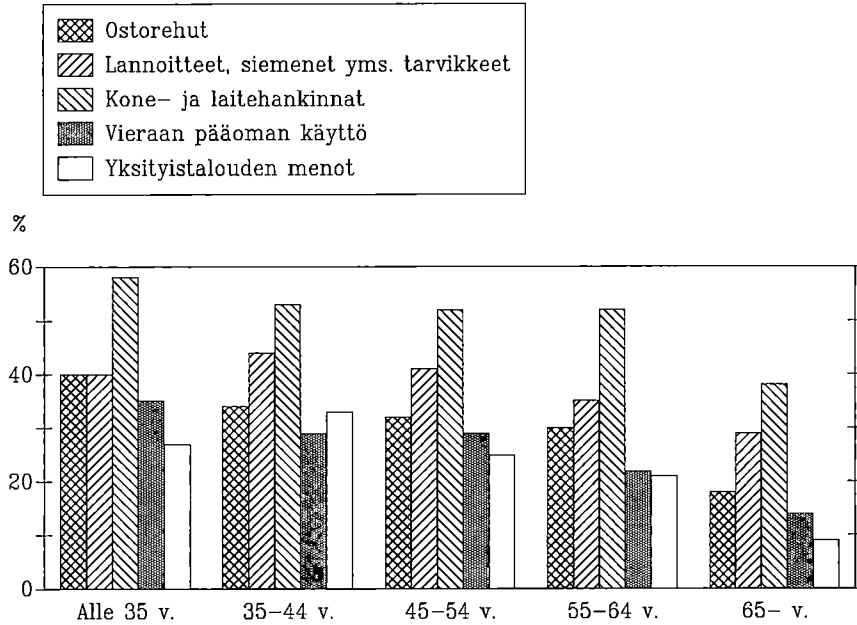
Tilojen välisen yhteistyön lisäksi tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota investointeihin. Maataloudessa tulisi rakentaa nykyistä kevyemmin ja halvemmalla, oma-

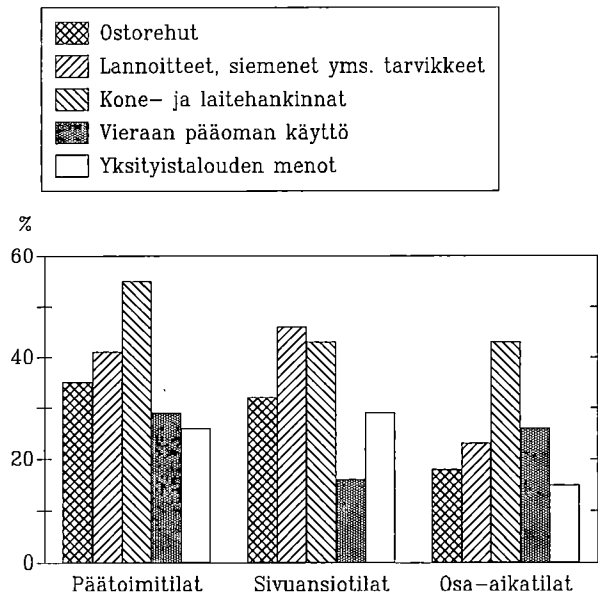
Kuvio 3. Pitäisikö kustannusjahtiasiasta tiedottaa nykyistä enemmän? Viljelijöiden mielipiteitä ikäluokittain.

Kuvio 4. Mitä kustannuseriä olette parin viime vuoden aikana pyrkinyt tietoisesti alentamaan tilallanne? Viljelijöiden mielipiteitä alueittain.

Kuvio 5. Mitä kustannuseriä olette parin viime vuoden aikana pyrkinyt tietoisesti alentamaan tilallanne? Viljelijöiden mielipiteitä ikäluokittain.

Kuvio 6. Mitä kustannuseriä olette parin viime vuoden aikana pyrkinyt tietoisesti alentamaan tilallanne? Viljelijöiden mielipiteitä päätoimisuuden mukaan.

toimisesti sekä liiallista vieraan pääoman käyttöä välttämällä. Niin rakennusten kuin koneidenkin huoltoa olisi lisättävä käyttöään pidentämiseksi. Tuotannon tehokkaammalla tarkkailulla ja seurannalla, tilojen kokonaisvaltaisella suunnittelulla uskotaan löytyvän mahdollisuuksia panos-tuotossuhteiden parantamiseen. Tarvikekustannusten alentamiseen katsotaan löytyvän mahdollisuuksia mm. tilojen välisestä suorasta kaupasta. Esim. viljan hinnan alenemisen myötä monilla tiloilla harkitaankin nurmirehualan lisäämistä ja rehuviljan ostamista matalampien tuotantokustannusten alueilta.

Neuvojen mielestä pitemmän aikavälin suunnittelua tiloilla on ratkaisevasti vaikeutunut valtakunnallisen maataloustuotannon ohjauksen ja suunnittelun lyhytjänteisyys. Mm. kone- ja rakennusinvestointien kannattavuutta ovat alentaneet investointipäästösten jälkeen toteutetut tuotannonrajoitukset, tuottajahintojen alentamiset ja tuotantopanoksille asetetut verot. Jos viljelijällä ei ole tietoa tulevaisuuden tuotantomahdollisuuksista, hänellä ei ole mahdollisuutta laatia tilan pitemmän aikavälin suunnitelmia oikealla pohjalla.

3 Viljelijöiden välinen yhteistyö

Mm. velvoitekesannointi sekä tuotantopanosten hinnoissa veroina kerättävät vientikustannusmaksut alentavat viljelijän maataloudesta saamaa tuloa ja lisäävät maataloustuotannosta aiheutuvia kustannuksia. Useissa eri yhteyksissä on korostettu kaikkien mahdollisten kustannusten alentamiskeinojen harkitsemista. Joihinkin maatalouden kustannuseriin viljelijän on vaikea vaikuttaa suoraan omalla toiminnallaan. Kuitenkin erityisesti konekustannukset kuuluvat niihin kustannuksiin, joihin viljelijän päätöksenteolla ja töiden järjestämisellä on merkittävä vaikutus.

MTTL:ssa käynnissä olevan kustannustutkimuksen mukaan konekustannuksen osuus viljan tuotantokustannuksesta on vuosina 1985-90 ollut kirjanpilotiloilla keskimäärin 15-20 %. Maidontuotannossa koneiden osuus (12-14 %) kokonaiskustannuksesta on luonnollisesti pienempi, sillä peltoviljelyn osuus lopputuotteen tuotantokustannuksesta on vähäisempi. Tilamallitarkastelua hyväksikäyttäen on laskettu, että traktoria lukuunottamatta keskeisten peltoviljelykoneiden yhteiskäytöllä kustannussäästö viljatililla on 10 % ja maitotiloilla 5 %. Käytännössä kyseinen säästö on molemmissa tuotantosuunnissa suuruusluokaltaan lannoitekustannusten kokoinen. Ylituotannosta johtuen tuotannon lisääminen useilla tiloilla on nykyisin lähes mahdotonta, mutta järkevästi toteutetulla viljelijöiden välisellä yhteistoiminnalla voidaan saavuttaa osa niistä eduista, mitkä seuraisivat tuotantoyksikön suurentamisesta.

3.1 Miten viljelijöiden yhteistyö toimii ?

Viljelijöiden välisen yhteistyön merkitystä on korostettu useissa eri yhteyksissä, mutta yhteistoiminnan laajuudesta tai käytännön toteutumisesta ei ole ollut saatavilla tarkempaa tietoa. Asian selvittämiseksi viljelijöitä kysyttiin:

Toimiiko Teidän kylässänne viljelijöiden välinen yhteistyö ?

Kolmannes viljelijöistä katsoo, että heidän kylässään viljelijöiden välinen yhteistyö toimii aina tarvittaessa lähes kaikkien viljelijöiden kesken. Vajaa kolmannes katsoo yhteistyön toimivan joskus tarvittaessa useimpien viljelijöiden kanssa. Joka kymmenes viljelijä katsoo yhteistyön toimivan parhaiten pääasiassa nuorten viljelijöiden keskuudessa. Hyvin harvoissa kylissä yhteistyön katsotaan toimivan pääasiassa vanhemman viljelijäväestön keskuudessa. Lähes viidennes viljelijöistä ilmoittaa, että yhteistyö ei sovellu kylän tuotantorakenteeseen.

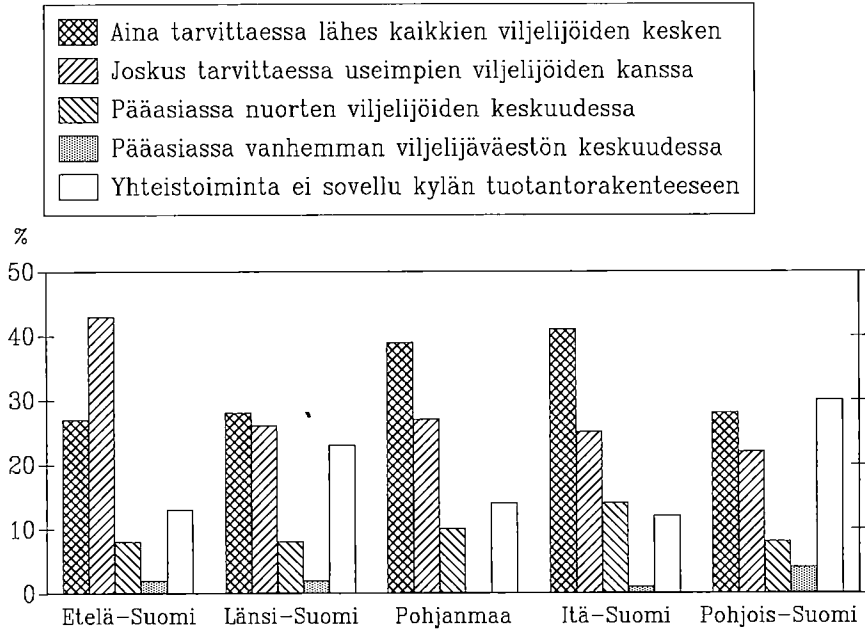
Yhteistyön sujuminen aina lähes kaikkien viljelijöiden kanssa on yleisintä Itä-Suomessa (kuvio 7). Myös Pohjanmaalla noin 40 % viljelijöistä katsoo yhteistyön toimivan tarvittaessa hyvin kaikkien naapureiden kanssa. Etelä-Suomessakin yhteistyö on yleistä, mutta se toimii harvemmin kaikkien naapureiden kesken. Eteläsuomalaisista viljelijöistä runsas neljännes ilmoittaa yhteistyön toimivan kaikkien naapureiden ja yli 40 % useimpien naapureiden kanssa. Pohjoissuomalaisista viljelijöistä yhteensä puolet katsoo yhteistyön toimivan aina tai joskus tarvittaessa naapureiden kanssa. Yhteistyönjärjestely koetaan vaikeimpana Pohjois-Suomessa, missä joka kolmas viljelijä pitää kylän tuotantorakennetta yhteistoiminnan esteenä. Tilarakenteen poikkeavuuksista huolimatta Länsi-Suomen viljelijät näkevät yhteistoiminnan varsin samanlaisena kuin pohjois-suomalaiset. Runsas puolet länsisuomalaisista viljelijöistä katsoo yhteistyön toimivan joko kaikkien tai useampien viljelijöiden keskuudessa ja keskimääräistä useampi pitää kyläyhteisön tuotantorakennetta yhteistoiminnan esteenä.

Tilakoosta riippumatta noin kolmannes viljelijöistä katsoo yhteistyön toimivan aina tarvittaessa lähes kaikkien viljelijöiden kesken. Tämän lisäksi yhteistyön sujuminen joskus useimpien viljelijöiden kanssa on yleisempää suurimmilla tiloilla. Toisaalta suurimpien tilojen viljelijät katsovat muita useammin yhteistyön sujuvan myös nuorten sekä vanhempien viljelijöiden keskuudessa samoin kuin sukulaisten kesken. Pienimmillä tiloilla pitkät välimatkat, tilojen erilaisuus yms. tekijät nähdään keskimääräistä useammin esteenä yhteistyölle.

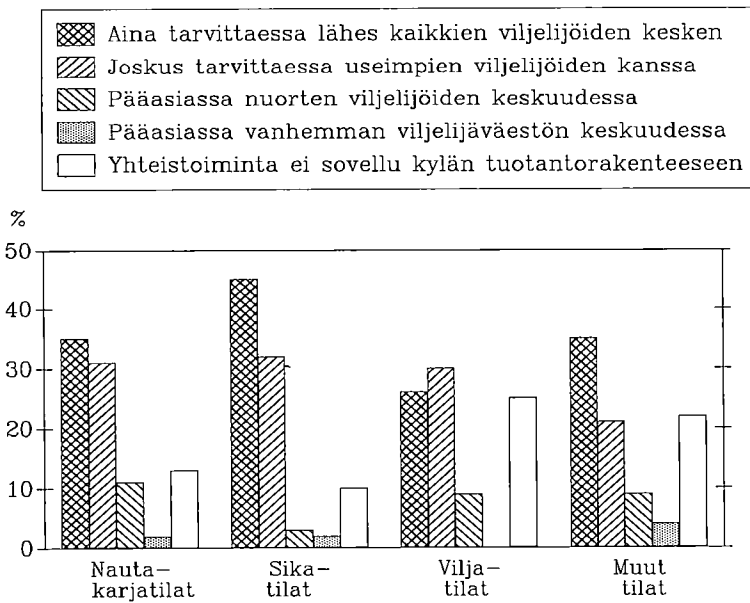
Viljelijähaastattelun mukaan sikatiloilla yhteistoiminnan nähdään sujuvan parhaiten. Sikatiloilla lähes puolet viljelijöistä ilmoittaa yhteistyön sujuvan aina kaikkien kanssa (kuvio 8). Noin 4/5 sikatilojen ja 2/3 nautatilojen viljelijöistä katsoo yhteistoiminnan onnistuvan vähintäänkin joskus tarvittaessa useimpien viljelijöiden kanssa. Pyrkimys peltotöiden suorituksen oikea-aikaisuuteen vaikuttanee osaltaan siihen, että viljatililla keskimääräistä selvästi useammin pidetään kyläyhteisön tuotantorakennetta yhteistoiminnan esteenä.

Yhteistoiminta näyttää sujuvan ilman ongelmia muita useammin sivuansiotiloilla, joiden viljelijöistä 40 % sanoo yhteistyön toteutuvan aina kaikkien kanssa (kuvio 9). Toisaalta muilla tiloilla yhteistyö onnistuu varsin yleisesti tarvittaessa useampien tilojen kanssa. Päätoimisista viljelijöistä keskimääräistä harvempi katsoo kylän tuotantorakenteen olevan yhteistyön esteenä.

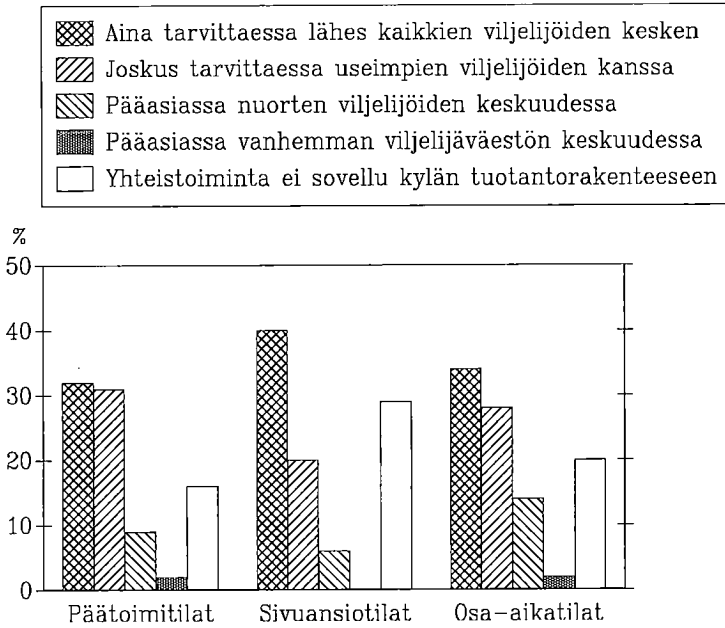
Noin kolmannes kaikkiin ikäryhmiin kuuluvista viljelijöistä katsoo yhteistyön toimivan naapureiden kanssa aina tarvittaessa (kuvio 10). Nuorista alle 35-vuotiaista viljelijöistä 2/3 näkee yhteistyön toimivan vähintäänkin joskus tarvittaessa useimpien naapureiden kanssa. 35-44-vuotiaista viljelijöistä 3/4 uskoo yhteistoiminnan onnistuvan joko aina tai vähintäänkin joskus tarvittaessa useimpien viljelijöiden kanssa. Yhteistyön nähdäänkin toimivan useimmiten ja sujuvimmin nuorimpien viljelijöiden tiloilla. Yli 45-vuotiaista viljelijöistä vähintään joka neljäs katsoo kyläyhteisön tuotantorakenteen olevan

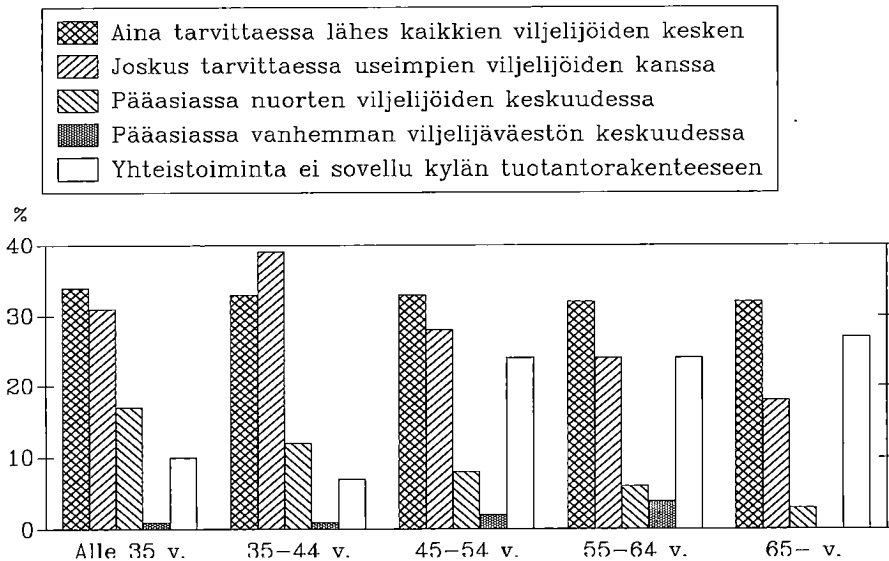
Kuvio 7. Toimiiko kylässänne viljelijöiden välinen yhteistyö mielestänne..? Viljelijöiden mielipiteitä alueittain.

Kuvio 8. Toimiiko kylässänne viljelijöiden välinen yhteistyö mielestänne..? Viljelijöiden mielipiteitä tuotantosuunnittain.

Kuvio 9. Toimiiko kylässäänne viljelijöiden välinen yhteistyö mielestänne..? Viljelijöiden mielipiteitä päätoimisuuden mukaan.

Kuvio 10. Toimiiko kylässäänne viljelijöiden välinen yhteistyö mielestänne..? Viljelijöiden mielipiteitä ikäluokittain.

yhteistoiminnan esteenä. Alle 45-vuotiaista viljelijöistä noin 10 % pitää kylän tuotantorakennetta yhteistoiminnan esteenä. Nuorimmista viljelijöistä lähes joka viides katsoo yhteistyön sujuvan pääasiassa nuorten viljelijöiden keskuudessa.

Neuvojen käsitykset tilojen välisestä yhteistyöstä poikkeavat viljelijöiden omista näkemyksistä. Neuvontajärjestöjen edustajista 2/3 katsoo yhteistyön toimivan useimpien tilojen välillä joskus tarvittaessa, mutta kukaan kyselyyn vastanneista ei näe sen toimivan aina tarvittaessa kaikkien viljelijöiden kanssa. Viljelijöitä useammin neuvojat näkevät yhteistyön toimivan parhaiten pääasiassa nuorten viljelijöiden tai sukulaisten kesken. Varsinkin Pohjois- ja Itä-Suomessa nuorten viljelijöiden katsotaan onnistuvan yhteistyössä. Pohjois-Suomen alueellakin katsotaan yhteistyön pitkistä välimatkoista huolimatta onnistuvan, jos viljelijät ovat halukkaita ja motivoituneita yhteistoimintaan. Etelä-Suomen alueella pidetään kyläyhteisön tuotantorakennetta jossain määrin yhteistoiminnan esteenä, mutta samalla kuitenkin oletetaan joustavuuden lisääntyvän ja yhteistoiminnan yleistyvän taloudellisen tilanteen kiristyessä. Etelä-Suomen alueella on todettu yhteistyökykyisten ja -haluisten viljelijöiden muodostaneen kahden tai kolmen tilan "porukkakonetyöryhmiä", joissa työt sujuvat hyvin.

3.2 Yhteistyön esteet

Tutkimuksen tarkoituksena oli myös pyrkiä selvittämään viljelijöiden näkemyksiä yhteistoiminnan esteistä, johon liittyen viljelijöiltä tiedusteltiin:

Mihin viljelijöiden välinen kone- tms. yhteistyö teidän kylällänne ensisijaisesti kaatuu, jos on kaatuakseen?

Runsas neljäs viljelijöistä pitää yhteistoiminnan ensisijaisena esteenä ongelmia töiden ajoituksessa. Lähes neljäs viljelijöistä ei näe tarvetta yhteistyöhön, sillä useimmilla viljelijöillä on riittävästi omia koneita ja laitteita. Noin joka viidennellä tilalla yhteistyö kaatuu koneiden korjaamisessa ja huollossa esiintyviin ongelmiin. Varsin harvat viljelijät pitävät yhteistyön esteenä pitkiä välimatkoja, viljelijöiden välistä kilpailua tai huonoja keskinäisiä suhteita. Yhteistoiminnan esteiden pohdiskelu on osoittautunut hankalaksi tai ehkä kiusalliseksi asiaksi, sillä runsas neljäs viljelijöistä ei ole vastannut kysymykseen.

Lähes joka toisella eteläsuomalaisella tilalla ensisijaisena syynä yhteistyön kaatumiseen pidetään ongelmia töiden ajoituksessa (kuvio 11). Keskimääräistä useampi etelä- ja länsisuomalainen viljelijä katsoo, että useimmilla tiloilla on riittävästi omia koneita ja laitteita. Erityisesti Pohjanmaalla ilmenee ongelmia koneiden huollossa ja kunnossapidossa. Alueen tilarakenne huomioon ottaen pitkiä välimatkoja pidetään ehkä odotettua harvemmin yhteistyön esteenä, sillä Pohjois-Suomessakin tilojen välisiä etäisyyksiä selvästi yleisempiä syitä ovat ongelmat töiden ajoituksessa ja koneiden huollossa.

Nautakarjatiloilta viljelijöiden välisen yhteistyön esteenä on yleisimmin ongelmat töiden ajoituksessa sekä koneiden huollon ja kunnossapidon järjestämisessä (kuvio 12). Sika- ja viljatilojen viljelijöistä lähes kolmannes arvioi, että tiloilla ei ole tarvetta yhteistoimintaan ja neljäs pitää töiden ajoitusta keskeisimpänä esteenä. Toisaalta

sikatalousyrittäjistä vajaa 15 % arvelee viljelijöiden keskinäisen kilpailun estävän yhteistoimintaa. Muissa tuotantosunnissa viljelijöiden välistä kilpailua pidetään merkitykseltään vähäisempänä.

Pitkät välimatkat ja viljelijöiden keskinäinen kilpailu nähdään hieman muita useammin yhteistyön esteenä pienimmillä tiloilla. Tilakoon kasvaessa töiden ajoituksen merkitys lisääntyy, sillä yli 30 ha:n tiloilla lähes 40 % viljelijöistä pitää sitä tärkeimpänä esteenä yhteistyölle (kuvio 13). Tilakoon kasvaessa vähenee myös tarve yhteistyöhön, sillä noin kolmannes suurimpien tilojen viljelijöistä katsoo, että useimmilla tiloilla on riittävästi omia koneita ja laitteita.

Päätoimiset viljelijät korostavat töiden oikea-aikaisuuden kärsivän koneyhteistyössä (kuvio 14). Keskimääräistä useampi heistä uskookin tiloilla olevan riittävästi omia koneita töiden suorittamiseen. Viidennes päätoimiviljelijöistä arvioi yhteistyön ensisijaiseksi esteeksi vaikeudet huolto- ja kunnossapitotehtävissä. Sivuansio- ja osa-aikaviljelijöistä varsin moni on jättänyt vastaamatta yhteistyön esteitä selvittävään kysymykseen. Nuoret viljelijät pitävät yhteistoiminnan ensisijaisena esteenä ongelmia töiden ajoituksessa ja koneiden korjauksessa. Yli 45-vuotiaat viljelijät arvioivat useimmilla tiloilla olevan riittävästi omia koneita, joten yhteistoimintaan ei yleensä ole tarvetta.

Yhden naapurin kanssa yhteistyötä harjoittavista viljelijöistä lähes 40 % pitää yhteistoiminnan ensisijaisena esteenä ongelmia töiden ajoituksessa. Myös useamman naapurin työporukoissa töiden ajoitusta pidetään keskeisenä syynä (kuvio 15). Koneiden korjauksessa ja huollossa ilmeneviä ongelmia pidetään ensisijaisena syynä yhteistyön kaatumiseen kolmanneksella kahden naapurin kanssa yhteistoimintaa harjoittavista tiloista. Sitä vastoin tiloilla, joilla ei itse olla yhteistoiminnassa, koneiden korjaus- ja töiden ajoitusongelmia pidetään keskimääräistä harvemmin yhteistyön kaatumisen syynä. Yli kolmannes näistä viljelijöistä, jotka eivät ole lainkaan yhteistoiminnassa naapureiden kanssa, katsovat itsellään olevan riittävästi koneita ja laitteita tilansa töiden suorittamiseen.

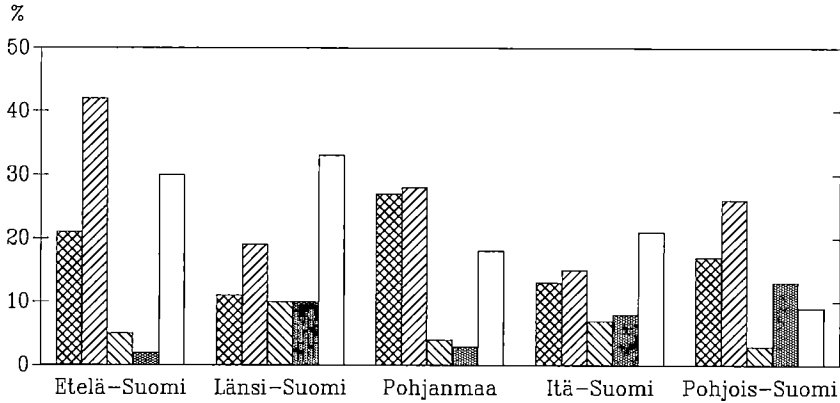
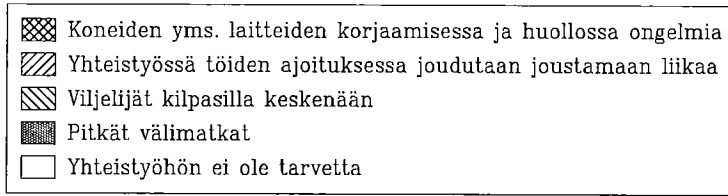
Myös neuvojat pitävät viljelijöiden välisen yhteistoiminnan ensisijaisena esteenä ongelmia töiden ajoituksessa ja koneiden huollossa. Toisaalta korostetaan, että hyvällä töiden suunnittelulla yhteistyön on mahdollista toimia, vaikka joitain ongelmia olisikin. Erityisesti Länsi-Suomessa sekä Pohjanmaalla ongelmaksi arvelaan myös viljelijöiden välisiä huonoja suhteita. Varsinkin Pohjanmaalla viljelijöiden välisen yhteistyön uskotaan jäävän vähäiseksi sen vuoksi, että viljelijät haluavat olla itsenäisiä ja he ovat hankkineet maatalouden hyvinä vuosina sellaisiakin koneita, joille tilalla on vain vähän käyttöä.

3.3 Yhteistyön yleisyys

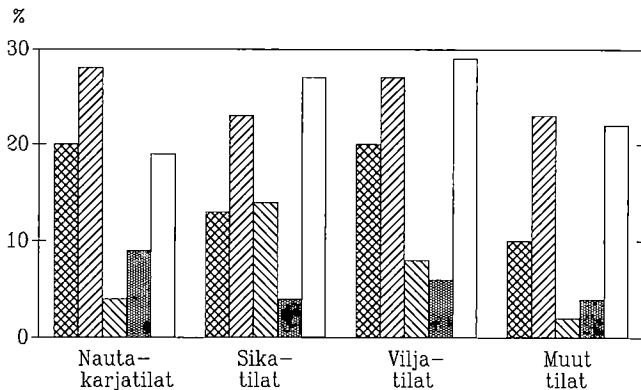
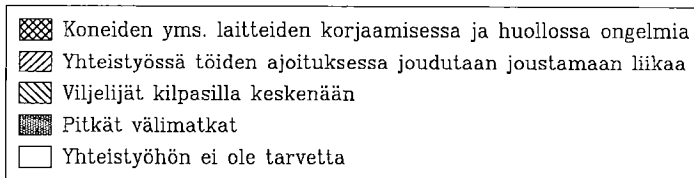
Viljelijöiden välisen yhteistoiminnan yleisyyden hahmottamiseksi kysyttiin:

Onko tilanne yhteistoiminnassa yhden, kahden tai useamman naapurin kanssa ?

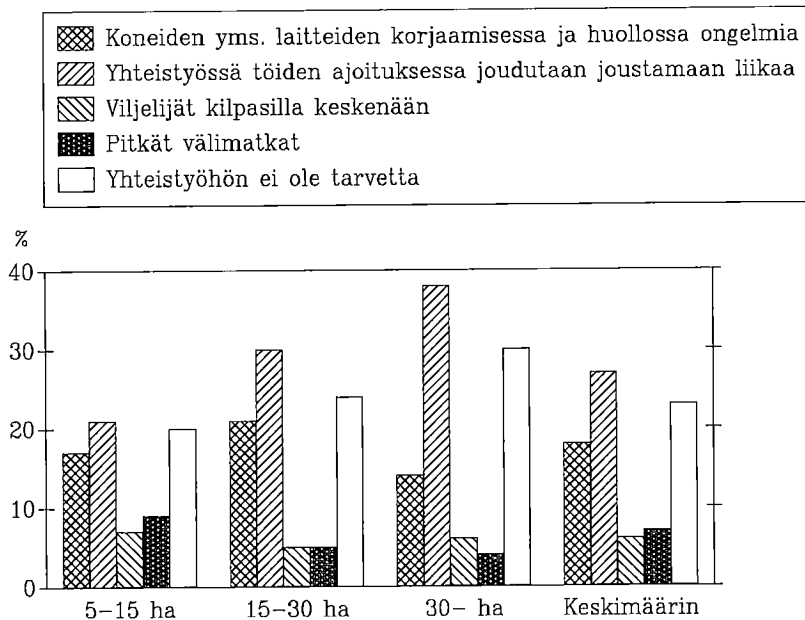
Viljelijöistä lähes 40 % harjoittaa yhteistoimintaa usean naapurin kanssa. Vajaa viidennes tiloista on yhteistoiminnassa yhden naapurin ja 15 % kahden naapurin kanssa. Runsas neljännes viljelijöistä ei osallistu tilojen väliseen yhteistoimintaan. Alueittain

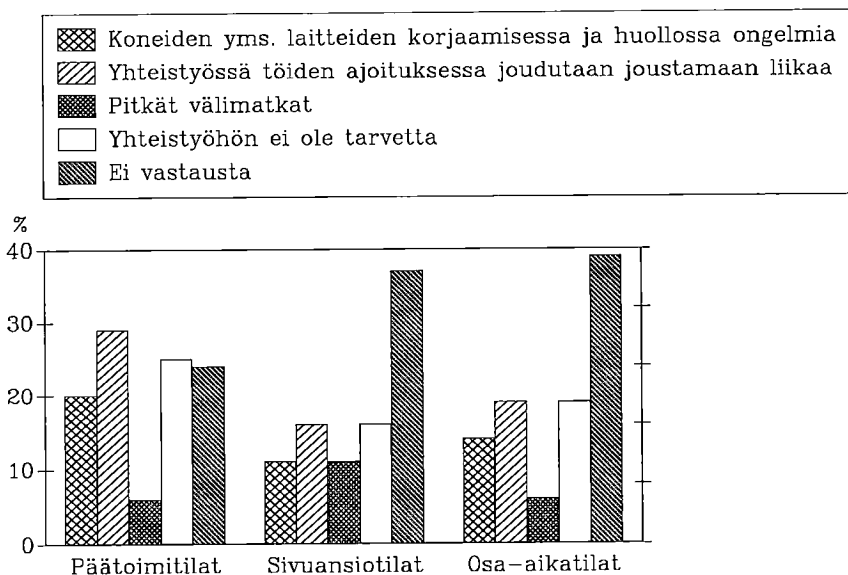
Kuvio 11. Mihin viljelijöiden välinen kone- tms. yhteistyö kylällänne ensisijaisesti kaatuu, jos on kaatuakseen? Viljelijöiden mielipiteitä alueittain.

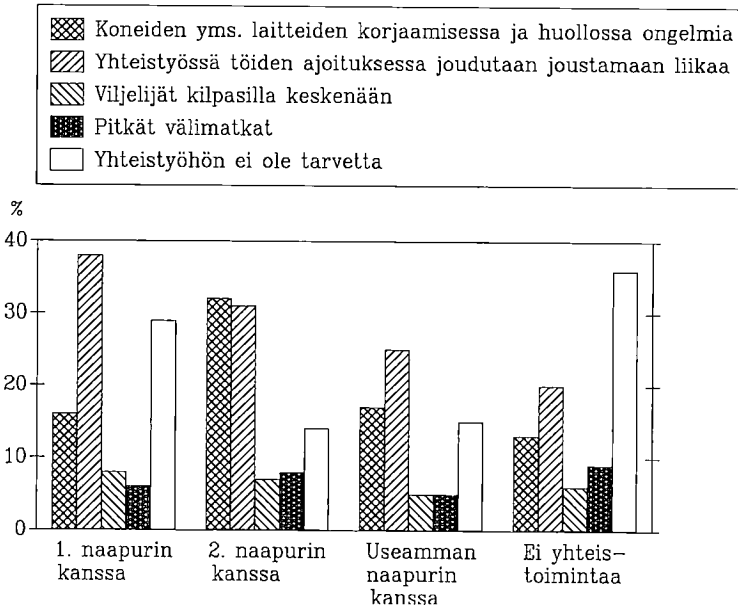
Kuvio 12. Mihin viljelijöiden välinen kone- tms. yhteistyö kylällänne ensisijaisesti kaatuu, jos on kaatuakseen? Viljelijöiden mielipiteitä tuotantosuunnittain.

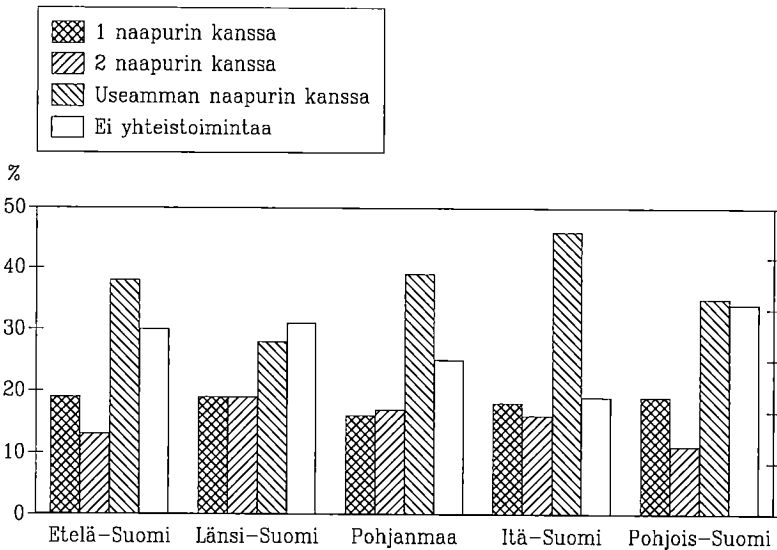
Kuvio 13. Mihin viljelijöiden välinen kone- tms. yhteistyö kylällänne ensisijaisesti kaatuu, jos on kaatuakseen ? Viljelijöiden mielipiteitä tilakokoluokittain.

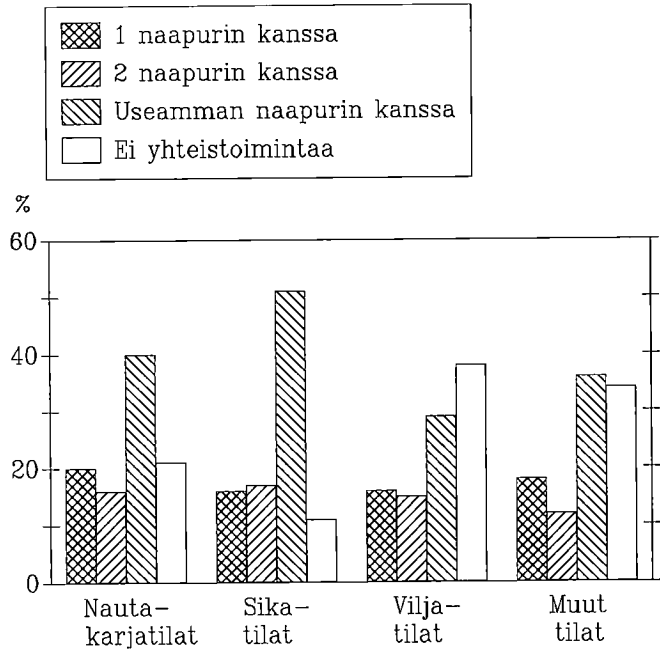
Kuvio 14. Mihin viljelijöiden välinen kone- tms. yhteistyö kylällänne ensisijaisesti kaatuu, jos on kaatuakseen ? Viljelijöiden mielipiteitä päätoimisuuden mukaan.

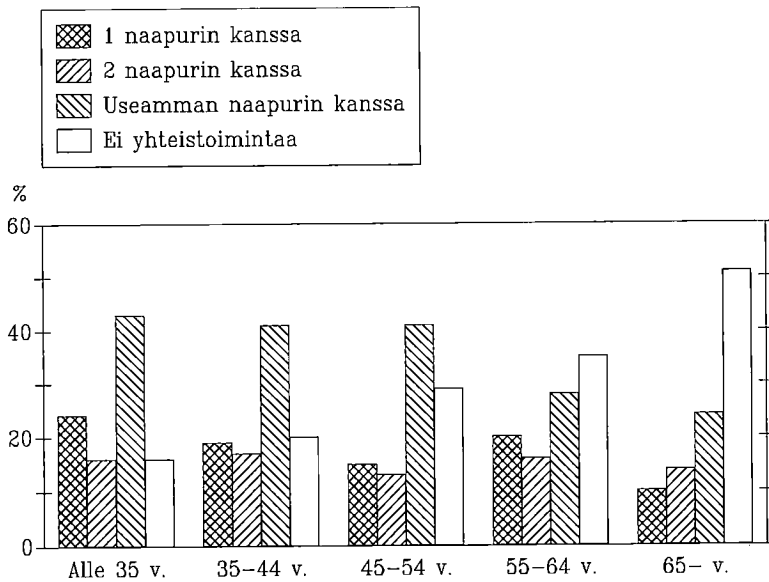
Kuvio 15. Mihin viljelijöiden välinen kone- tms. yhteistyö kylällänne ensisijaisesti kaatuu, jos on kaatuakseen? Viljelijöiden mielipiteitä yhteistoimintaan osallistumisen mukaan.

Kuvio 16. Onko tilanne yhteistoiminnassa yhden, kahden vai useamman naapurin kanssa? Viljelijöiden mielipiteitä alueittain.

Kuvio 17. Onko tilanne yhteistoiminnassa yhden, kahden vai useamman naapurin kanssa? Viljelijöiden mielipiteitä tuotantosunnittain.

Kuvio 18. Onko tilanne yhteistoiminnassa yhden, kahden vai useamman naapurin kanssa? Viljelijöiden mielipiteitä ikäluokittain.

tarkasteltuna yhteistoiminta on yleisintä Itä-Suomessa, jossa lähes puolet viljelijöistä työskentelee useamman kuin kahden naapurin kanssa ja vain vajaa viidennes ilmoittaa tekevänsä tilan työt omin päin (kuvio 16).

Tilojen välinen yhteistoiminta yleistyy tilakoon kasvaessa. Useamman naapurin kanssa yhteistoimintaa harjoittaa kolmannes alle 15 ha:n tiloista ja lähes 40 % 15-30 pellohehtaarin tiloista. Suurimmista tiloista usean naapurin kanssa yhteistoimintaan osallistuu runsaat 40 %. Yhteistoimintaan osallistumattomia on noin kolmannes pienimpien, neljäs keskkokoisten ja vajaa viidennes suurimpien tilojen viljelijöistä. Yhteistoiminta yleistyy tilakoon kasvaessa myös karjakoon myötä. Alle 10 lypsylehmän tiloista yhteistoimintaa harjoittaa noin 2/3 tiloista ja suuremmista tiloista 80 %.

Tuotantosuunnittain tarkasteltuna yhteistyö on yleisintä sikatiloilla, sillä vain joka kymmenes sikatilojen viljelijöistä ei osallistu naapurien väliseen yhteistoimintaan (kuvio 17). Lisäksi noin puolet heistä harjoittaa yhteistoimintaa useamman kuin kahden naapurin kanssa. Seuraavaksi yleisintä tilojen välinen yhteistoiminta on nautakarjatililla. Muiden tuotantosuuntien harjoittajista runsas kolmannes ei osallistu lainkaan tilojen väliseen yhteistoimintaan.

Alle 35-vuotiaista viljelijöistä 4/5 on yhteistoiminnassa naapureiden kanssa (kuvio 18). Nuorten viljelijöiden keskuudessa yhteistoiminta sujuu keskimääräistä yleisimmin useiden naapureiden kanssa. Viljelijän vanhetessa tilojen välinen yhteistoiminta vähenee. Yli 45-vuotiaista viljelijöistä runsas 2/3 ja eläkeikäisistä viljelijöistä alle puolet harjoittaa yhteistoimintaa naapureiden kanssa.

Neuvojen käsityksen mukaan viljelijöiden välinen yhteistyö on yleisintä yhden naapurin kanssa. Tilojen välinen yhteistoiminta on kaiken kaikkiaan varsin yleistä, sillä vain hyvin harva neuvoja katsoo, että tilat toimialueella eivät ole yhteistoiminnassa. Erityisesti Itä-Suomessa ja Pohjanmaalla viljelijöiden katsotaan harjoittavan yhteistyötä yleisimmin useiden naapureiden kanssa. Sen sijaan Länsi-Suomen alueella neuvot näkevät yhteistyön toimivan yleisimmin joko kahden tai kolmen viljelijän kesken.

3.4 Yhteistyö työlajeittain

Yhteistyön kohteena olevien töiden selvittämiseksi viljelijöiltä kysyttiin:

Minkä töiden yhteydessä tilanne on yhteistoiminnassa naapurien kanssa?

Yleisimmin viljelijät ovat yhteistoiminnassa puinti- (51 %), ruiskutus- (42 %) ja kuivaustöissä (40 %). Lähes kolmannes viljelijöistä on yhteistoiminnassa myös kuivaheinän korjuussa tai kylvö- ja lannoitustöissä. Runsas neljäs viljelijöistä harjoittaa yhteistoimintaa talvisin lumenaurauksessa sekä yleensä teiden kunnostuksessa ja toisaalta perunan viljelyyn liittyvissä tehtävissä. Vajaa viidennes viljelijöistä tekee yhteistyötä säilörehun korjuussa tai karjanlannan käsittelyssä. Neuvojen näkemykset tilojen välisestä yhteistyöstä ovat samansuuntaiset. Yleisimmät yhteistyön kohteet ovat puinti, kuivaus ja ruiskutus. Karjatalousvaltaisilla alueilla yhteistoiminta on yleistä myös säilörehun sekä kuivaheinän korjuussa.

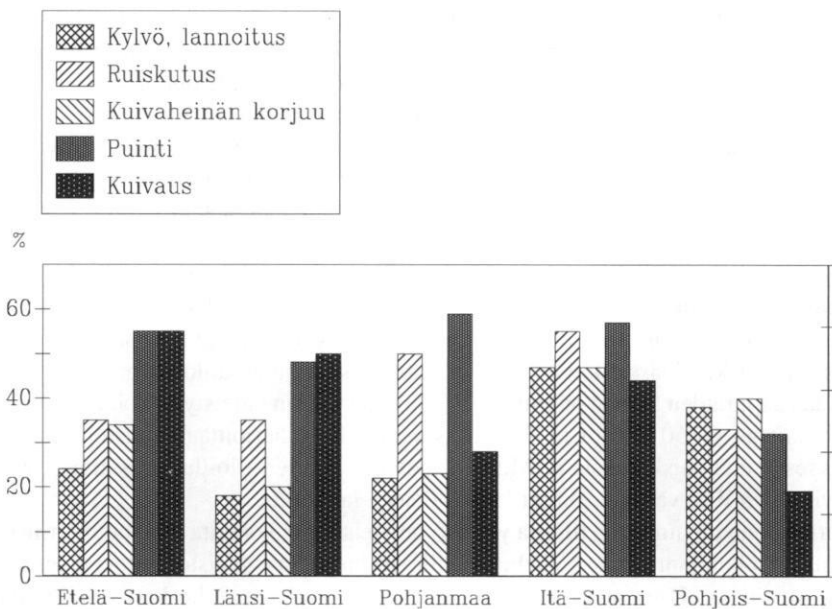
Karjatalousvaltaisella Pohjois-Suomen alueella tilojen välinen yhteistyö on yleisintä kuivaheinän korjuussa, karjanlannan käsittelyssä sekä kylvö- ja lannoitustöissä (kuvio 19). Pohjanmaalla ja Itä-Suomessa yhteistyö on kaikkein yleisintä puintityössä ja toiseksi yleisintä kasvinsuojeluruiskutuksissa. Itä-Suomessa maataloustuotanto perustuu suurelta osin pienehköihin lypsykarjatiloihin, joilla nurmituotannon ohella viljellään myös rehuviljaa. Näin ollen lähes puolet itäsuomalaisista viljelijöistä on yhteistyössä myös kylvö- ja lannoitustöissä. Myös Etelä- ja Länsi-Suomessa noin puolet viljelijöistä harjoittaa yhteistyötä viljan kuivauksessa ja puinnissa. Puinti ja kuivaus ovat yleisimmät yhteistyömuodot myös vanhempien viljelijöiden tiloilla. Sen sijaan nuorten viljelijöiden tiloilla yhteistyö on yleisempää kotieläintalouteen liittyvissä peltoviljelytöissä.

Nautakarjatiloiilla useimmin yhteistoimintaa harjoitetaan puinnissa, kuivaheinän korjuussa ja ruiskutuksissa (kuvio 20). Lähes 60 % sika- ja viljatiloiista harjoittaa yhteistoimintaa naapureiden kanssa puinnissa. Viljatiloiilla yleisin yhteistyön kohde on kuivaus, johon osallistuu yli 60 % tiloista. Sikatiloista noin 40 % harjoittaa yhteistoimintaa sekä kuivauksessa että ruiskutuksissa. Muiden tuotantosuuntien tiloilla yleisimpiä ovat perunan viljelyyn liittyvät työt, puinti ja kylvö sekä lannoitus.

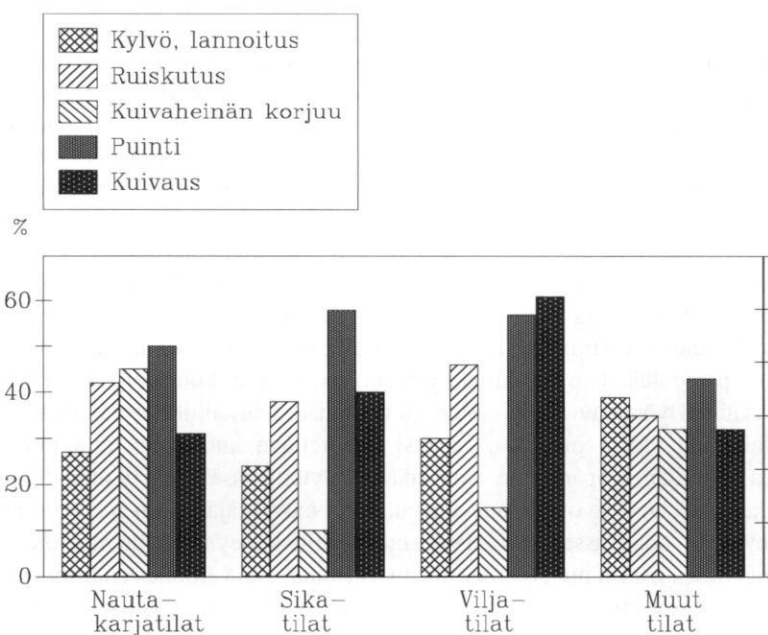
Peltoalaltaan pienimmillä tiloilla yhteistyön yleisimpiä kohteita ovat puinti, ruiskutus ja kuivaus. Yli kolmannes alle 15 hehtaarin tiloista harjoittaa yhteistoimintaa myös kylvö- ja lannoitustöissä. Useissa työlajeissa yhteistyö on yleisintä keskikokoisilla lypsykarjatiloiilla. Esimerkiksi kuivaheinän korjuussa keskikokoisista 10-14 lypsylehmän tiloista harjoittaa yhteistyötä naapurien kanssa yli puolet, alle 10 lehmän tiloista 40 % ja yli 15 lehmän tiloista kolmannes.

Päätoimitiloista yli puolet harjoittaa yhteistoimintaa puintitöissä ja noin 40 % kasvinsuojeluruiskutuksessa sekä kuivaustöissä. Osa-aikaviljelijöistä puolet on yhteistoiminnassa puinnissa, kuivauksessa sekä ruiskutuksissa. Sivuansiotiloilla yhteistoiminta on hieman vähäisempää, mutta näilläkin tiloilla se on yleisintä samoissa työlajeissa. Yhteistyö kotieläintalouteen liittyvissä peltotöissä, kuten karjanlannan käsittelyssä tai säilörehun korjuussa on yleisintä kotieläinvaltaisilla päätoimitiloilla. Kasvinviljelyvaltaisimmilla osa-aikatiloiilla yhteistoiminnan piiriin kuuluu useimmiten myös kylvö- ja lannoitustyöt. Vastaavasti kyntö naapuritilojen yhteistoiminnassa on muita yleisempää sivuansiotiloilla.

Neuvojen mielestä naapuritilojen välisellä yhteistoiminnan järkevällä suunnittelulla voidaan työt yleensä suorittaa kaikilla tiloilla sujuvammin ja tehokkaammin kuin jokaisen tilan toimiessa yksinään ja mahdollisesti puuttellisilla työketjuilla. Tilojen välisellä yhteistyöllä koneiden käyttömäärät lisääntyvät ja näin ollen konekustannuksia voidaan merkittävästi pienentää. Tilojen välinen yhteistoiminta ja urakointi onkin varsin yleistä nimenomaan niissä työtehtävissä, joissa tarvittavat koneet ovat kalliita tai niiden käyttömäärä yhdellä tilalla jää varsin pieneksi. Lisäksi on otettava huomioon, että urakoitsijaa käytettäessä viljelijän työpanos on sinä aikana käytettävissä tilan muihin töihin eikä kaikkia työtehtäviä tarvitse opetella tekemään itse. Neuvontajärjestön äskettäin julkaisemassa koneyhteistyöoppaassa (ANON. 1992) on käsitelty koneyhteistyön muotojen, niiden etujen ja ongelmien lisäksi mm. työturvallisuusvastuuta sekä verotukseen liittyviä asioita. Oppaassa on esitelty myös koneyhteistyön rahoitusmahdollisuuksia sekä sääntöehdotuksia.

Kuvio 19. Minkä töiden yhteydessä tilanne on yhteistoiminnassa naapurien kanssa? Viljelijöiden mielipiteitä alueittain.

Kuvio 20. Minkä töiden yhteydessä tilanne on yhteistoiminnassa naapurien kanssa? Viljelijöiden mielipiteitä tuotantosuunnittain.

3.5 Viljelijöiden välisen yhteistoiminnan edistäminen

Useisiin maatalouden kustannustasoon liittyvistä tekijöistä yksittäisen viljelijän on vaikea vaikuttaa omalla toiminnallaan. Tilojen välinen yhteistyö on kuitenkin yksi niistä kustannusten alentamismahdollisuuksista, joihin viljelijällä on mahdollisuus ratkaisevasti vaikuttaa omilla päätöksillään ja toimintatavoillaan. Neuvojen näkemyksiä yhteistyön edistämisestä haluttiin selvittää laajemmin kysymällä:

Kuinka viljelijöiden välistä yhteistoimintaa maatalouden kustannusten alentamiseksi voitaisiin mielestäsi parhaiten edistää ?

Neuvojen mukaan viljelijöiden välistä yhteistoimintaa voitaisiin edistää lähinnä yhteistyöhön liittyvän tiedotuksen lisäyksellä sekä yhteistoimintaa suosivalla verotuksella ja rahoituksella. Taloudellisen tilanteen kiristytessä viljelijöiden yhteistyöhalukkuuden katsotaan lisääntyvän.

Toimivista yhteistyömuodoista tiedottamista pidetään yleisesti tärkeänä asiana. Yhteistyömahdollisuuksia tulisi korostaa viljelijöiden peruskoulutuksessa kuin myös neuvonnassa yleensä. Yhteistyön kautta esiin tulevia kustannusten alentamismahdollisuuksia tulisi painottaa mm. investointisuunnitelmien yhteydessä. Neuvojat haluaisivat muistuttaa viljelijöitä myös naapureiden välisestä vaihtotyöstä niin maa- ja metsätaloudessa kuin rakentamisessakin. Useilla alueilla pidetään tarpeellisena suunnitella yhteistyötä edistäviä kampanjoita neuvontajärjestöille.

Tilojen välistä suorakauppaa esim. koneiden, rehuviljan, rehuperunan ja heinän osalta voidaan edistää kone- ja rehupörssien avulla. Kustannusten alentamismahdollisuuksia nähdään erityisesti lannoitteiden ja rehujen yhteishankinnoissa. Tuottajajärjestöjen ja maaseutukeskusten tulisi nykyistä aktiivisemmin tiedottaa mm. yhteistyön toteuttamista usein helpottavista sopimusmalleista. Maatalousseurojen tulisi hankkia koneita viljelijöiden yhteiskäyttöön ja suunnitella koneiden käyttö sekä huolto toimivasti. Vuokrakoneyhtiöiden tai viljelijöiden muodostamien konerenkaiden perustamista edistämällä konepalvelusten osto ympäristön viljelijöille tulee helpommaksi.

Eräillä alueilla koneyhteistyön mahdollisuudet nähdään jo miltei loppuun käytettynä ja toivotaan uusien yhteistyömahdollisuuksien ennakkoluulotonta tarkastelua. Yrityskoon suurentaminen esim. peltoa ostamalla vaatii runsaasti pääomaa, joten useissa tapauksissa pellon vuokraus tai jopa kokonaisten tilojen "yhdistäminen" saattaisi olla ratkaisu. Jotkut neuvojat uskovat viljelijöiden yhteistyön lisääntyvän vain pakotteiden tai kiristyneen taloudellisen tilanteen myötä. Kuitenkin useimpien neuvojen mielestä viljelijöitä pitäisi kannustaa yhteistyöhön ja tarjota siitä verotuksellista tai rahoituksellista hyötyä.

4 Maatalouden kilpailukyky

Suomen jätettyä anomuksen Euroopan Yhteisön jäseneksi maaliskuussa 1992 on entistä vilkkaammin keskusteltu siitä, miten Suomen maatalous tulee pärjäämään kansainvälisessä kilpailussa. Maatalouden taloudellisessa tutkimuslaitoksessa tehtyjen EY-selvitysten

(esim. KOLA ym. 1991, NIEMI ja MARTTILA 1992) mukaan vertailu pohjosiin EY-maihin osoittaa, että Suomen kotieläintuotannon ongelmia ovat erikoistumattomuus ja karjatilojen pieni koko. Tilakoon lisäksi ratkaiseva tekijä on tilojen jakauma karjakoon mukaan. Suomessa yli 20 lypsylehmän tilat tuottavat noin viidenneksen maidosta. Saksassa vastaava osuus on lukuisista pientiloista huolimatta yli 60 %. Tilarakenne on samankaltainen sekä naudan- että sianlihantuotannossa. Huomattavan korkea hinta- ja kustannustaso, tuotantorakenteen kehittymättömyys sekä maantieteellisen sijainnin aiheuttama heikko tuottavuus ovat suomalaisen kasvintuotannon kilpailukykyä heikentäviä tekijöitä. Kotieläintuotannon osuus maamme maataloustuotannon kokonaisarvosta on 70 % ja maidontuotannon osuus kolmannes. Suomen maatalous on kotieläinvaltaisempaa kuin Euroopan Yhteisössä keskimäärin, jossa kotieläintuotannon osuus on 50 % ja maidontuotannon osuus viidennes

Euroopan yhdentymisestä seuraava kilpailu koetaan yleensä uhkana maataloudellemme. Viljelijäväestön käsityksiä maatalouden kilpailukykyisyydestä tiedusteltiin seuraavasti:

Millaiset tilat meillä tulisivat säilymään Euro-kilpailussa ?

Noin 40 % viljelijöistä uskoo suurimpien päätoimisten kotieläintilojemme pärjäävän kansainvälisessä kilpailussa. Noin neljännes viljelijöistä pitää kaikkia keskimääräistä tehokkaampia tiloja tilakoosta riippumatta kilpailukykyisinä. Lähes viidennes viljelijöistä ei usko maataloutemme kestävänsä kansainvälistä kilpailua. Keskikokoisia ja sitä suurempia tiloja pitää kilpailukykyisinä joka kymmenes viljelijä. Varsin harva viljelijöistä uskoo yleensä osa-aiktilojen, suurimpien kasvinviljelytilojen tai muiden kuin edellä mainittujen tilojen säilyvän myös kansainvälisessä kilpailussa.

Maan keskiarvoa vastaavasti vajaa 40 % eteläsuomalaisista sekä länsisuomalaisista viljelijöistä uskoo suurimpien kotieläintilojen säilyvän kansainvälisessä kilpailussa (kuvio 21). Hieman keskimääräistä useampi eli joka kymmenes heistä pitää myös suurimpia kasvinviljelytiloja kilpailukykyisinä. Eteläsuomalaisten lisäksi itä- ja pohjoissuomalaiset luottavat keskimääräistä useammin myös tehokkaimpiin tiloihin tilakoosta riippumatta. Suurimpien päätoimisten kotieläintilojen kilpailukykyyn uskotaan keskimääräistä useammin Pohjanmaalla sekä Pohjois-Suomessa. Merkille pantavaa on, että Itä-Suomessa 16 % viljelijöistä uskoo myös muunlaisten kuin edellä mainittujen keskikoisten, suurten tai tehokkaiden tilojen kilpailukykyyn.

Maataloudessa alkanutta varsin nopeaa kehitystä ja siitä johtuvaa epätietoisuutta kuvastaneen osaltaan se, että lähes viidennes pohjoissuomalaisista ei ole vastannut lainkaan tähän kysymykseen. Neljänneksellä Etelä-Suomen viljelijöistä on käsitys, että maataloutemme ei tule kestävänsä kansainvälistä kilpailua. Sen sijaan itä- ja pohjoissuomalaisista vain noin joka kymmenes ei usko maataloutemme kilpailukykyyn.

Tilakoon kasvaessa lisääntyy luottamus suurimpien päätoimisten kotieläintilojen kilpailukykyyn. Tehokkuuteen luotetaan useimmin sekä peltoalaltaan että karjakooltaan keskikokoisilla tiloilla, joiden viljelijöistä joka kolmas uskoo keskimääräistä tehokkaampien tilojen menestyvän Euro-kilpailussa. Epäluulo maataloutemme kilpailukykyä kohtaan lisääntyy peltoalan kasvaessa, sillä neljännes suurimpien tilojen viljelijöistä ei usko maataloutemme selviytyvän Euroopan yhdyntyessä. Kotieläintiloilla luottamus suurimpien kotieläintilojen kilpailukykyyn lisääntyy tilakoon kasvaessa.

Tuotantosuunnittain tarkasteltuna sikatilojen viljelijät ovat pessimistisimpiä. Noin kolmannes heistä ei usko maataloutemme kestävän kansainvälistä kilpailua (kuvio 22). Suurimpia päätoimisia kotieläintiloja ja keskimääräistä tehokkaimpia tiloja pidetään yleensä kilpailukyysisimpinä. Sikatilojen viljelijöistä runsas neljännes uskoo suuriin kotieläintiloihin ja neljännes keskimääräistä tehokkaimpiin tiloihin tilakoosta riippumatta. Yleensä kaikilla tiloilla luotetaan eniten suurimpien kotieläintilojen mahdollisuuksiin. Sikatilojen lisäksi keskimääräistä useammalla nautakarjatilalla luotetaan myös tehokkaimpiin tiloihin tilakoosta huolimatta. Osa-aikatilojen kilpailukyysisyyteen luotetaan vain alle 10 prosentilla tiloistamme. Vilja- ja sikatilojen viljelijöistä hieman keskimääräistä useampi eli vajaa 15 % uskoo osa-aikatilojen säilyvän kansainvälisessä kilpailussa.

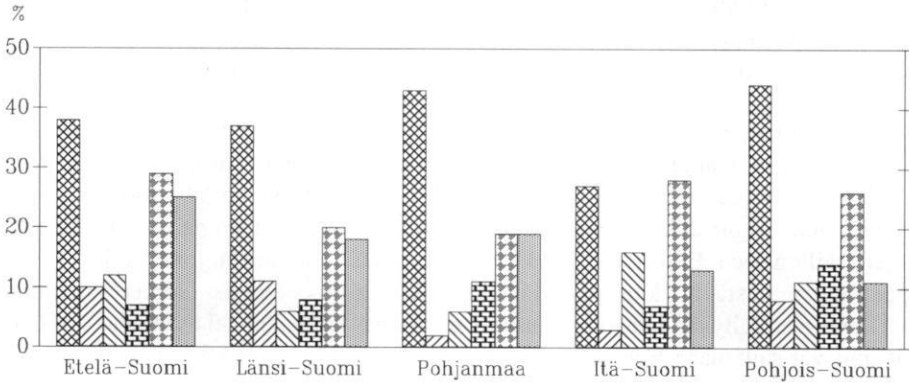
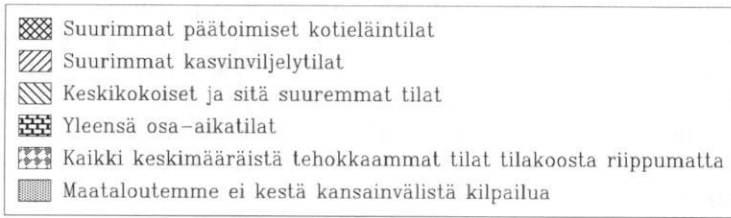
Nuoret viljelijät luottavat useammin tehokkaimpien tilojen ja harvemmin suurimpien kotieläintilojen kilpailukykyyn. Suurimpiin päätoimisiin kotieläintiloihin luotetaan eniten 35-54-vuotiaiden viljelijöiden tiloilla (kuvio 23). Toisaalta 45-54-vuotiaiden viljelijöiden tiloilla uskotaan keskimääräistä useammin kaikkien muiden paitsi tehokkaimpien tilojen säilymiseen Euro-kilpailussa. Eläkeikäisistä viljelijöistä joka neljäs ei usko maatalouden kestävän kansainvälistä kilpailua ja joka neljäs olettaa suurimpien kotieläintilojen säilyvän Euro-kilpailussa. Heistä lähes kolmannes ei osaa sanoa, millaiset tilat tulisivat säilymään Euro-kilpailussa.

Päätoimitilojen viljelijöistä lähes 40 % uskoo suurimpien kotieläintilojen säilyvän kansainvälisessä kilpailussa (kuvio 24). Päätoimiviljelijä uskoo muita viljelijöitä selvästi useammin myös tehokkaiden tilojen kilpailukykyyn. Toisaalta kaikkein useimmin juuri päätoimiviljelijä epäilee maatalouden menestymistä Euro-kilpailussa. Muita useampi sivuansiotilan viljelijä pitää kotieläintilojen kilpailuasemaa hyvänä. Yli viidennes sivuansioviljelijöistä ja lähes viidennes osa-aikaviljelijöistä luottaa tilan ulkopuolisten tulojen luomaan joustavuuteen ja uskoo osa-aikatilojen olevan yleisesti kilpailukykyisiä. Sivuanstiloilla luotetaan myös muita useammin keskikokoisten ja suurten tilojen säilymiseen. Osa-aikaviljelijöistä lähes kolmannes luottaa suurimpien päätoimisten kotieläintilojen kilpailukykyyn. Epätietoisuus tilojen kilpailukykyisyydestä on yleisintä osa-aikatoilla, joista noin kolmannes ei osaa sanoa, millaiset tilat säilyisivät Euroopan yhdyntyessä.

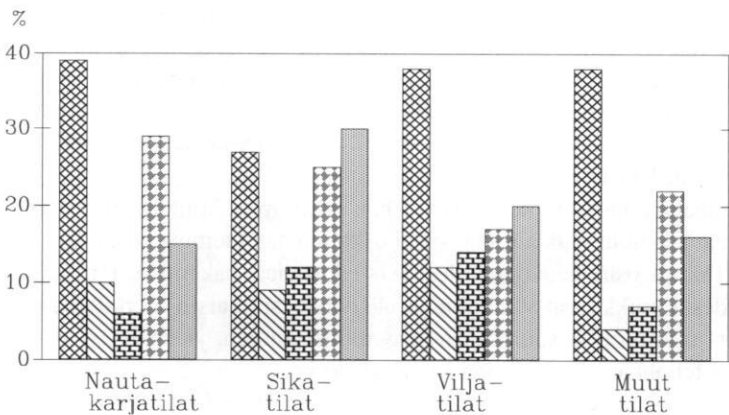
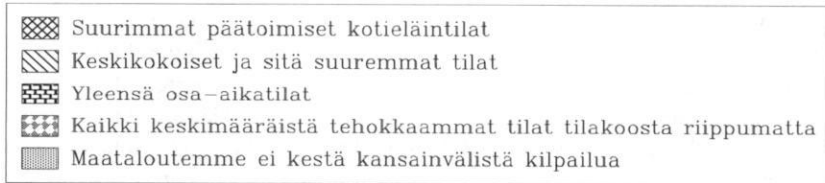
Maatalouden kilpailukykyä epäillään keskimääräistä useammin erityisesti niillä tiloilla, joilla tilan tulevaisuuden suunnitelmat ovat epäselvät tai tuotannosta on päätetty luopua. Tuotantoa supistavilla tiloilla luotetaan keskimääräistä useammin suurimpien kotieläintilojen sekä tilakoosta riippumatta tehokkaimpien tilojen kilpailukykyyn. Tuotantoa supistavien tai tuotantosuuntaa vaihtavien tilojen viljelijöistä vain harva ei usko maatalouden kestävän kansainvälistä kilpailua.

Viljelijöiden tapaan noin 40 % neuvojista uskoo suurimpien kotieläintilojen mahdollisuuksiin ja vastaavasti noin viidennes heistä ei usko maataloutemme kestävän kansainvälistä kilpailua. Eräiltä osin neuvontajärjestöjen edustajien näkemykset maatalouden kilpailukykyisyydestä poikkeavat viljelijöiden näkemyksistä varsin merkittävästi. Kolmannes neuvojista uskoo myös suurimpien kasvinviljelytilojen, yleensä osa-aikatilojen tai keskimääräistä tehokkaampien tilojen kilpailukykyyn.

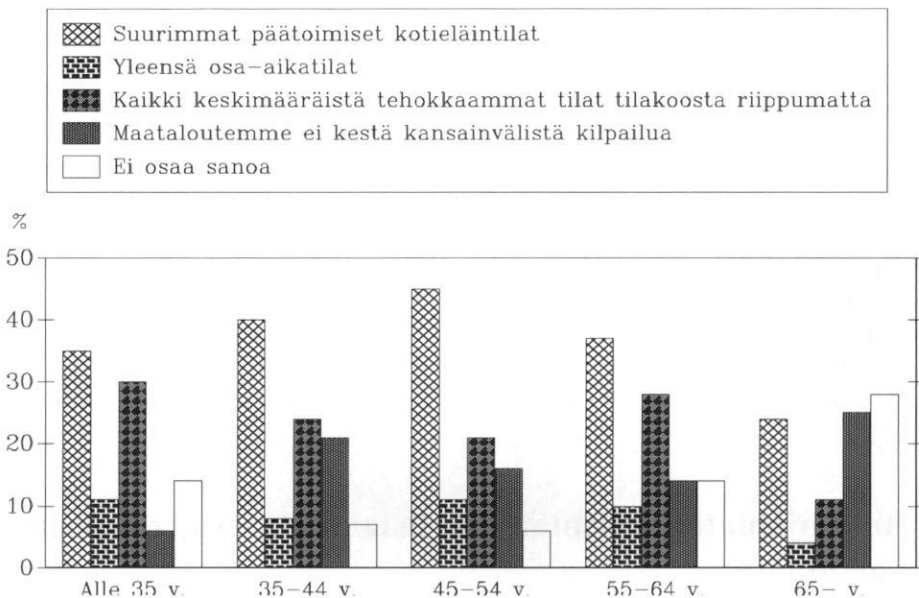
Neuvojista runsas 40 % uskoo muiden kuin edellä mainittujen keskikokoisten, suurten tai tehokkaiden tilojen säilymiseen. Etelä-Suomessa kansainväliseen kilpailuun sopeutumisen uskotaan onnistuvan kustannustehokkaiden karjatilojen lisäksi joiltakin osa-aikatoilta tai alueellista kulutusta tyydyttäviltä, suoramyyntiä harjoittavilta luomutiloil-

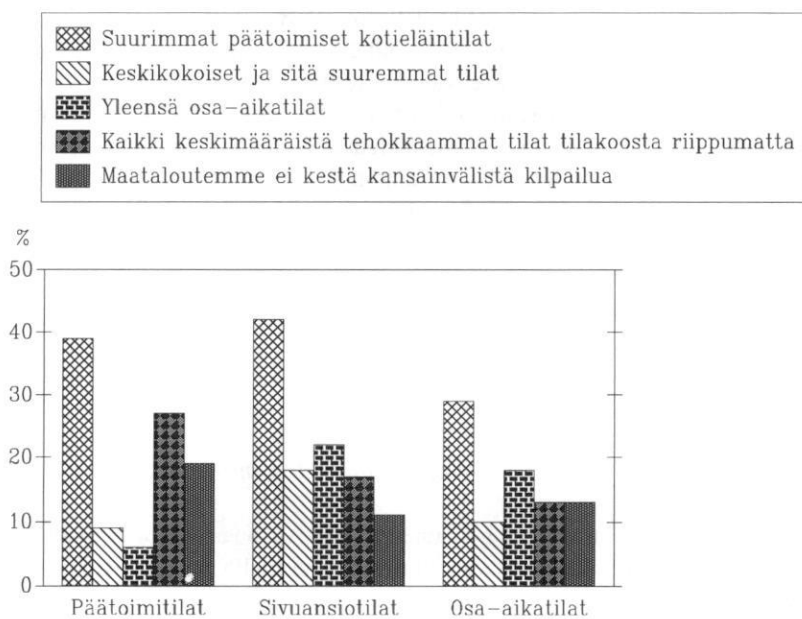
Kuvio 21. Millaiset tilat meillä tulisivat säilymään Euro-kilpailussa? Viljelijöiden mielipiteitä alueittain.

Kuvio 22. Millaiset tilat meillä tulisivat säilymään Euro-kilpailussa? Viljelijöiden mielipiteitä tuotantosuunnittain.

Kuvio 23. Millaiset tilat meillä tulisivat säilymään Euro-kilpailussa? Viljelijöiden mielipiteitä ikäluokittain.

Kuvio 24. Millaiset tilat meillä tulisivat säilymään Euro-kilpailussa? Viljelijöiden mielipiteitä päätoimisuuden mukaan.

ta. Länsi-Suomessa uskotaan enimmäkseen osa-aikatilojen ja keskimääräistä tehokkaimpien tilojen kilpailukykyyn. Toisaalta nähdään mahdollisena, että erikoisviljelytilat ja hyvin suunnitellut ns. terveellä pohjalla toimivat tilat säilyvät Euro-kilpailussa.

Itä-Suomessa uskotaan perustuotantoa harjoittavien tilojen säilyvän, jos ne ovat keskikokoisia tai sitä suurempia kotieläintiloja, vähintään 20 lypsylehmän maidontuotantotiloja tai vähän investointeja vaativia, velattomia ja kustannuksiltaan alhaisia tiloja. Myös pitkälle erikoistuneita ns. merkkituotetiloja pidetään kilpailukykyisinä. Pohjanmaalla pidetään kilpailukykyisinä osa-aikatilojen lisäksi metsätalouteen suuntautuneita, rationaalisia, monitoimisia sekä isoja, tehokkaita ja velattomia tiloja. Suurten maitotilojen sekä suurimpien lisäksi myös kaikkein pienimpien kasvinviljelytilojen uskotaan säilyvän Euroopan yhdentyessä. Pohjois-Suomessa luotetaan eniten suurimpien kotieläin- ja kasvinviljelytilojen kilpailukykyyn. Toisaalta puutarhatilojen tai hieman omavaraistarpeen yli tuottavien sekä kaikkien luomutilojen uskotaan säilyvän kansainvälisessä kilpailussa.

5 Tuottajahintojen alentamisen ja lannoiteverojen nousun vaikutukset

Arvostelu elintarvikkeiden korkeasta hintatasosta ja paineet maataloustuen alentamiseksi yhdessä valtion talousvaikeuksien sekä ennätyksellisen viljan vientitarpeen kanssa aiheuttivat vuonna 1991 muutoksia pari vuotta aikaisemmin säädettyyn maataloustulolakiin. Useiden peräkkäisten hyvien satovuosien jälkeen viljavarastot olivat täynnä ja uuden sadon markkinoinnissa oli vaikeuksia. Maataloustulolain mukainen maatalouden vientivastuun yläraja, 13 % maataloustulosta, poistettiin vuoden 1991 osalta. Maatalouden vastuulle jäi merkittävä osa viennin rahoittamisesta, joten viljelijöiltä perityt vientikustannusmaksut lisääntyivät huomattavasti alentaen samalla viljelijäväestön tulotasoa. Vuonna 1991 maatalouden vientivastuun kattamiseksi kerättiin pääasiassa lannoite-, fosfori- ja rehuveroina sekä viljan markkinoimismaksuina noin 1 350 milj. mk.

5.1 Viljan tuottajahintojen alentamisen vaikutukset

Viimeaikaisten maatalouspoliittisten päätösten vaikutusten hahmottamiseksi viljelijöiltä kysyttiin:

Kuinka viimeaikaiset viljan tuottajahintojen alentamiset vaikuttavat tilallanne?

Merkille pantavaa on, että runsas neljännes viljelijöistä on epätietoisia tilanteesta eikä osaa sanoa, miten kyseiset päätökset vaikuttavat heidän tilallaan. Noin viidennes viljelijöistä pyrkii säästämään kone- ja muissa pääomakustannuksissa tulonmenetysten vaikutusten lieventämiseksi. Vajaalla viidennesellä tiloista pyritään säästämään lannoite- ym. tarvekeustannuksissa tai lisätään kotoisen viljan käyttöä rehuksi. Noin joka kymmenenellä tilalla uskotaan ostorehukustannuksen alenevan viljan tuottajahintojen laskun

myötä. Myös joka kymmenennellä tilalla oletetaan tulojen jäävän tältä osin pienemmiksi, sillä kustannussäästöihin ei nähdä mahdollisuutta. Vajaalla 10 prosentilla tiloista aiotaan vähentää viljan tuotantoa.

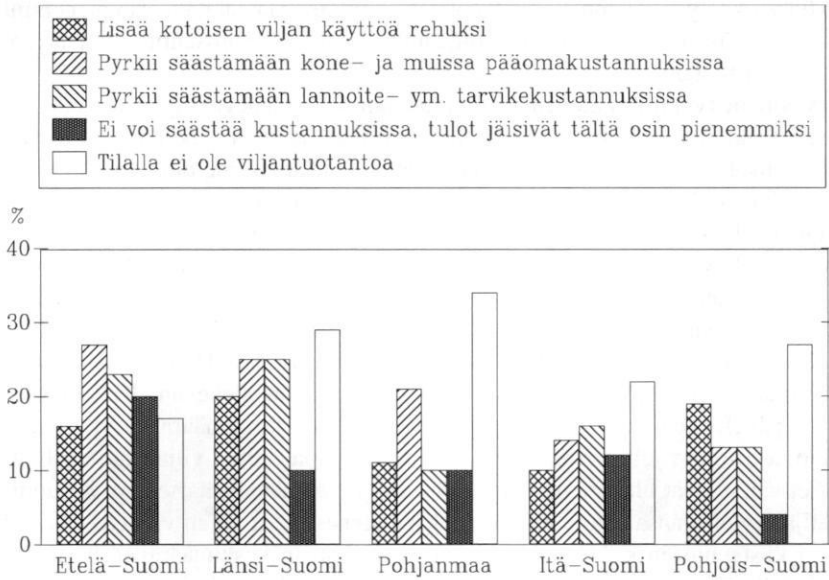
Maataloudelle tyypilliset alueelliset erot tuotannossa ilmenevät myös tuottajahintojen alenemisen vaikutuksissa tiloilla. Etelä-Suomen alueella runsas neljännes viljelijöistä pyrkii säästämään pääomakustannuksissa ja lähes yhtä usea lannoite- ym. tarvikekustannuksissa (kuvio 25). Viidennes heistä uskoo tulojen jäävän vastaavasti pienemmiksi, sillä kustannuksissa ei pystytä säästämään. Myös länsisuomalaisista viljelijöistä neljännes uskoo voivansa lieventää tulonmenetyksiä säästämällä pääoma- ja tarvikekustannuksissa. Lisäksi Länsi-Suomessa aiotaan joka viidennellä tilalla lisätä kotoisen viljan käyttöä rehuksi. Pohjanmaalla viidennes viljelijöistä uskoo voivansa säästää kone- ja muissa pääomakustannuksissa ja joka kymmenes tarvikekustannuksissa. Hieman keskimääräistä useampi pohjalainen viljelijä uskoo ostorehukustannuksen alenevan. Koko läntisessä Suomessa epätietoisuus tuottajahintojen vaikutuksista on keskimääräistä yleisempää.

Itä-Suomessa noin joka viides viljelijä ei osaa sanoa, miten viljan tuottajahintojen alentamiset vaikuttavat tilalla tehtäviin päätöksiin. Keskimääräistä useampi itäsuomalainen viljelijä arvioi tilansa ostorehukustannuksen alenevan tai viljan viljelyn vähenevän. Sen sijaan kustannusten säästämahdollisuuksiin uskotaan keskimääräistä harvemmillä itäsuomalaisilla tiloilla. Läntisen Suomen lisäksi myös Pohjois-Suomen alueella epätietoisuus maatalouspoliittisten päätösten vaikutuksista on muita alueita yleisempää. Vajaalla viidenneksellä tiloista kotoisen viljan käyttöä rehuna pyritään lisäämään tai ostorehukustannus tulee alenemaan. Pohjois-Suomen alueella vain harvat viljelijät uskovat tulojen jäävän viljan tuottajahintojen laskun myötä pienemmiksi. Toisaalta kustannusten säästämahdollisuudet nähdään Itä-Suomeakin pienempinä.

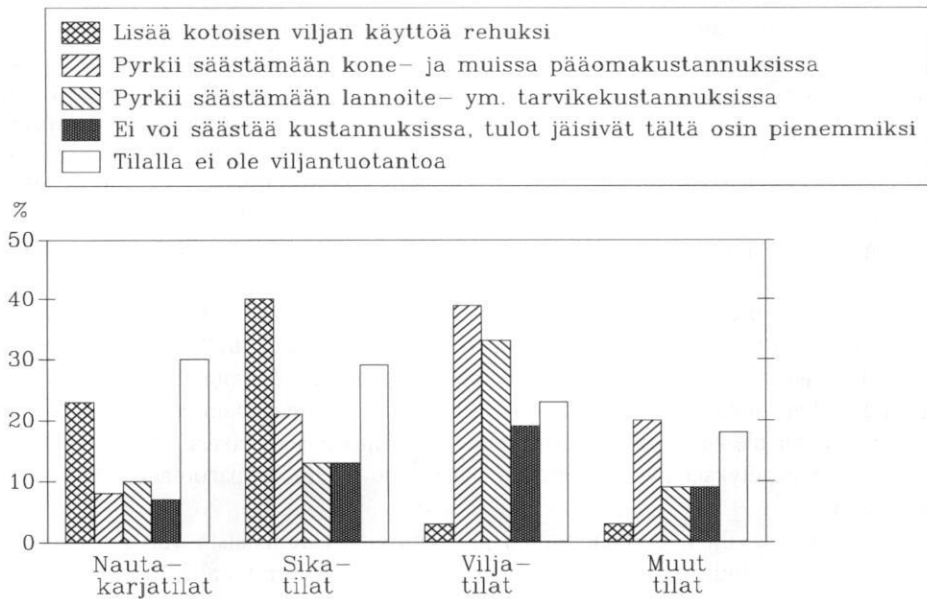
Tuotantosuunnittain tarkasteltuna viljan tuottajahintojen alentamisen vaikutukset aiheuttavat eniten epätietoisuutta kotieläintiloilla, joiden viljelijöistä noin kolmannes ei osaa sanoa, kuinka hinnanalennus vaikuttaa tilalla (kuvio 26). Sikatilojen viljelijöistä 40 % aikoo lisätä kotoisen viljan käyttöä rehuksi ja 16 % uskoo ostorehukustannuksen alenevan. Joka viidennellä sikatilalla oletetaan löytyvän säästämahdollisuuksia pääomakustannuksissa. Nautakarjatilalla joka neljäs viljelijä ilmoittaa lisäävänsä kotoisen viljan käyttöä rehuksi ja noin joka viides olettaa ostorehukustannuksen alenevan. Muita kustannusten säästämahdollisuuksia nähdään olevan vain varsin harvoilla nautakarjatilalla.

Viljatilojen viljelijöistä runsas kolmannes uskoo löytävänsä säästämahdollisuuksia sekä pääoma- että tarvikekustannuksissa. Noin joka viidennellä tilalla tulojen oletetaan jäävän hintojen alentamisen verran pienemmiksi ja joka kahdeksannella tilalla aiotaan vähentää viljan tuotantoa. Noin 15 prosentilla muiden tuotantosuuntien tiloista viljan tuottajahintojen alentaminen vaikuttaa viljan tuotantoon supistavasti. Viidenneksellä tiloista tulonmenetyksiä pyritään jossain määrin lieventämään pääomakustannuksissa säästämällä.

Epätietoisuus viljan tuottajahintojen alentamisen tilakohtaisista vaikutuksista on suurinta pienillä tiloilla. Kolmanneksella alle 15 peltohehtaarin tai alle 10 lypsylehmän tiloilla ei osata sanoa, miten hintojen alentamiset vaikuttavat tilalla tehtäviin päätöksiin. Tilakoon kasvaessa peltoalalla mitattuna lisääntyy pyrkimys säästöihin sekä pääoma- että tarvikekustannuksissa (kuvio 27). Yli 30 peltohehtaarin viljelijöistä kolmannes pyrkii säästämään kone- ym. pääomakustannuksissa ja viidennes tarvikekustannuksissa. Myös

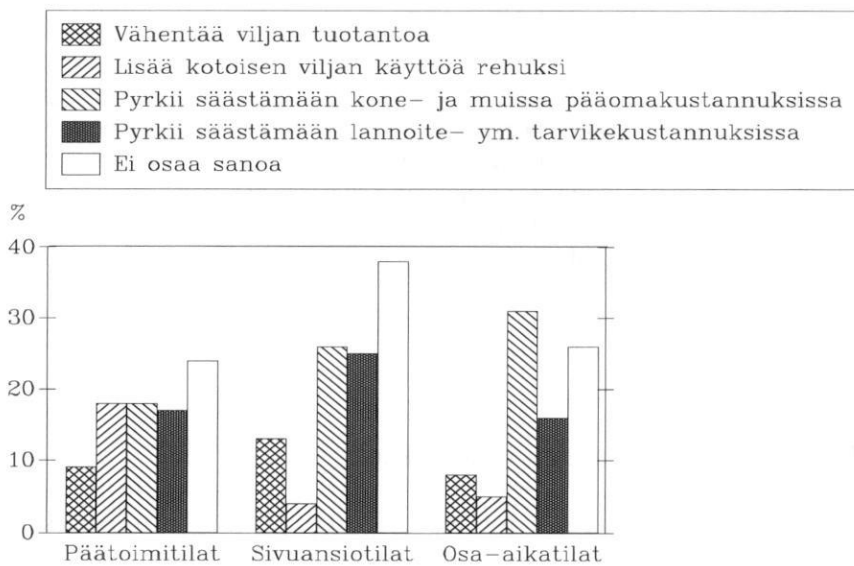
Kuvio 25. Kuinka viimeaikaiset viljan tuottajahintojen alentamiset vaikuttavat tilallanne? Viljelijöiden mielipiteitä alueittain.

Kuvio 26. Kuinka viimeaikaiset viljan tuottajahintojen alentamiset vaikuttavat tilallanne? Viljelijöiden mielipiteitä tuotantosuunnittain.

Kuvio 27. Kuinka viimeaikaiset viljan tuottajahintojen alentamiset vaikuttavat tilallanne? Viljelijöiden mielipiteitä tilakokoluokittain.

Kuvio 28. Kuinka viimeaikaiset viljan tuottajahintojen alentamiset vaikuttavat tilallanne? Viljelijöiden mielipiteitä päätoimisuuden mukaan.

suurimmilla lypsykarjatiloilta uskotaan säästökohteita löytyvän pääomakustannuksissa. Sen sijaan tarvekustannuksissa pyritään säästämään useimmin pienimmillä lypsykarjatiloilta.

Viljan tuottajahintojen alentaminen aiheuttaa erityisesti epä tietoisuutta sivuansiotiloilla, sillä lähes 40 % sivuansioviljelijöistä ei osaa sanoa, miten kyseiset maatalouspoliittiset päätökset vaikuttavat tilalla tehtäviin päätöksiin (kuviokuva 28). Keskimääräistä useampi eli joka neljäs sivuansiotilan viljelijä pyrkii säästämään tarvekustannuksissa. Kone- ym. pääomakustannuksissa pyritään säästämään viidenneksellä päätoimitiloista, neljänneksellä sivuansiotiloista sekä kolmanneksella osa-aikatiloista.

Viljan tuottajahintojen alentamisella on vaikutusta myös tilojen tuotantoon pitkällä aikavälillä, sillä joka neljännellä tuotantosuuntaa vaihtavalla tilalla viljan tuotanto aiotaan vähentää. Samoin joka neljännellä tuotantosuuntaa vaihtavalla tilalla suunnitellaan tuotantoa siten, että kotoisen viljan käyttöä rehuksi lisätään. Toisaalta joka toinen eläkeikäisistä viljelijöistä ei osaa sanoa, miten kyseiset päätökset vaikuttavat tilalla. Vain hyvin harvat eläkeikäiset viljelijät uskovat tuottajahintojen alentamisen vaikuttavan tilan ostorehukustannukseen tai viljan viljelyalaan.

Neuvojen käsitykset viljan tuottajahintojen alentamisen vaikutuksista poikkeavat monilta osin viljelijöiden näkemyksistä. Yli puolet kyselyyn vastanneista neuvojista olettaa viljelijöiden pyrkivän säästämään erityisesti kone- ym. pääomakustannuksissa. Yhtä yleisenä ratkaisuna tulonmenetysten lieventämiseksi oletetaan kotoisen viljan käytön lisääminen rehuna. Noin kolmannes neuvojista uskoo tiloilla olevan mahdollisuuksia tarvekustannuksessa säästämiseen tai katsoo tuottajahintojen alentamisen vaikuttavan viljan tuotantoa vähentävästi tai kotieläintiloilla ostorehukustannusta pienentävästi.

Pohjanmaalla viljelijöiden uskotaan yleisesti pyrkivän tinkimään sekä pääoma- että tarvekustannuksissa. Toisaalta siellä nähdään mahdollisuuksia myös kotoisen viljan käytön lisäämiseen ja ostorehukustannuksen alentamiseen. Erityisesti Länsi-Suomen alueella korostetaan pääomakustannuksissa säästämisen merkitystä. Pohjanmaan lisäksi Itä-Suomessa neuvot uskovat tilojen vähentävän viljanviljelyä. Etelä-Suomessa tuottajahintojen alentamisen ei uskota vaikuttavan tilojen viljan viljelyalaan, mutta sen sijaan useilla kotieläintiloilla lisättäneen kotoisen viljan käyttöä rehuksi. Toisaalta varsinkin Länsi-Suomessa kustannusten säästämismahdollisuudet nähdään osittain vähäisinä ja viljan tuottajahintojen alentamisen uskotaan vaikuttavan nimenomaan tuloja pienentävästi. Osalle tiloista viljan tuottajahintojen alentaminen tullee aiheuttamaan kestävästi kestämättömän tilanteen, sillä kustannuksissa ei ole mahdollisuutta säästää riittävästi.

5.2 Lannoiteverojen nousun vaikutukset

Vuoden 1991 aikana toteutetut ja vuoden vaihteeseen suunnitellut lannoiteverojen muutokset nostivat tavallisimpien lannoitteiden hintoja keskimäärin 43 p/kg eli runsaan neljänneksen. Hintojen nousu on suurinta typpilannoitteiden kohdalla. Tähän liittyen viljelijöiltä kysyttiin:

Miten lannoiteverojen nousu vaikuttaa tilallanne ?

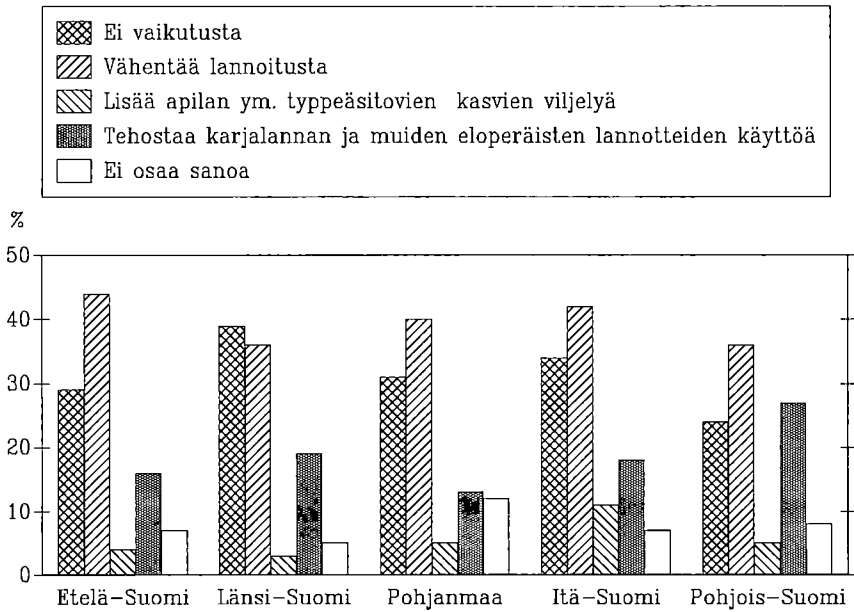
Lannoiteverojen nousun arvioidaan vähentävän lannoitusta 40 prosentilla tiloista. Kolmannes viljelijöistä ei usko veron nousun vaikuttavan tilalla tehtäviin päätöksiin. Viidennes viljelijöistä aikoo tehostaa karjanlannan ja muiden eloperäisten lannoitteiden käyttöä. Vähemmän tyypeä tarvitsevien kasvien tuotantoon siirtymistä tai apilan ym. tyyppäisovien kasvien viljelyn lisäämistä suunnitellaan joillakin tiloilla. Hyvin harvoilla tiloilla pyritään tehostamaan lannoitusta. Lannoiteveron nousu ei aiheuta viljelijöiden keskuudessa niin suurta epätietoisuutta kuin viljan tuottajahintojen alentaminen. Vain vajaa 10 % viljelijöistä ei osaa sanoa, miten lannoiteveron nousu vaikuttaa tilalla tehtäviin päätöksiin.

Lannoiteveron nousun arvioidaan vaikuttavan lannoitusta vähentävästi lähes samalla tavalla maan eri osissa (kuviot 29). Länsi-Suomessa lähes 40 % viljelijöistä ei usko lannoiteveron nousulla olevan vaikutusta tilalla. Pohjois-Suomessa joka neljännellä ja muilla alueilla noin joka kolmannella tilalla veron nousulla ei uskota olevan vaikutusta tilan tuotantoon. Muita alueita yleisemmin noin joka kymmenennellä itäsuomalaisella tilalla suunnitellaan tyyppäisovien kasvien viljelyn lisäämistä. Karjatalousvaltaisella Pohjois-Suomen alueella runsas neljännes viljelijöistä aikoo tehostaa karjanlannan ja muiden eloperäisten lannoitteiden käyttöä. Vajaalla 10 prosentilla, mutta kuitenkin keskimääräistä useammalla etelä- ja pohjoissuomalaisella tilalla arvioidaan kustannusten nousevan lannoiteveron nousun vaikutuksesta. Epätietoisuus lannoitteiden hinnannousun vaikutuksista on yleisintä Pohjanmaalla.

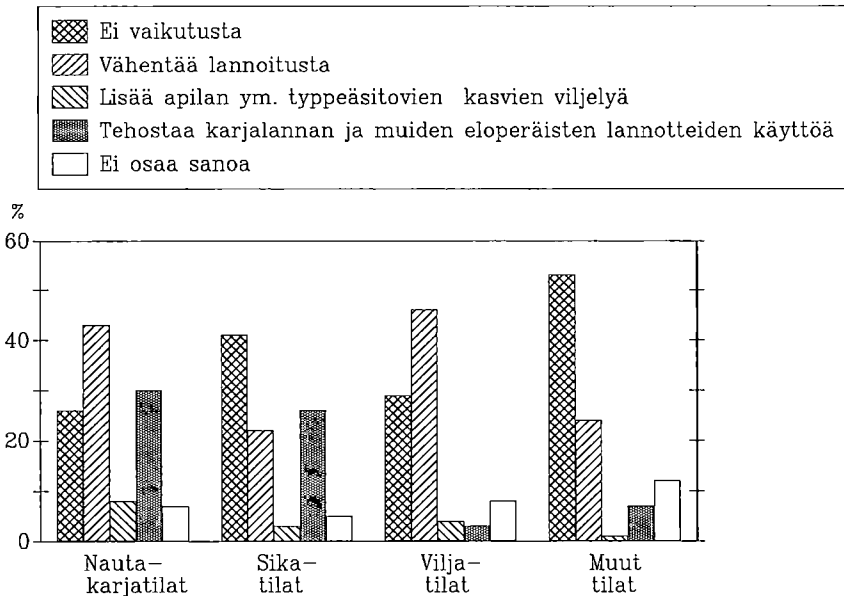
Sikatiilojen viljelijöistä noin 40 % katsoo, ettei lannoiteveron nousu vaikuta tilan tuotantoon (kuviot 30). Noin viidennes sikatiilojen viljelijöistä aikoo vähentää lannoitusta ja runsas neljännes pyrkii tehostamaan karjanlannan ja muiden eloperäisten lannoitteiden käyttöä. Nautakarjatiiloista yli 40 prosentilla aiotaan vähentää lannoitusta ja kolmanneksella pyritään tehostamaan karjanlannan käyttöä. Runsaalla neljänneksellä nautakarjatiiloista lannoiteveron nousulla ei uskota olevan vaikutusta tilalla. Viljatiilojen viljelijöistä lähes joka toinen aikoo vähentää lannoitusta. Lähes kolmannes viljatilallisista ei usko lannoiteveron nousun vaikuttavan tilalla. Joillakin viljatiiloilla lannoitusta saatetaan tehostaa. Yli puolella muiden tuotantosuuntien tiloista veron nousulla ei uskota olevan vaikutusta ja neljänneksellä tiloista aiotaan vähentää lannoitusta.

Lannoiteveron nousuun reagoidaan pienillä tiloilla isoja tiloja useammin lannoitusta vähentämällä. Tilakoon kasvaessa sekä peltoalan että lypsylehmien lukumäärän mukaan lisääntyy pyrkimys tehostaa karjanlannan ja muiden eloperäisten lannoitteiden käyttöä sekä lisätä apilan ym. tyyppäisovien kasvien viljelyä. Suurimmista lypsykarjatiiloista lähes puolet aikoo tehostaa eloperäisten lannoitteiden käyttöä ja jotkut tilat saattavat tehostaa lannoitusta.

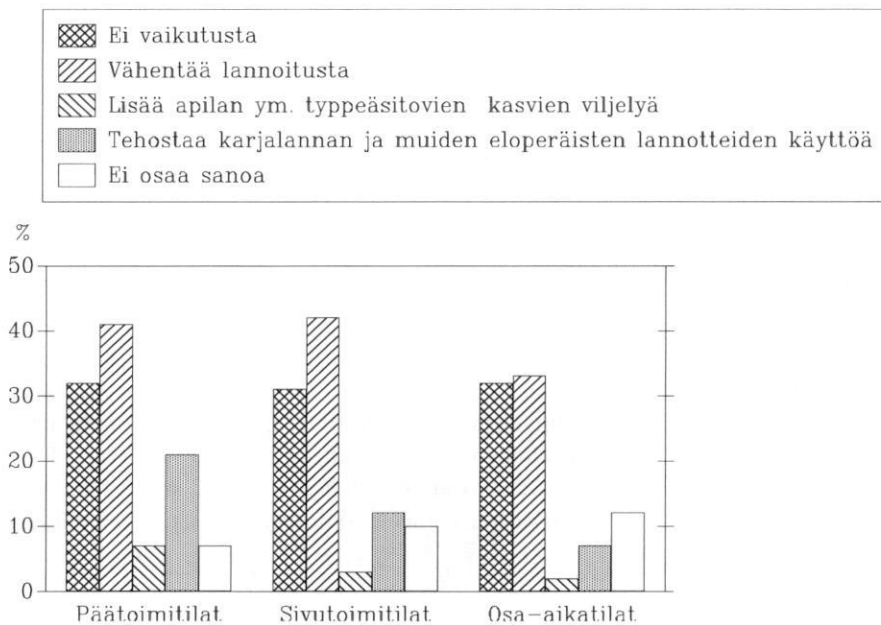
Yli 40 % päätoimi- ja sivuansioviljelijöistä aikoo vähentää lannoitusta lannoiteveron nousun johdosta (kuviot 31). Osa-aikaviljelijöistä kolmannes suunnittelee lannoituksen vähentämistä. Suuri osa päätoimitiloista on kotieläintiloja, joten on luonnollista, että näillä tiloilla lannoiteveron nousu aiheuttaa keskimääräistä useammin eloperäisten lannoitteiden käytön tehostamista. Runsaalla 10 prosentilla osa-aikatiiloista, samoin kuin eläkeikäisten viljelijöiden tiloista lannoiteveron nousun katsotaan keskimääräistä useammin nostavan kustannuksia. Nuoret viljelijät pyrkivät muita useammin tehostamaan eloperäisten lannoitteiden käyttöä sekä lisäämään apilan ym. tyyppäisovien kasvien viljelyä (kuviot 32). Alle 45-vuotiaista viljelijöistä runsas kolmannes katsoo, ettei

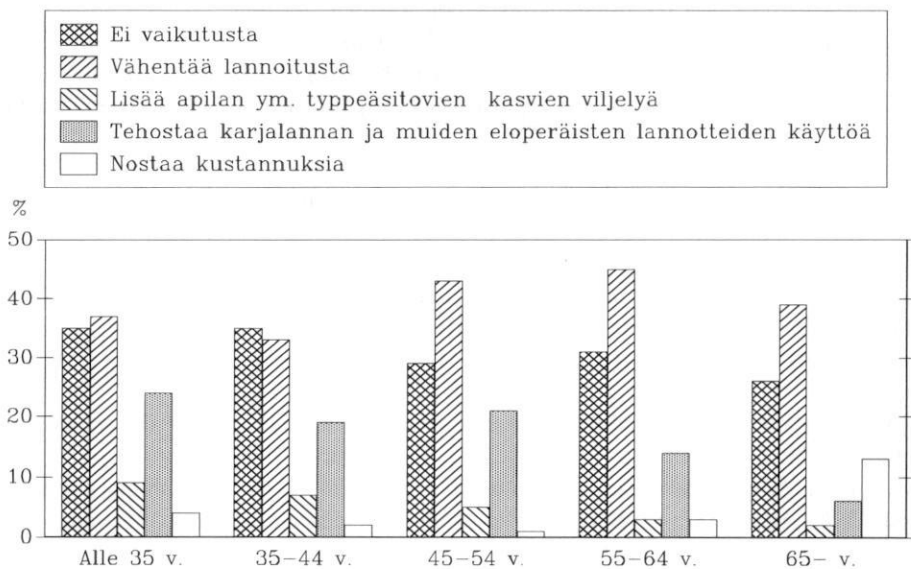
Kuvio 29. Miten lannoiteverojen nousu vaikuttaa tilallanne? Viljelijöiden näkemyksiä alueittain.

Kuvio 30. Miten lannoiteverojen nousu vaikuttaa tilallanne? Viljelijöiden näkemyksiä tuotantosunnittain.

Kuvio 31. Miten lannoiteverojen nousu vaikuttaa tilallanne ? Viljelijöiden näkemyksiä päätoimisuuden mukaan.

Kuvio 32. Miten lannoiteverojen nousu vaikuttaa tilallanne ? Viljelijöiden näkemyksiä ikäluokittain.

lannoiteveron nousulla ole vaikutusta tilalla. Tätä vanhempien viljelijöiden tiloilla on lannoituksen vähentäminen selvästi yleisintä.

Neuvojen käsitykset lannoiteveron nousun vaikutuksista poikkeavat osittain viljelijöiden näkemyksistä, kuten viljan tuottajahintojen alentamisenkin osalta. Yli 60 % neuvojista arvioi lannoituksen tiloilla vähenevän sekä karjanlannan ja muiden eloperäisten lannoitteiden käytön tehostuvan. Neljännes neuvojista olettaa tilojen lisäävän apilan ym. tyyppéisitovien kasvien viljelyä. Vain hyvin harvat neuvojat uskovat, ettei lannoiteveron nousulla ole vaikutusta tilan tuotantoon tai että siihen reagoitaisiin siirtymällä vähemmän tyyppä tarvitsevien kasvien tuotantoon.

Viljelijöiden uskotaan vähentävän lannoitusta erityisesti Etelä- ja Itä-Suomen alueella. Karjalousvaltaisilla alueilla Itä- ja Pohjois-Suomessa sekä Pohjanmaalla karjanlannan ja muiden eloperäisten lannoitteiden käytön uskotaan tehostuvan. Lannoituksen arvellaan vähenevän varsin harvoilla läntisen Suomen tiloilla. Lannoiteveron nousun oletetaan lisäävän useilla tiloilla suunnitelmallisuutta. Osalla tiloista lannoituksen tarkentaminen janeuvontajärjestöjen VISU-palveluiden käyttö saattaa vähentää lannoitusta. Toisaalta joidenkin viljelijöiden oletetaan tarkentavan lannoitelajin valintaa, siirtyvän vähemmän tyyppéisiltäviin lannoitteisiin, lisäävän herneen, sinimailasen ja papujen viljelyä tai siirtyvän luomuviljelyyn.

6 Maatilojen sukupolvenvaihdokset

Maatilojen sukupolvenvaihdosten lukumäärä on selvässä laskussa. Yhteiskunnan tuella pyritään turvaamaan kannattavien ja kehittämiskelpoisten maatilojen tuotannon jatkuminen. Vuoden 1992 budjetissa oli tavoitteena 1500 sukupolvenvaihdoksen rahoittaminen, mutta käytettävissä olevat rahat ovat riittäneet vajaaseen 1000 tilakauppaan. Valtion budjettiesityksen mukaan vuonna 1993 on tavoitteena rahoittaa noin 1000 sukupolvenvaihdosta.

Tilanpidon jatkajan asemaa on helpotettu myöntämällä maatilankin hankintaan halpakorkoista tai korkotukilainaa. Tämän lisäksi nuorille viljelijöille on myönnetty eräin edellytyksin myös ns. käynnistämisen- tai nykyisin aloittamisavustusta. Halpakorkoinen laina ei kuitenkaan kata koko kauppahintaa, vaan osa tilakaupasta hoidetaan omarahoituksella tai pankkilainalla. Yleensä sukupolvenvaihdoksen rahoittaminen vaatii myös normaalia pankkilainaa. Valtion tarjoamaa apua on ollut mahdollisuus saada ns. perhevilljelmäkoko edustaville tiloille.

Maatilan sukupolvenvaihdosta suunniteltaessa on kauppahinnan lisäksi ratkaistava muut tilan luovutukseen liittyvät ehdot. Tilanpidon jatkajan toimeentulon sekä tilan tulevien kehittämismahdollisuuksien kannalta on tärkeää sopia kauppahinta kohtuulliseksi. Myös verotukseen sekä sukupolvenvaihdoseläkkeeseen liittyvät näkökohdat tulee selvittää perusteellisesti kauppahintaa määritettäessä.

Valtion tukemassa tilakauppojen rahoituksessa pyritään vaikuttamaan siihen, että kauppahinnat ovat kohtuullisia ja vastaavat tilojen todellista arvoa. Maatilahallituksen ja maaseutukeskusten yhteistyönä tehdyn selvityksen mukaan kauppahintojen alentuminen on johtanut yhä useimmissa tapauksissa lahjaveron määräämiseen (SIRÉN 1992). Useissa

tapauksissa lahjaveroseuraukset ovat olleet huomattavan suuria. Sen lisäksi, että lahjaverotus vaikeuttaa kohtuuhintaisia tilakauppoja, myös verottajan omaksuma käytäntö maan eri osissa on epäyhtenäistä.

6.1 Viljelijöiden ja neuvojien näkemyksiä tilakaupoista

Tilakaupan onnistuminen kokonaisuutena sekä viljelijäperheen toimeentulon että tilan tulevien kehitysmahdollisuuksien kannalta on riippuvainen paitsi tilan kauppahinnasta ja rahoitusjärjestelyistä myös hyvin suurelta osalta tilakaupan veroseurauksista. Viimeisen kymmenen vuoden aikana sukupolvenvaihdoksen tehneiltä tiloilta kysyttiin:

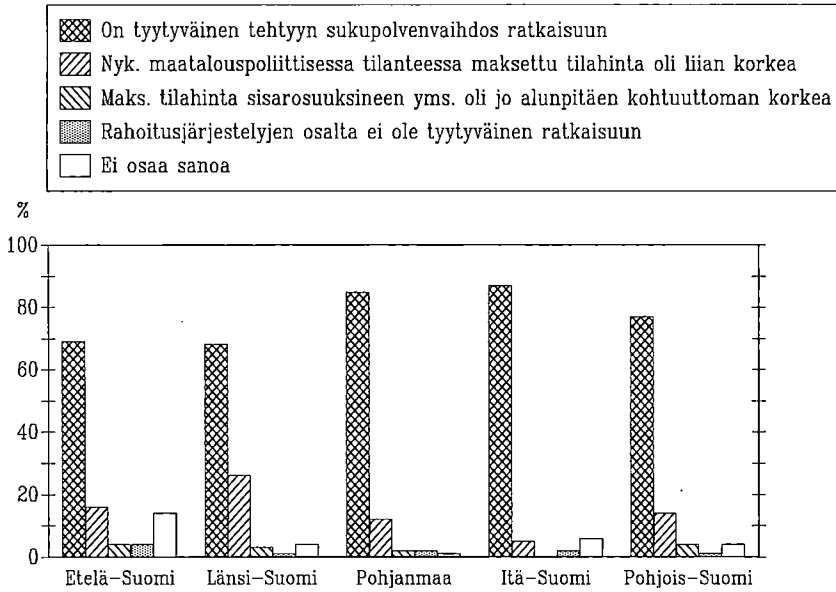
Mitä mieltä olette näin jälkepäin tilanne sukupolvenvaihdoksesta ?

Viljelijöistä 77 % on tyytyväisiä tilalla tehtyyn sukupolvenvaihdokseen. Nykyisen maatalouspoliittisen tilanteen huomioon ottaen tilasta maksettua kauppahintaa pidetään liian korkeana 14 prosentilla tiloista. Korkeintaan 10 vuotta tilansa omistaneista viljelijöistä 3 % katsoo, että maksettu tilahinta oli sisarosuuksineen jo alunpitäen kohtuuttoman korkea. Tyytymättömyyttä sukupolvenvaihdokseen rahoitusjärjestelyjen osalta ilmeni ainoastaan 3 prosentilla niistä tiloista, joilla tilakauppa on tehty viimeisen 10 vuoden aikana. 6 % viljelijöistä ei ole osannut sanoa, voidaanko tilalla tehtyä sukupolvenvaihdosta pitää onnistuneena.

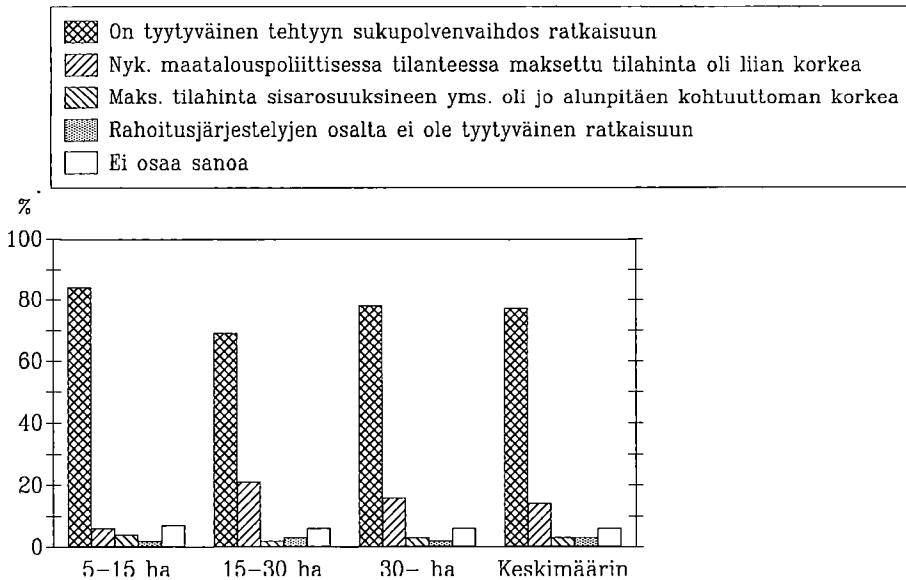
Etelä- ja länsisuomalaiset viljelijät ovat hieman keskimääräistä useammin tyytymättömiä tilalla tehtyyn sukupolvenvaihdokseen ja pitävät nykyisessä maatalouspoliittisessa tilanteessa tilasta maksettua hintaa kohtuuttoman korkeana (kuvio 33). Länsisuomalaisista viljelijöistä yli neljännes pitää tilan kauppahintaa liian korkeana nykytilanteessa. Etelä-Suomen alueella 15 % viljelijöistä ei osaa sanoa, miten sukupolvenvaihdos on onnistunut. Itäsuomalaisista sekä pohjalaisista viljelijöistä lähes 90 % on tyytyväisiä tilan sukupolvenvaihdokseen. Pari prosenttia heistä ei ole ollut tyytyväisiä rahoitusjärjestelyihin, mutta alkuperäistä kauppahintaa pidetään sopivana. Itäsuomalaisista 5 % katsoo nykyisen maatalouspolitiikan vaikuttaneen siten, että alhaisempi tilahinta olisi ollut kohtuullinen.

Nauta-, sika- ja viljatilojen viljelijöistä noin 3/4 on tyytyväisiä tilalla tehtyyn sukupolvenvaihdokseen. Muiden tuotantosuuntien harjoittajista tyytyväisiä on yli 80 %. Sikatilojen viljelijöistä joka neljäs pitää maksettua tilahintaa liian korkeana nykyisen tilanteen huomioon ottaen. Tilan päätoimisuuden mukaan tarkasteltuna viimeaikaisilla maatalouspoliittisilla päätöksillä on ollut eniten vaikutusta osa-aikatiloilla, sillä niiden viljelijöistä joka viides pitää tilasta maksettua kauppahintaa nykytilanteessa liian korkeana. Toisaalta osa-aikatilojen viljelijöistä keskimääräistä useampi eli 7 % on pitänyt tilahintaa jo alun alkaen liian korkeana. Tilalla viimeisen 10 vuoden aikana tehtyä sukupolvenvaihdosta pitää onnistuneena noin 2/3 sivuansioviljelijöistä.

Keskikokoisten eli 15-30 peltihehtaarin tilojen viljelijöistä vajaa 70 % on tyytyväisiä tilalla tehtyyn sukupolvenvaihdokseen ja yli viidennes pitää maksettua tilahintaa nykytilanteessa liian korkeana (kuvio 34). Suurimmilla tiloilla lähes 80 % viljelijöistä on tyytyväisiä tilakauppaan ja noin 15 % pitää tilan kauppahintaa nykytilanteessa liian korkeana. Sukupolvenvaihdosten nähdään onnistuneen parhaiten pienimmillä tiloilla,

Kuvio 33. Mitä mieltä olette näin jälkeinpäin tilanne sukupolvenvaihdoksesta ? Viljelijöiden näkemyksiä alueittain.

Kuvio 34. Mitä mieltä olette näin jälkeinpäin tilanne sukupolvenvaihdoksesta ? Viljelijöiden näkemyksiä tilakokoluokittain.

sillä alle 15 peltihehtaarin tiloilla noin 85 % viljelijöistä on tyytyväisiä tilalla tehtyyn sukupolvenvaihdokseen. Pienimmillä tiloilla viimeaikaiset maatalouspoliittiset päätökset ovat vaikuttaneet viljelijöiden näkemykseen sukupolvenvaihdoksen onnistumisesta vähiten. Sama pätee myös tilakokoon karjamäärän suhteen. Yli 90 % alle 10 lypsylehmän tilojen viljelijöistä on tyytyväisiä tilalla tehtyyn sukupolvenvaihdokseen. Keskikokoisilla lypsykarjatiloilta 3/4 ja suurimmilla tiloilla 80 % viljelijöistä on tilan sukupolvenvaihdokseen.

Maatalouden neuvontajärjestöjen edustajien käsitykset viimeisen 10 vuoden aikana tehdyistä sukupolvenvaihdoksista poikkeavat selvästi viljelijöiden näkemyksistä. Neuvojista vajaa neljännes on tyytyväisiä useimpiin toimialueellaan tehtyihin sukupolvenvaihdoksiin. Sen sijaan 2/3 heistä katsoo, että nykyisen maatalouspoliittisen tilanteen huomioon ottaen maksetut tilahinnat ovat olleet liian korkeita. Lähes kolmannes neuvojista on pitänyt useimpia toimialueensa tilahintoja jo alun pitäen kohtuuttoman korkeina. Joissakin tapauksissa katsotaan nimenomaan pankkien olleen suunnittelemassa tilakauppoja, joiden hintaa voidaan jo alun pitäen pitää liian korkeana. Myös rahoituksen järjestymisessä olisi osassa kaupoissa ollut parantamisen varaa. Neuvontajärjestöjen edustajat ovat ottaneet esille mm. tilakauppojen veroseuraamusten vaikutukset sukupolvenvaihdosten onnistumiseen ja kaupasta seuraaviin kokonaisrasituksiin.

Erityisesti Pohjanmaalla nykyisen maatalouspoliittisen tilanteen katsotaan vaikuttaneen tilojen toimintaedellytyksiin siten, että maksetut tilahinnat ovat muodostuneet kohtuuttoman korkeiksi. Muita alueita useammin Pohjanmaalla tilakauppojen hintoja pidetään alun pitäenkin liian korkeina. Itä- ja Pohjois-Suomessa noin puolet neuvojista pitää alueella tapahtuneita tilakauppoja onnistuneina. Pohjois-Suomessa tehtyjen kauppojen hintoja pidetään keskimääräistä useammin kohtuullisina. Länsi-Suomessa sekä jossain määrin myös Itä-Suomessa rahoitusjärjestelyjen olisi toivottu onnistuneen paremmin.

Viljelijöiden ja neuvontajärjestöjen edustajien näkemykset tilojen sukupolvenvaihdoksista poikkeavat selvästi toisistaan. Viljelijöiden tyytyväisyys viimeisen 10 vuoden aikana tehtyihin tilakauppoihin vaikuttaa verraten suurelta, kun otetaan huomioon viimeaikaiset maatalouspoliittiset päätökset. Tuottajahintojen alentamiset ym. viljelijöiden tulotaso laskeneet päätökset ovat vaikuttaneet merkittävästi varsinkin velkaisten tilojen talouteen. Sukupolvenvaihdosten sekä investointien yhteydessä tehdyillä maksuvalmiuslaskelmilla ei ole enää merkitystä niissä tapauksissa, joissa viljelijän tulotaso on romahtanut. Tilanne on erityisen vaikea niillä tiloilla, joilla sukupolvenvaihdoksen jälkeen on heti pyrittävä saamaan tuotantovälineet hyvään kuntoon ja investoitu runsaasti koneisiin sekä rakennuksiin. On ilmeistä, että noin 10 vuotta sitten sukupolvenvaihdoksen tehneillä tiloilla tuotanto on jo saatu sujumaan hyvin ja velkaakin on ehditty lyhentää. Viime vuosina sukupolvenvaihdoksen tehneiden tilojen ongelmat olisivat tulleet korostetummin esille, jos kysymyksen aikaväli olisi rajattu lyhemmäksi.

Viljelijöiden vastauksista voi kuitenkin päätellä, että monista epävarmuustekijöistä huolimatta viljelijät suhtautuvat varsin luottavaisesti maataloustuotannon jatkumiseen ja useimmat heistä pitävät tilasta maksettua kauppahintaa kohtuullisena. Toisaalta on otettava huomioon, että taloudellisten tekijöiden lisäksi maatilojen sukupolvenvaihdoksiin liittyy usein kiinteästi myös inhimilliset tekijät mm. sisarosuuksina tai luopujille maksettavana syytinkinä. Joissakin tapauksissa viljelijä saattaa tiedostamattaankin suhtautua taloudellisiin tekijöihin jopa vähätellen ja sitä vastoin antaa hyvin suuren painoarvon

sille, että luopujat sekä muut perilliset saavat kohtuulliseksi katsomansa korvauksen tilakaupan yhteydessä. Ilmeisesti neuvojat korostavat vastauksissaan vielä viime vuosiin asti noususuunnassa olleita tilojen kauppahintoja sekä toisaalta epävarmuuden lisääntymistä maataloussektorilla. Neuvontajärjestöjen edustajat asennoituvat sukupolvenvaihdoksiin lähinnä yrityskauppoina korostaen taloudellisia tekijöitä ja yritystoiminnan edellytyksiä tilalla.

6.2 Maatilojen velkaantuminen

Tilanpidon vaiheen vaikutusta tilojen velkaisuuteen voidaan tarkastella maatilatalouden yritys- ja tulotilastosta viljelijän ikäryhmyksellä. Vuonna 1988 kaikilla maatioilla oli velkaa keskimäärin 160 000 mk/tila. Alle 30-vuotiaiden viljelijöiden tiloilla velkamäärä oli keskimäärin kaksinkertainen eli 330 000 mk. Keskikokoisilla ja sitä suuremmilla nuorten viljelijöiden tiloilla maatilatalouden velat ovat edellisiä huomattavasti suuremmat. Tiloilla, joiden peltoala on 20-30 ha, alle 30-vuotiailla viljelijöillä oli vuonna 1988 velkaa runsaat 450 000 mk ja vastaavasti 30-50 hehtaarin tiloilla 620 000 mk. Tätä suuremmilla tiloilla oli velkaa jo vuonna 1988 noin 1 000 000 mk. Nykyisin maatilojen velkaongelmaa pidetään yhtenä suurimmista yksittäisistä maatalouden ongelmista. Tämän vuoksi velkaantuneiden, mutta kehityskelpoisten maatilojen taloudellisen aseman parantamiseksi on tänä vuonna ollut haettavissa halpakorkoista vakauttamislainaa. Eräiden ennakkokäsitysten mukaan vakauttamislainoja ovat hakeneet etupäässä nuoret viime vuosina runsaasti investoineet viljelijät.

6.3 Sukupolvenvaihdosten kehittämismahdollisuuksia

Nykyistä sukupolvenvaihdoskäytäntöä on arvosteltu mm. korkeista kauppahinnoista sekä sisarosuuksina maksettavasta ennakkoperinnöstä. Useissa tapauksissa tilan osto on jatkajalle niin suuri taloudellinen rasitus, että tilan kehittämiseen liittyvät investoinnit sukupolvenvaihdoksen jälkeen kaatuvat rahoitusvaikeuksiin. Tähän liittyen kyselyn II osassa neuvojille esitettiin kaksi laajempaa kysymystä sukupolvenvaihdoskäytännön kehittämisestä:

Kuinka nykyistä sukupolvenvaihdoskäytäntöä tulisi mielestäsi muuttaa, jotta edellytykset maatalouden kehittämiseen tilalla säilyisivät mahdollisimman hyvinä?

Kuinka sukupolvenvaihdosten myötä tapahtuvaa maatalouden pääomavirtaa muille sektoreille (eläkeläiset, palkansaajat) voidaan mielestäsi parhaiten hillitä ?

Neuvontajärjestöjen edustajien näkemyksistä käy selvästi ilmi, että tilakaupat rasittavat nykyisin liiaksi maataloustuotannon kehittämistä. Tilojen kauppahintoja nostaa uhka verottajan määräämistä lahjaveroseuraumuksista ja toisaalta kaupan osapuolten, ostajan ja myyjän sekä useissa tapauksissa ennakoperintöä odottavien sisarusten, vääristynyt näkemys tilan tuottoarvon ja ns. käyvän arvon suhteesta.

Tilan kohtuullisen kauppahinnan määrittämisestä esiintyy useita erilaisia näkemyksiä, mutta tavoitteena olisi kuitenkin muuttaa verotuskäytäntöä siten, ettei uhka lahjaverosta tai kunnallisesta sivuverosta nosta tilan kauppahintoja tai veronmaksu kohtuullisella hinnalla tehdyn tilakaupan jälkeen rasita liikaa tilan taloutta. Useat neuvijat pitävät tilan tuottoarvoa sopivana kauppahintana painottaen samalla tuottoarvon ja lahjaverotuksen välisen ristiriidan poistamista. Vastauksissa ehdotetaan myös luopumista verottajan käyvästä arvosta, jonka määrittämisperusteet vaihtelevat myös alueittain, ja kauppahinnan suhteuttamista varallisuusverotuksen verotusarvoon. Joidenkin neuvojien mielestä tilakauppojen tulisi olla kokonaan lahjaveroseuraumusten ulkopuolella. Perintöverolain 25 luvun mukaista laskennallista ns. PK-arvoa pidetään nykyisin monissa tapauksissa selkeästi liian korkeana kauppahinnan määrittämisen lähtökohtana.

Sukupolvenvaihdosten myötä muille sektoreille siirtyviä pääomavirtoja voitaisiin alentaa nimenomaan tilojen kauppahintoja alentamalla. Monet neuvijat arvostelevat sisarosuuksien maksamista sukupolvenvaihdoksen yhteydessä. Yleensä katsotaan, että tilakauppa tulisi tehdä yrityskauppana tuottoarvon mukaan ilman ennakkoperintöjä ja jatkajan sisarukset perivät luopujat vasta normaalin perinnönjaon aikaan. Eräissä vastauksissa taas sisarosuuksien maksamista pidetään välttämättömänä ja ns. yksinperimisjärjestelmää kyseenalaisena.

Pyrittäessä pienentämään rahana maksettavaa kauppahintaa voitaisiin sisarosuuksina luovuttaa viljelylle tarpeettomia tilanosia. Joiden näkemysten mukaan kauppahinnat alenisivat, jos ennakkoperintöjen maksamista halpakorkoisilla lainoilla olisi rajoitettu joko markkamääräisesti tai suhteessa kauppahintaan. Tilojen kauppahintojen oletetaan laskevan myös silloin, jos lainoitettaisiin vain myyjille maksettavaa tai myyjien asuntojärjestelyihin liittyvää osuutta kauppahinnasta. Eräät neuvijat suosittelevat, että luopujille tulisi rakentaa asunto, joka käyttöoikeuden jälkeen jäisi tilan omaisuudeksi. Eräiden näkemysten mukaan pankit tilakauppojen suunnittelijoina korostavat liikaa omia tavoitteitaan ja vaikuttavat usein kauppahintoja nostavasti. Sekä kauppahinnan että sisarosuuksien saamisen kohtuulliselle tasolle katsotaan edellyttävän neuvonnalta täsmällistä, tarvittaessa yksityiskohtaistakin tiedotusta jatkajan asemasta ja maatalouden tulevaisuuden näkymistä.

7 Tuotannon suunnitteluun ja tarkkailuun liittyvät laskelmat

7.1 Vuosittaiset suunnitelmat

Tavoitehintojen alentuessa ja kansainvälisen kilpailun lisääntyessä taloudellisen suunnittelun merkitys entisestään lisääntyy. Maatiloilla tehtävien suunnitelmien ja laskelmien yleisyyden kartoittamiseksi viljelijöiltä kysyttiin:

Mitä tuotannon suunnitteluun ja tarkkailuun liittyviä laskelmia ja selvityksiä tilallanne on tehty vuosittain?

Viljelysuunnitelma tehdään vuosittain kirjallisena noin viidenneksellä tiloista. Kaikista tiloista noin 20 % osallistuu karjantarkkailuun. Joka toisella tilalla viljelijä osallistuu maatalouden verolomakkeen täyttämiseen tai täyttää sen kokonaan itse. Joka kolmannella tilalla tehdään välitilinpäätös. Budjetointia tai muita yhden vuoden jaksolle ulottuvia taloudellisia laskelmia tehdään vajaalla 10 prosentilla tiloista. Viljelijöistä lähes 40 % on tehnyt mielessään kaikki tarvittavat vuosisuunnitelmat ilman, että olisi laatinut niistä mitään kirjallisia muistiinpanoja.

Peltotöiden kirjallinen suunnittelu on yleisintä Länsi- ja Itä-Suomessa, jossa joka neljäs viljelijä tekee kirjallisen viljelysuunnitelma. Muualla kirjallinen viljelysuunnitelma tehdään joka viidennellä tilalla. Karjatalousvaltaisella Pohjois-Suomen alueella karjantarkkailuun osallistuu keskimääräistä useampi eli joka kolmas tila. Myös Itä-Suomessa karjantarkkailuun kuuluminen on keskimääräistä yleisempää. Länsi-Suomen sekä Pohjanmaan alueella ainoastaan vajaa puolet viljelijöistä osallistuu tilansa maatalouden verolomakkeen täyttämiseen. Tilansa taloutta välitilinpäätöksellä seuraa lähes 40 % etelä- ja länsisuomalaisista viljelijöistä ja noin neljännes muiden alueiden viljelijöistä. Budjetointi on yleisintä Etelä-Suomessa, jossa noin 10 % viljelijöistä tekee tilalleen vuosittaisen tulo- ja menoarvion. Kirjallisten vuosisuunnitelmien teko on yleisintä Pohjois- ja Etelä-Suomessa, vaikka näilläkin alueilla noin joka kolmas viljelijä tekee tarvittavat suunnitelmat mielessään. Länsisuomalaisista viljelijöistä yli 40 % tekee mielessään kaikki tarvittavat vuosittaiset suunnitelmat.

Kaikkien tilan tuotantoon ja talouteen liittyvien kirjallisten suunnitelmien teko yleistyy tilakoon kasvaessa (kuvio 35). Alle 15 peltohehtaarin tiloista joka kymmenennellä tehdään kirjallinen viljelysuunnitelma. Joka neljäs 15-30 peltohehtaarin viljelijöistä ja lähes joka toinen yli 30 peltohehtaarin viljelijöistä suunnittelee peltoviljelynsä kirjallisesti. Myös verolomakkeen omatoiminen täyttäminen yleistyy tilakoon kasvaessa. Suurimpien tilojen viljelijöistä 60 % osallistuu itse maatalouden veroilmoituksen tekoon. Runsaalla puolella suurimmista tiloista ja noin 15 prosentilla pienimmistä tiloista tehdään välitilinpäätös. Välitilinpäätöksen tapaan myös budjetointi yleistyy selvästi tilakoon kasvaessa. Sama pätee mitattaessa tuotantoyksikön kokoa karjakoolla. Kirjallinen viljelysuunnitelma, välitilinpäätös ja budjetointi, samoin kuin karjantarkkailuun kuuluminenkin yleistyvät karjakoona kasvaessa. Suurimmista karjatilastoista yli 3/4 kuuluu karjantarkkailuun ja yli 40 % tekee välitilinpäätöksen.

Tuotantosuunnittain tarkasteltuna kirjallisten suunnitelmien ja laskelmien teko on yleisintä sikatiloilla (kuvio 36). Sikatilojen viljelijöistä noin 60 % tekee tilalleen välitilinpäätöksen ja osallistuu itse verolomakkeen täyttämiseen. Viljelysuunnitelma tehdään kirjallisena joka kolmannella sikatilalla ja joka neljännellä nautakarjatilalla. Kaikista yli 5 peltohehtaarin nautakarjatilastoista noin 40 % osallistuu karjantarkkailuun. Nautakarjatilojen viljelijöistä keskimääräistä hieman harvempi osallistuu tilansa maatalouden verolomakkeen täyttämiseen. Välitilinpäätös tehdään runsaalla neljänneksellä nautakarjatilastoista. Budjetin teko on yleisintä sikatiloilla. Vuosittainen tulo- ja menoarvio tehdään noin 20 prosentilla sikatiloista ja vajaalla 10 prosentilla nautakarjatilastoista. Sikatilojen viljelijä tekee keskimääräistä useammin myös muita yhden vuoden jaksolle ulottuvia taloudellisia laskelmia. Viljatilojen viljelijöistä runsas puolet osallistuu itse maatalouden verolomakkeen täyttämiseen ja kolmannes tekee tilallaan välitilinpäätöksen. Sitä vastoin alle viidennes heistä tekee kirjallisen viljelysuunnitelman.

Kirjallinen viljelysuunnitelma sekä karjantarkkailuun kuuluminen ovat päätoimitiloilla yleisempiä kuin sivuansio- tai osa-aikatoimilla. Päätoimiviljelijä osallistuu muita useammin itse myös maatalouden verolomakkeen täyttämiseen. Päätoimitiloilla on myös muiden vuosittaisen suunnitelmien, kuten budjetoinnin ja välitilinpäätöksen teko yleisintä.

Useiden vuosittaisen tilan taloutta koskevien suunnitelmien ja laskelmien teko on yleisintä nuorten viljelijöiden tiloilla (kuvio 37). Alle 35-vuotiaiden viljelijöiden tiloista kolmanneksella kuulutaan karjantarkkailuun ja tehdään tilalle kirjallinen viljelysuunnitelma. Vuosittaisen tulo- ja menoarvion sekä välitilinpäätöksen avulla tilan talouden seuraaminen vähenee viljelijän vanhetessa.

Runsas kolmannes alle 55-vuotiaista viljelijöistä seuraa tilansa taloutta välitilinpäätöksen avulla. Budjetointia käyttää hyväkseen runsas 10 % alle 45-vuotiaista. Tilansa verolomakkeen täyttämiseen osallistuu yli puolet 35-54-vuotiaista viljelijöistä. Vanhimmat viljelijät tekevät keskimääräistä harvemmin kirjallisena tilaa koskevia vuosittaisia laskelmia, mutta varsin usein he osallistuvat maatalouden verolomakkeen täyttämiseen. Vanhimmat viljelijät ilmeisesti katsovat veroilmoituksen tekoon tarvittavan tietämyksen tilan taloudesta ja vuosien käytännön kokemuksen korvaavan muut kirjalliset suunnitelmat tilalla.

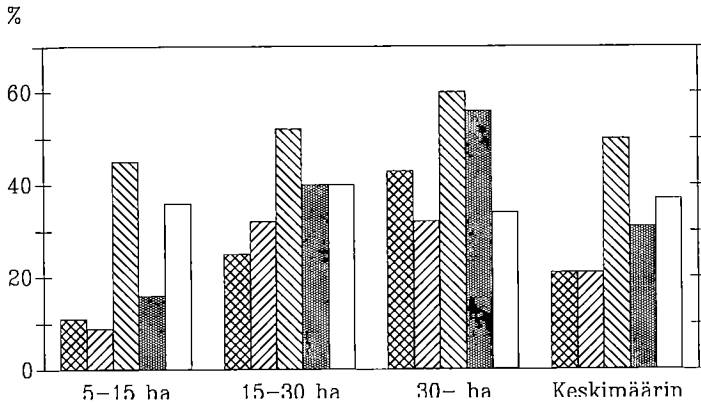
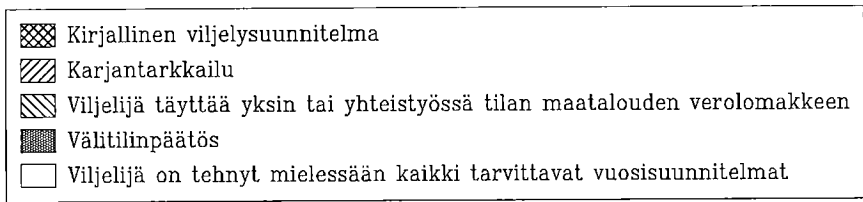
7.2 Useamman vuoden jaksolle tehtävät suunnitelmat

Sukupolvenvaihdoksen ja suurempien investointien yhteydessä on pidetty erityisen tarpeellisenä laatia maatoimille useamman vuoden jaksolle ulottuvia taloudellisia laskelmia ja selvityksiä. Valtion halpakorkeista- tai korkotukilainaa haettaessa maksuvalmiuslaskelmat ovat olleet viime vuosina välttämättömiä. Tilan tuotannon pitempi aikaiseen suunnitteluun ja taloudelliseen seurantaan liittyen viljelijöiltä tiedusteltiin:

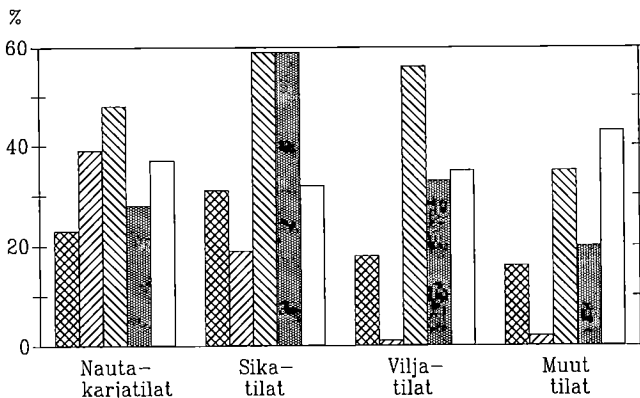
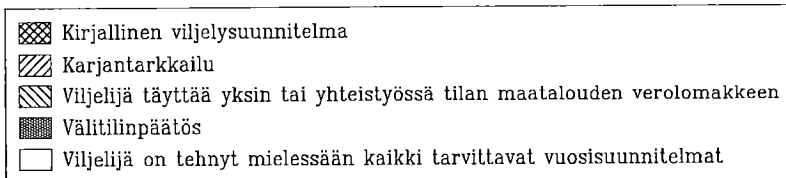
Mitä tuotannon suunnitteluun ja tarkkailuun liittyviä laskelmia ja selvityksiä tilallanne on tehty viimeisen 5 vuoden aikana ?

Tilan pitempi aikaiseen suunnitteluun ja tuotannon järjestämiseen liittyy oleellisesti varsinaisten taloudellisten laskelmien lisäksi maan ravinnetilaa analysoiva viljavuustutkimus, jonka perusteella viljelijä voi suunnitelmallisesti tehostaa ja tarkentaa peltojensa lannoitusta sekä kalkitusta. Viljavuusnäyte on otettu viimeisen viiden vuoden aikana noin 60 prosentilla tiloista. Investointilaskelma on tehty 10 prosentilla tiloista. Likvi-maksuvalmius- ja kannattavuuslaskelma on tehty viidenneksellä tiloista viimeisen viiden vuoden aikana. Muita useamman vuoden ajalle ulottuvia taloudellisia laskelmia on tehty vajaalla 10 prosentilla tiloista. Noin 40 prosentilla tiloista ei ole tehty kirjallisesti pidemmän ajan suunnittelua.

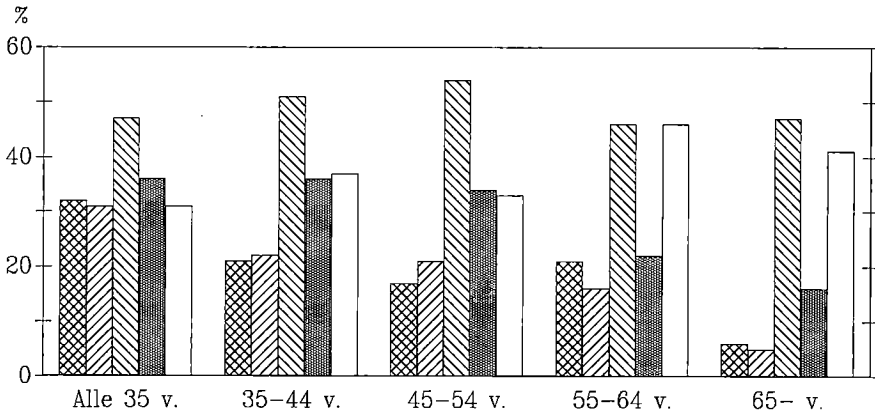
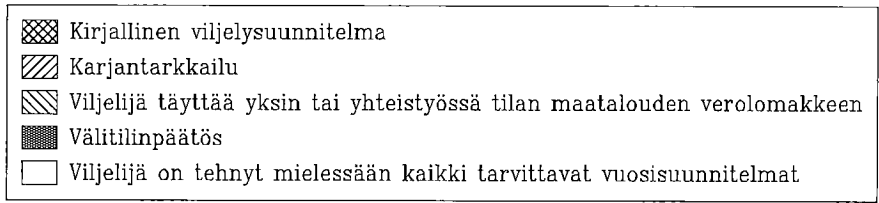
Nurmiviljelyvaltaisella Pohjois-Suomen alueella viljavuusnäyte on viime vuosina otettu noin joka toisella eli keskimääräistä hieman harvemmillä tilalla. Investointilaskelmien teko on ollut yleisintä Pohjanmaalla ja Itä-Suomessa, jossa se on tehty 14 prosentilla tiloista. Likvi-laskelmat ovat olleet yleisimpiä Itä-Suomessa, jossa ne on tehty runsaalle neljännekselle tiloista ja harvinaisempia läntisessä Suomessa. Pidemmän ajan taloudellista suunnittelua on tehty kirjallisena keskimääräistä harvemmillä pohjalaisilla ja pohjoissuomalaisilla tiloilla.

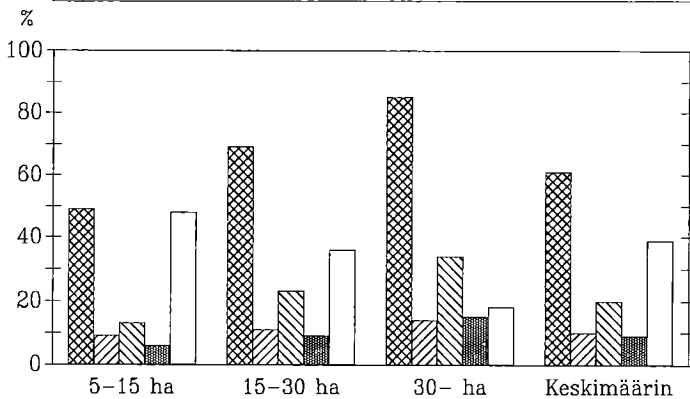
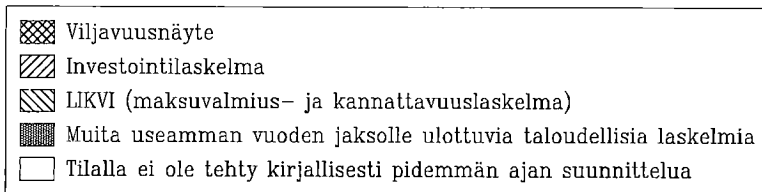
Kuvio 35. Mitä tuotannon suunnitteluun ja tarkkailuun liittyviä laskelmia ja selvityksiä tilallanne on tehty vuosittain? Viljelijöiden vastaukset tilakokoluokittain.

Kuvio 36. Mitä tuotannon suunnitteluun ja tarkkailuun liittyviä laskelmia ja selvityksiä tilallanne on tehty vuosittain? Viljelijöiden vastaukset tuotantosunnittain.

Kuvio 37. Mitä tuotannon suunnitteluun ja tarkkailuun liittyviä laskelmia ja selvityksiä tilallanne on tehty vuosittain? Viljelijöiden vastaukset ikäluokittain.

Kuvio 38. Mitä tuotannon suunnitteluun ja tarkkailuun liittyviä laskelmia ja selvityksiä tilallanne on tehty viimeisen viiden vuoden aikana? Viljelijöiden vastaukset tilakokoluokittain.

Kuten vuosittaiset suunnitelmat, myös pidemmän aikavälin kirjalliset suunnitelmat yleistyvät tilojen peltoalan (kuvio 38) ja karjakuon kasvaessa. Peltoalaltaan suurimmista eli yli 30 hehtaarin tiloista 85 prosentilla on viimeisen viiden vuoden aikana tehty viljavuustutkimus. Kolmanneksella näistä tiloista on tehty Likvi-laskelma ja 15 prosentilla joko investointi- tai muu pidemmän ajan taloudellinen laskelma. Suurimmista tiloista viidenneksellä, keskikokoisista tiloista kolmanneksella ja alle 15 peltohehtaarin tiloista puolella ei ole tehty pidemmän ajan kirjallisia suunnitelmia. Keskikokoisista ja suurista lypsykarjatiloiista noin 80 prosentilla on korkeintaan viisi vuotta vanha viljavuustutkimus ja noin viidenneksellä näistä tiloista on tehty investointilaskelma. Myös muut pidemmän ajan laskelmat ovat yleisempiä yli 10 lehmän karjatiloiilla kuin sitä pienemmillä tiloilla. Pienimmistä lypsykarjatiloiista yli 40 prosentilla ei ole viime vuosina tehty kirjallisia useamman vuoden jaksolle ulottuvia taloudellisia laskelmia.

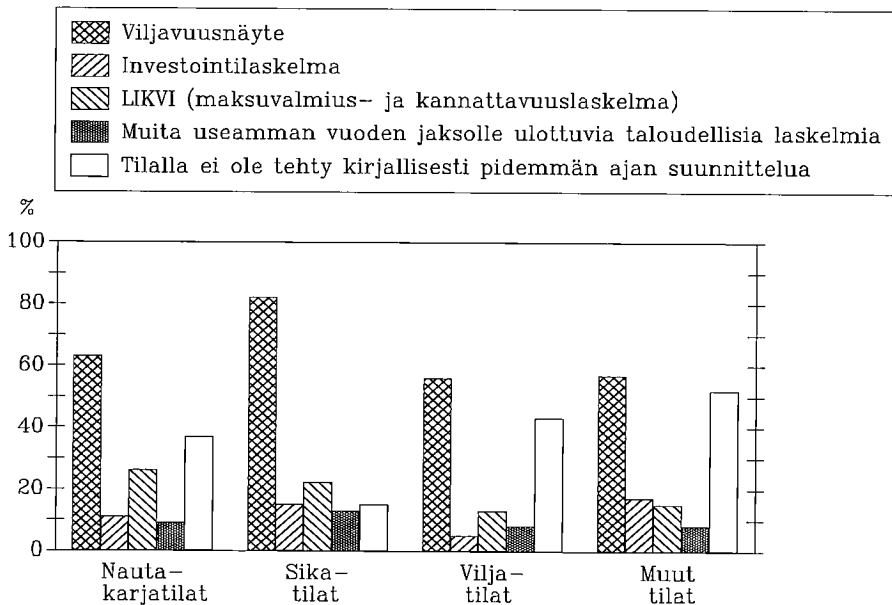
Likvi-laskelmaa lukuunottamatta muut pidemmän aikavälin suunnitelmat ovat yleisimpiä sikatiloilla (kuvio 39). Likvi-laskelmia on tehty runsaalle neljännekselle nautatiloista ja noin viidennekselle sikatiloista. Viimeisen viiden vuoden aikana on tehty viljavuustutkimus yli 80 prosentille sikatiloista ja runsaalle 60 prosentille nautakarjatiloiista. Viljatiloiista keskimääräistä harvemmalla eli noin joka toisella on otettu viljavuusnäyte viime vuosina, vaikka maataloustuotanto näillä tiloilla perustuukin nimenomaan peltojen tuotantoon. Sikatiloista vain 15 prosentilla ei ole tehty useamman vuoden jaksolle ulottuvia kirjallisia suunnitelmia. Vastaavia kirjallisia suunnitelmia ei ole noin kolmanneksella nautakarjatiloiista, yli 40 prosentilla viljatiloiista ja runsaalla puolella muiden tuotantosuuntien tiloista.

Vuosittaisten suunnitelmien tapaan myös useamman vuoden jaksolle ulottuvat suunnitelmat ovat yleisempiä päätoimitiloilla kuin sivuansio- tai osa-aikataloilla. Samoin kaikki pidemmän aikavälin taloudelliset suunnitelmat ovat yleisimpiä alle 35-vuotiaiden viljelijöiden tiloilla (kuvio 40). Tilanpidon vaiheeseen liittyen useimmat nuoret viljelijät ovat viiden viimeisen vuoden aikana ostaneet tilan tai suorittaneet sellaisia investointeja, joille on haettu halpakorkoista lainaa ja näin ollen Likvi- ja investointilaskelmat ovat olleet välttämättömiä. Vain harvoilla yli 65-vuotiaiden viljelijöiden tiloilla on tehty pidemmän aikavälin taloudellisia laskelmia kirjallisesti. Myös viljavuustutkimus on tehty eläkeikäisten viljelijöiden tiloilla muita tiloja harvemmin.

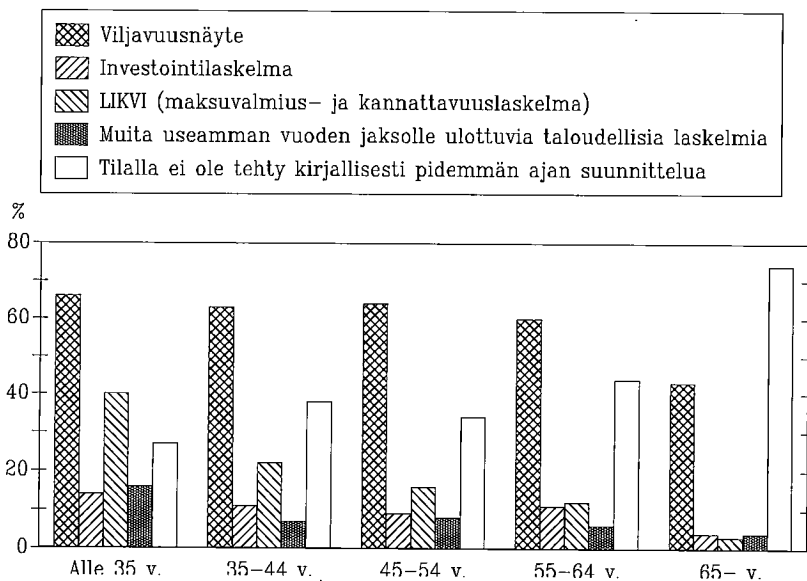
8 Neuvojen näkemyksiä ylituotannosta ja tilakoosta

8.1 Ylituotannon vähentäminen

Korkean hinta- ja kustannustason vuoksi maataloustuotteiden ylituotannon vienti on vaatinut valtion tukea. Maataloustulolain mukaisen maatalouden vientivastuun ylärajan poistamisen vuoksi maataloudelta perittävät vientikustannusmaksut lisääntyivät huomattavasti vuonna 1991, jolloin maatalouden vientikustannusvastuun kattamiseksi kerättiin pääasiassa viljan markkinoimismaksuina sekä lannoitteiden ja rehujen hintoihin sisältyvinä veroina noin 1 350 milj. mk. Maatalouden markkinoimisvastuun lisäksi ylituotanto nostaa maatalouden kustannuksia tuotannonrajoitusten, kiintiöiden sekä velvoitekesannoinnin myötä. Tähän liittyen neuvojilta kysyttiin:

Kuvio 39. Mitä tuotannon suunnitteluun ja tarkkailuun liittyviä laskelmia ja selvityksiä tilallanne on tehty viimeisen viiden vuoden aikana? Viljelijöiden vastaukset tuotantosuunnittain.

Kuvio 40. Mitä tuotannon suunnitteluun ja tarkkailuun liittyviä laskelmia ja selvityksiä tilallanne on tehty viimeisen viiden vuoden aikana? Viljelijöiden vastaukset ikäluokittain.

Kuinka ylituotannosta mielestäsi päästäisiin parhaiten eroon ?

Ylituotannon poistamiseen katsotaan olevan pääpiirteissään kaksi ratkaisua. Osa neuvojista suosii tuotannon laajaperäistämistä, jolloin nykyinen pelto- ja karjamäärä pidettäisiin tuotannossa mukana, mutta tuotokset yksikköä kohti olisivat nykyistä alhaisemmat. Kuitenkin enemmistö neuvojista pitää ratkaisuna tuotantokapasiteetin huomattavaa pienentämistä.

Varsinaisen luomu-tuotannon kannatuksen ohella esiintyy muutamia mielipiteitä tuotannon laajaperäistämisen puolesta. Tällöin tuotantopanosten, lähinnä lannoitteiden ja kasvinsuojeluaineiden käyttömäärät, samoin kuin tuotostasot alenisivat. Tuotannon tarkkailun ja seurannan ansiosta tuotannon kannattavuus saattaisi parantua, sillä pienentyneitä tuotteita ja tuloja vastaisivat oleellisesti alemmat kustannukset. Toisaalta uskomukset korkeista sato- ja tuotostasoista kannattavuuden ehdottomana edellytyksenä hälvensivät. Ratkaisun hyvinä puolina nähdään nykyisen viljelyalan säilyttäminen ja tuotannon ympäristöystävällisyyden lisääminen.

Peltojen metsitystä pidetään varsin hyvänä keinona ylituotannon vähentämisessä. Peltoalan poistamista pysyvästi viljelystä pidetään nykyistä lähes kaikkien tilojen taloutta rasittavaa ja tuotteiden yksikkökustannuksia nostavaa velvoitekesannointia parempana ratkaisuna. Peltojen metsitystä voitaisiin edistää tuntuvalle metsityspalkkiolla (esim. 3000 mk/ha 20 vuoden ajan + 15 vuoden verovapaus) sekä vanhempien viljelijöiden eläkkeitä ja luopumiskorvauksia parantamalla. Metsitystä suosivissa vastauksissa korostetaan kuitenkin nimenomaan huonoimpien peltoalueiden poistamista viljelystä pysyvästi. Eräinä keinoina maatalouden ylituotannon poistamiseksi nähdään myös pellon vaihtoehtoiset käyttömuodot energia- ja biodieselituotannossa.

Luontaisen viljelijöiden ikärakenteeseen perustuvan poistuman lisäksi ylituotannon poistamisen katsotaan edellyttävän voimakasta tilaluvun pienentämistä ja vaikeita päätöksiä. Kannattamattomien, usein pienten ja epäsuotuisilla alueilla toimivien tilojen yksilöinti ja poistaminen tuotannosta ei ole helppoa eikä varsinkaan inhimilliseltä kannalta edes oikeudenmukaista. Useat neuvojat pitävät hyvänä ratkaisuna sopimus-tuotantoa, jonka ongelmaksi myös mainitaan sopimusten oikeudenmukainen jako. Osa neuvojista uskoo markkinoiden, mm. viljanhinnan alentumisen, vähentävän ylituotantoa tehokkaimmin. Tällöin tuotantorakenteen tervehtyminen ja elinkeinon yleinen etu katsotaan yksittäisten viljelijöiden ongelmia tärkeämmäksi.

8.2 Tavoiteltava tilakoko

Marraskuussa 1991 maatilahallituksen julkaiseman maatilatalouden rakenneohjelman (ANON. 1991c) mukaan maatilojen lukumäärä tulee laskemaan vuoteen 2000 mennessä nykyisestä noin 130 000 tilasta selvästi sekä ajautumisvaihtoehdossa (76 000 tilaa) että muutosvaihtoehdossa (44 500 tilaa). Ajautumisvaihtoehdossa omavaraisuustavoite on 100 %, kiintiö- ja lupajärjestelmät estävät yritysten kasvua eikä yrityskokotavoitteita ole asetettu. Myös muutosvaihtoehdossa pyritään 100 %:n omavaraisuuteen, mutta yrityskokotavoitteita on asetettu tuotannon kannattavuutta silmälläpitäen. Tämän suuntaiseen rakennetavoitteeseen pääsemisen edellyttää mm., että sukupolvenvaihdosten määrä laskee selvästi. Kannattavuusedellytysten mukaisesti tuotantoa jatkavien tilojen

tulisi sijaita alueilla, joissa on kullekin tuotannolle sekä luontaisesti että rakenteellisesti parhaat edellytykset.

Ilmastollisten olosuhteiden lisäksi Suomen maataloustuotannon tehokkuuden katsotaan usein kärsivän epäsuotuisasta tilarakenteesta. Pelkästään maantieteellisistä esteistä johtuen tilakoon kasvattaminen kansainvälisesti kilpailukykyiseksi on suuressa osassa maatamme lähes mahdotonta. Neuvontajärjestöjen edustajien näkemysten kartoittamiseksi kysyttiin:

Mikä olisi nykyisessä hinta- ja kustannustilanteessa optimaalinen tilakoko alueellasi (ts. tilakoko, joka käytännössä olisi mahdollinen tilojen välimatkat yms. alueen erityispiirteet huomioon ottaen) ?

Neuvojat ovat kokeneet alueensa optimaalisen tilakoon arvioimisen vaikeaksi tehtäväksi, sillä tilakohtaiset erot ja olosuhteet, samoin kuin yksittäisten tilojen ja viljelijöiden edellytykset vaihtelevat paljon. Etelä-Suomen alueella arviot tavoiteltavasta lypsykarjatilan koosta vaihtelevat yleisimmin 25-40 nautayksikön ja 30-50 peltohehtaarin välillä. Alueen itäosissa on myös tätä pienempiä tiloja pidetty nykyisessä tilanteessa optimaalisen kokoisena (20 ny ja 25 ha). Muilla nautakarjatililla eläinmäärän tulisi olla noin kaksinkertainen. Alueen itäisissä osissa 40-50 nautayksikköä pidetään sopivana määränä ja muissa osissa tavoitellaan 60-70 ny tai monien neuvojien mielestä jopa 100 nautayksikön karjakokoa.

Yleensä sikatilojen optimaalinen peltoala on arvioitu samaksi kuin lypsykarjatilankoko. Sikatilojen eläinmäärien arvioinneissa esiintyy varsin suurta vaihtelua. Sikaloiden tavoiteltava koko vaihtelee yleisesti 10-40 emakon ja 200-600 sikapaikan välillä. Viljatilojen optimikooksi Etelä-Suomen alueella asetetaan pienimmillään 40 ha ja suurimmillaan 100-120 ha. Pienimpien viljatilojen oletettaisiin olevan pääasiassa osaaikaisia ja yli 100 hehtaarin tilojen päätoimisia. Erikoiskasvinviljelytilojen tavoiteltavaksi kooksi on asetettu usein noin puolet viljatilankoosta, mutta myös alle 5 peltohehtaarin tilakoko on saatettu katsoa sopivaksi aivan viljelykasvista riippuen.

Länsi-Suomen alueella lypsykarjatilojen optimikoko on arvioitu lähes samansuuruiseksi kuin Etelä-Suomessa. Tiloilla tulisi olla 20-40 ny ja 30-60 ha peltoa. Muiden nautakarjatilojen kohdalla arviot vaihtelevat 30:sta 100 nautayksikköön. Sikatilojen optimikoko on arvioitu usein nautakarjatilojen suuruiseksi. Viljatilojen optimikoosta on arvioita 30-100 ha välille mm. viljelijän päätoimisuudesta riippuen. Pohjanmaalla arviot optimaalisesta tilakoosta ovat monilta osin Länsi-Suomen kaltaiset. Optimitilakoot on kuitenkin kauttaaltaan arvioitu siten, että ainoastaan lypsykarja- sekä erikoiskasvinvintuotantotiloilla voisi olla alle 40 ha peltoa.

Alueen erityispiirteistä johtuen Itä-Suomen neuvojien arviot tilojen optimikoosta ovat usein selvästi edellisiä pienempiä. Lypsykarjatilalla tulisi olla 12-30 ny ja 15-30 ha. Muilla nautakarjatilalla tulisi olla 20-50 ny ja 30-40 ha peltoa, jolloin ne olisivat lypsykarjatiloina suurempia. Pohjois-Suomen alueella optimaalinen tilakoko on useissa tapauksissa arvioitu hieman Itä-Suomea suuremmaksi. Esimerkiksi lypsykarjatilojen tulisi olla karjakooltaan 15-35 ny ja peltoalaltaan 20-40 ha. Samoin muiden nautakarjatilojen optimikoko (30-60 ny ja 20-70 ha) on arvioitu suuremmaksi. Sikatiloilta edellytettäisiin yleensä vähintään nautakarjatilojen peltoalaa. Itä-Suomessa viljatilojen kokoarvioissa on suuria eroja vaihdellen 30-100 ha, mutta erikoiskasvinviljelytiloille katsotaan usein

riittävän 2-10 ha. Toisaalta nimenomaan Itä-Suomessa tuodaan esille, että taitavalle viljelijälle on mahdollista hankkia riittävä toimeentulo myös pienillä tiloilla.

9 Yhteenveto

Maatalouden taloudellisessa tutkimuslaitoksessa käynnissä olevan kustannustutkimuksen puitteissa on selvitetty viljelijöiden ja neuvontajärjestöjen edustajien näkemyksiä eräistä ajankohtaisista maatalouden kysymyksistä. Viljelijöiltä ja neuvojilta kysyttiin mielipiteitä maatalouden kustannusten alentamismahdollisuuksista, viljelijöiden välisestä yhteistyöstä, maatalouden kilpailukykyisyydestä, tuottajahintojen alentamisen ja lannoiteveron nousun vaikutuksista tiloilla, maatilojen sukupolvenvaihdoksista sekä tuotannon suunnitteluun ja tarkkailuun liittyvistä laskelmista. Neuvoilta tiedusteltiin näkemyksiä myös ylituotannon poistamisesta, toimialueensa optimitilakoosta sekä sukupolvenvaihdosten kehittämisestä. Viljelijöiden haastattelu suoritettiin PSM:n tiedusteluna vuoden 1991 lopulla. Vastaukset edustavat kaikkia yli 5 peltohehtaarin viljelijöitä maassamme. Neuvojen näkemyksiä selvitettiin postikyselyllä, joka lähetettiin kaikkiin maatalouskeskuksiin ja vastaaviin ruotsinkielisiin järjestöihin suunnitteluagronomeille sekä kirjanpito-konsulenteille ja vastaavia tehtäviä suorittaville työntekijöille.

Viljelijöistä 2/3 pitää maatalouden kustannusjahtia ajankohtaisena ja tarpeellisena kaikille tiloille. Viljelijöiden käsitykset kustannusjahdin tarpeellisuudesta poikkeavat toisistaan mm. viljelijän iän ja tilakoon mukaan. Erityisesti nuoret viljelijät sekä suurimpien tilojen viljelijät pitävät kustannusten alentamista tarpeellisena kaikilla tiloilla. Neuvojat korostavat kustannusjahdin tärkeyttä viljelijöitä enemmän, sillä lähes 90 % neuvoista pitää kustannusjahtia ajankohtaisena ja tarpeellisena kaikille tiloille. Neuvontajärjestöjen edustajat myös korostavat viljelijöitä useammin tiedotuksen merkitystä. Kustannusten alentamiseen liittyvän tiedotuksen lisäystä toivoo lähes jokainen kyselyyn vastannut neuvoja ja 2/3 viljelijöistä.

Kustannusten alentaminen on nähty lähes ainoaksi keinoksi lievittää viljelijöiden tulonmenetysten seurauksia. Yli puolet kaikista viljelijöistä on parin viime vuoden aikana pyrkinyt vähentämään kone- ja laitehankintoja. Noin 40 prosentilla tiloista on pyritty pienentämään tarvikkekustannusta. Ostorehukustannukseen on kiinnitetty huomiota joka kolmannella tilalla. Myös vieraan pääoman käyttöä ja yksityistalouden menoja on pyritty vähentämään noin neljänneksellä tiloista.

Neuvojat ovat korostaneet toimialueellaan erityisesti kone- ja laitehankintojen sekä vieraan pääoman käytön merkitystä maatalouden kustannuksiin vaikuttavana tekijänä. Neuvojen mukaan maatalouden kustannukset alenevat viljelijöiden välisen kone- ym. yhteistyön lisääntyessä. Tilojen välistä yhteistoimintaa tulisi edistää neuvonnan, koulutuksen ja eräiden mielestä myös asennekasvatuksen avulla. Maatalouden kustannusten alentamiseen voidaan vaikuttaa kiinnittämällä erityistä huomiota maatilojen sukupolvenvaihdosten ja investointien suunnitteluun. Neuvojen mukaan pitemmän aikavälin suunnittelua tiloilla on ratkaisevasti vaikeuttanut valtakunnallisen maataloustuotannon ohjauksen ja suunnittelun lyhytjänteisyys.

Viljelijöistä noin 40 % harjoittaa yhteistoimintaa usean naapurin kanssa. Vajaa viidennes tiloista on yhteistoiminnassa yhden naapurin ja 15 % kahden naapurin kanssa. Noin neljännes viljelijöistä ei osallistu tilojen väliseen yhteistoimintaan. Yhteistoiminta on yleisintä nuorten viljelijöiden tiloilla sekä sikatiloilla ja Itä-Suomessa. Tilojen välinen yhteistoiminta yleistyy tilakoon kasvaessa. Kolmannes kaikista viljelijöistä katsoo, että heidän kylässään viljelijöiden välinen yhteistyö toimii aina tarvittaessa lähes kaikkien viljelijöiden kesken.

Yhteistoiminnan ensisijaisena esteenä pidetään ongelmia töiden ajoituksessa sekä koneiden korjauksessa ja huollossa. Noin neljännes viljelijöistä ei näe tarvetta yhteistyöhön, sillä useimmilla on riittävästi omia koneita ja laitteita. Yleisimmin viljelijät ovat yhteistoiminnassa puinti-, ruiskutus- ja kuivaustöissä. Karjatalousvaltaisilla alueilla yhteistoiminta on yleistä myös säilörehun sekä kuivaheinän korjuussa.

Euroopan yhdentymisestä seuraava kilpailu koetaan yleensä uhkana maataloudellemme. Noin 40 % viljelijöistä uskoo suurimpien päätoimisten kotieläintilojen pärjäävän kansainvälisessä kilpailussa. Myös keskimääräistä tehokkaampien tilojen uskotaan pärjäävän tilakoosta riippumatta. Varsin harva viljelijä uskoo osa-aikatilojen tai suurimpienkaan kasvinviljelytilojen säilyvän Euro-kilpailussa. Sen sijaan kolmannes neuvojista uskoo myös kasvinviljelytilojen ja osa-aikatilojen kilpailukykyyn.

Viljan tuottajahintojen alentaminen on aiheuttanut varsin suurta epätietoisuutta tiloilla. Rungas neljännes kaikista viljelijöistä ei osaa sanoa, miten tuottajahintojen alentaminen vaikuttaa heidän tilallaan. Noin viidennes viljelijöistä pyrkii säästämään kone- ja muissa pääomakustannuksissa tai tarvikkekustannuksissa. Myös kotoisen viljan käyttöä rehuksi aiotaan lisätä. Joka kymmenennellä tilalla uskotaan ostorehukustannuksen alenevan viljan tuottajahintojen alentamisen myötä. Vajaalla 10 prosentilla tiloista aiotaan vähentää viljan tuotantoa.

Lannoiteverojen nousun arvioidaan vähentävän lannoitusta 40 prosentilla tiloista. Kolmannes viljelijöistä ei usko veron nousun vaikuttavan tilalla tehtäviin päätöksiin. Nautakarjatilosta kolmanneksella ja sikatiloista neljänneksellä pyritään tehostamaan karjanlannan ja muiden eloperäisten lannoitteiden käyttöä.

Maatilan sukupolvenvaihdon onnistuminen kokonaisuutena vaikuttaa pitkällä aikavälillä tilanpidon jatkajan toimeentuloon ja tilan kehittämismahdollisuuksiin. Viljelijöistä 77 % on tyytyväisiä tilalla viimeisen 10 vuoden aikana tehtyyn sukupolvenvaihdokseen. Nykyisen maatalouspoliittisen tilanteen huomioon ottaen tilasta maksettua kauppahintaa pidetään liian korkeana noin 15 prosentilla tiloista. Viljelijöiden ja neuvontajärjestöjen edustajien näkemykset tilojen sukupolvenvaihdoksista poikkeavat selvästi toisistaan. Neuvojista vain vajaa neljännes on tyytyväisiä useimpiin toimialueillaan tehtyihin sukupolvenvaihdoksiin. Sen sijaan 2/3 heistä katsoo, että nykyisen maatalouspoliittisen tilanteen huomioon ottaen maksetut tilahinnat ovat olleet liian korkeita. Lähes kolmannes neuvojista on pitänyt useimpia toimialueensa tilahintoja jo alun pitäen kohtuuttoman korkeina.

Monista epävarmuustekijöistä huolimatta viljelijät suhtautuvat varsin luottavaisesti maataloustuotannon jatkumiseen ja pitävät tilasta maksettua kauppahintaa kohtuullisena. Toisaalta on otettava huomioon, että maatilojen sukupolvenvaihdoksiin liittyy usein kiinteästi taloudellisten tekijöiden lisäksi myös inhimilliset tekijät. Neuvontajärjestöjen edustajat asennoituvat sukupolvenvaihdoksiin lähinnä yrityskauppoina korostaen taloudellisia tekijöitä ja yritystoiminnan edellytyksiä tiloilla.

Neuvontajärjestöjen edustajien vastauksista käy selvästi ilmi, että tilakaupat rasittavat nykyisin liiaksi maataloustuotannon kehittämistä. Sukupolvenvaihdosten myötä muille sektoreille siirtyviä pääomavirtoja voitaisiin pienentää nimenomaan tilahintoja alentamalla. Yleensä katsotaan, että sukupolvenvaihdos tulisi tehdä yrityskauppana tuottoarvon mukaan ilman sisarosuuksina maksettavia ennakkoperintöjä. Vastauksissa painotetaan tuottoarvon ja lahjaverotuksen välisen ristiriidan poistamista.

Tavoitehintojen alentuessa ja kansainvälisen kilpailun kiristyessä taloudellisen suunnittelun merkitys entisestään lisääntyy. Joka toisella tilalla viljelijä osallistuu maatalouden verolomakkeen täyttämiseen tai täyttää sen kokonaan itse. Kolmanneksella tiloista tehdään välitilinpäätös ja viidenneksellä kirjallinen viljelysuunnitelma. Budjetointia tai muita yhden vuoden jaksolle ulottuvia laskelmia tehdään vajaalla 10 prosentilla tiloista. Viljelijöistä lähes 40 % on tehnyt vuosittaiset suunnitelmat mielessään ilman kirjallisia muistiinpanoja. Tilan tuotantoon ja talouteen liittyvien kirjallisten suunnitelmien teko yleistyy tilakoon kasvaessa.

Taloudellisten laskelmien lisäksi tilan pitempi aikaiseen suunnitteluun kuuluu myös viljavuustutkimus, joka on viiden viimeisen vuoden aikana tehty 60 prosentilla tiloista. Kannattavuus- ja maksuvalmiuslaskelma on tehty viidenneksellä ja investointilaskelma 10 prosentilla tiloista. Tilanpidon vaiheeseen liittyen useimmat nuoret viljelijät ovat viiden viimeisen vuoden aikana ostaneet tilan tai suorittaneet investointeja, joille on haettu halpakorkoista lainaa. Näin ollen Likvi- ja investointilaskelmat samoin kuin muut pidemmän aikavälin suunnitelmat ovat yleisimpiä nuorten viljelijöiden tiloilla.

Ylituotannon poistamiseen katsotaan olevan pääpiirteissään kaksi ratkaisua. Osa neuvojista suosii tuotannon laajaperäistämistä, jolloin nykyinen pelto- ja karjamäärä pidettäisiin tuotannossa mukana, mutta tuotokset yksikköä kohti olisivat nykyistä alhaisemmat. Kuitenkin enemmistö neuvojista pitää ratkaisuna tuotantokapasiteetin huomattavaa pienentämistä. Peltoalan poistamista pysyvästi viljelystä pidetään nykyistä kaikkien tilojen taloutta rasittavaa velvoitekesannointia parempana ratkaisuna. Kannattamattomien, usein pienten ja epäsuotuisilla alueilla toimivien tilojen yksilöinti ja poistaminen tuotannosta ei ole helppoa eikä varsinkaan inhimilliseltä kannalta edes oikeudenmukaista. Ylituotannon poistamista edistäisivät tuntuvat peltojen metsityspalkkiot sekä vanhimpien viljelijöiden eläkkeiden ja luopumiskorvausten parantaminen. Useat neuvojat pitävät hyvänä ratkaisuna sopimustuotantoa, jonka ongelmaksi myös mainitaan sopimusten oikeudenmukainen jako. Osa neuvojista uskoo mm. viljanhinnan alentamisen vähentävän ylituotantoa tehokkaimmin. Tällöin tuotantorakenteen tervehdyttäminen ja elinkeinon yleinen etu katsotaan yksittäisten viljelijöiden ongelmia tärkeämmiksi.

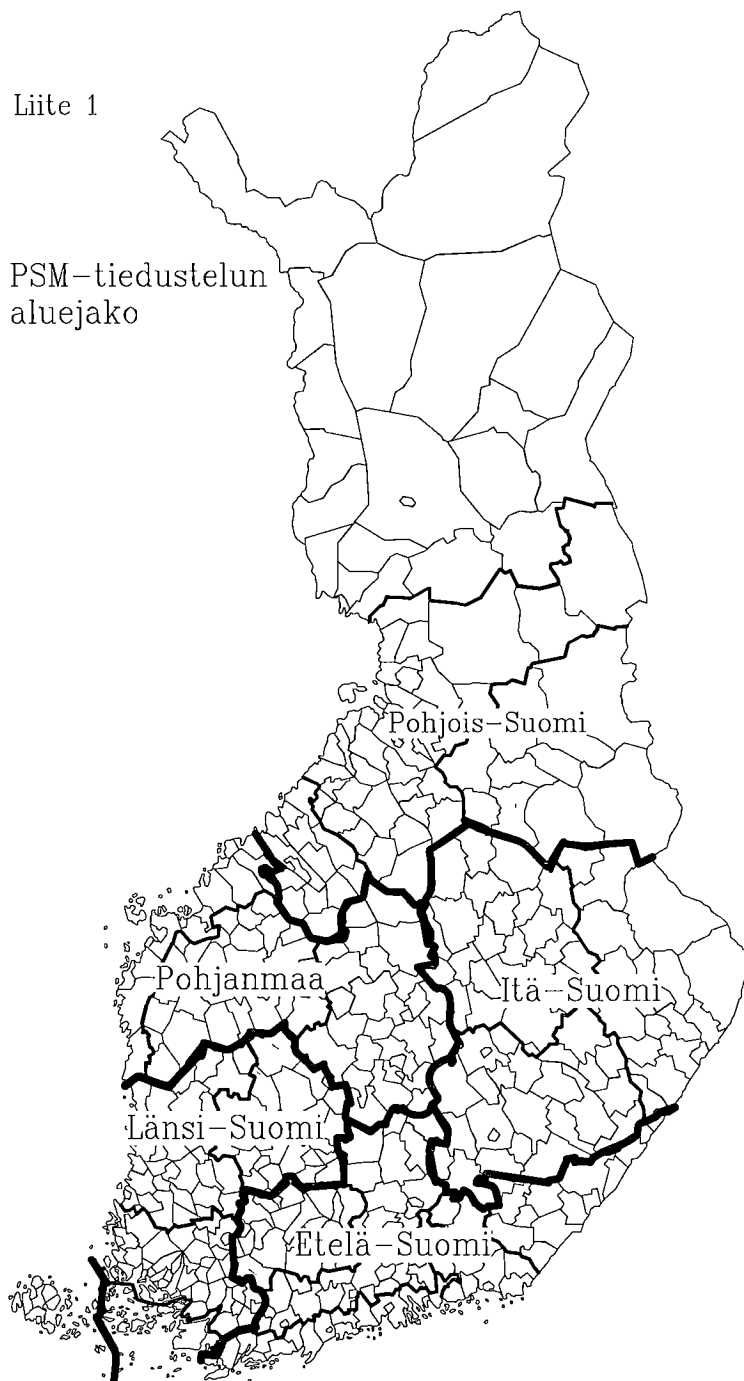
Toimialueensa optimaalisen tilakoon arvioimisen neuvojat ovat kokeneet vaikeaksi tehtäväksi, sillä tilakohtaiset erot ja olosuhteet, samoin kuin yksittäisten tilojen ja viljelijöiden edellytykset vaihtelevat paljon. Esimerkiksi Etelä-Suomen alueella arviot tavoiteltavasta lypsykarjatilan koosta vaihtelevat yleisimmin 25-40 nautayksikön ja 30-50 peltohehtaarin välillä. Viljatilojen optimikooksi Etelä-Suomen alueella asetetaan pienimmillään 40 ha ja suurimmillaan 100-120 ha. Pienimpien viljatilojen oletettaisiin olevan osa-aikaisia ja suurimpien päätoimisia. Läntisen Suomen alueella optimitilakoot on kauttaaltaan arvioitu siten, että ainoastaan lypsykarja- sekä erikoiskasvinviljelytiloilla voisi olla peltoa alle 40 ha. Alueen erityispiirteistä johtuen Itä-Suomen neuvojien arviot tilojen optimikoosta ovat selvästi pienemmät. Pohjois-Suomen alueella optimaalinen tilakoko on arvioitu useissa tapauksissa hieman Itä-Suomea suuremmaksi.

Kirjallisuus:

- ALASTALO, L. 1991. Työpanos kirjanpitoliloilla. MTTL:n tiedonantoja 173. 54 s. Helsinki.
- ANON. 1991 a. Maatalouden kustannustyöryhmän muistio. Työryhmämuistio MMM 1991:1. 75 s. + 20 s liitteitä. Helsinki.
- 1991 b. Maatalouden kustannusten alentamismahdollisuudet. Työryhmämuistio MMM 1991:3. 12 s. Helsinki.
 - 1991c. Maatilatalouden rakenneohjelma. Maatilahallitus. 121 s + 21 s liitteitä. Helsinki.
 - 1992. Koneyhteistyö. Maaseutukeskusten Liiton julkaisuja n:o 837. 60 s. Helsinki.
- KOLA, J., MARTTILA, J. & NIEMI, J. 1991. EY:n ja Suomen maatalouden ja maatalouspolitiikan vertailu. MTTL:n tiedonantoja 174. 118 s. Helsinki.
- MARTTILA, J. & NIEMI, J. 1992. Suomalaisen sikatalouden kilpailukyky Euroopassa. MTTL:n tiedonantoja 177. 70 s. Helsinki.
- KETTUNEN, L. 1992. Suomen maatalous 1991. MTTL:n julkaisuja 65. 59 s. Helsinki.
- SIRÉN, J. 1992. Maatilojen arvo ja lahjaverotus. Maatilahallitus.

Liite 1

PSM-tiedustelun
aluejako

VILJELJÖILLE ESITETYT KYSYMYKSET

Mitä mieltä olette viimeaikaisesta maatalouden "kustannusjahdistasta"?	----	ajankohtainen ja tarpeellinen asia kaikille tiloille vai
	----	voi olla tarpeen joillakin tiloilla, mille tiloille?
Onko se...	----	kustannusjahti on maatalouden sisäinen asia vai
	----	valtion tulisi osallistua enemmän maatalouden kustannusjahtiin vai
	----	ei lainkaan tarpeellinen
Entä pitäisikö kustannusjahtiasiaa tiedottaa nykyistä enemmän?	----	kyllä
	----	ei
Mitä kustannuseriä olette parin viime vuoden aikana pyrkinyt tietoisesti alentamaan tilallanne?	----	palkkamenot
	----	ostorehut
	----	lannoitteet, siemenet yms. tarvikkeet
	----	sähkö, polttoaineet ym. energia
	----	kotieläinten hankinta yms. kotieläintalouden menot
	----	kone- ja laitehankinnat
	----	rakennusten hankinta, korjaus yms. menot
	----	salaojien korjaus yms. menot
	----	vieraan pääoman käyttö
	----	muut pienemmät kustannuserät
	----	yksityistalouden menot
	----	ei mitään edellisistä
Euroopan yhdentymisestä seuraava kilpailu koetaan uhkana maataloudellemme. Millaiset tilat meillä tulisivat säilymään Euro-kilpailussa?	----	suurimmat päätoimiset kotieläintilat
	----	suurimmat kasvinviljelytilat
	----	keskikokoiset ja sitä suuremmat tilat yleensä osa-aikatilat
	----	kaikki keskimääräistä tehokkaammat tilat tilakoosta riippumatta
	----	muunlaiset tilat, millaiset?
	----	maataloutemme ei kestä kansainvälistä kilpailua
	----	ei osaa sanoa

Toimiiko Teidän kylässänne viljelijöiden välinen yhteistyö mielestänne...

- aina tarvittaessa lähes kaikkien viljelijöiden keskuudessa
- joskus tarvittaessa useimpien viljelijöiden kanssa
- pääasiassa nuorten viljelijöiden keskuudessa
- pääasiassa vanhemman viljelijäväestön keskuudessa
- pääasiassa sukulaisten keskuudessa
- yhteistyö ei sovellu kylämme tuotantorakenteisiin (tiloja vähän, pitkät matkat, tilat hyvin erilaisia tms.)
- ei osaa sanoa

Mihin viljelijöiden välinen kone tms. yhteistyö teidän kylällänne ensisijaisesti kaatuu, jos on kaatuakseen?

- viljelijät eivät tule toimeen keskenään
- koneiden yms. laitteiden korjaamisessa ja huollossa ongelmia
- yhteistyössä töiden ajoituksessa joudutaan joustamaan liikaa
- viljelijät kilpasilla keskenään (ts. "Minulla oltava isompi traktori kuin naapurilla")
- pitkät välimatkat
- yhteistyöhön ei ole tarvetta, useimmilla on riittävästi koneita ja laitteita
- muuhun, mihin?

----- ei osaa sanoa

Onko tilanne yhteistoiminnassa...

- yhden naapurin kanssa
- kahden naapurin kanssa
- useamman naapurin kanssa
- ei yhteistoimintaa

JOS YHTEISTOIMINNASSA:

Onko tilanne yhteistoiminnassa naapurin/naapurien kanssa mm. seuraavien töiden yhteydessä?

- kylvö, lannoitus
- ruiskutus
- perunan viljelyyn liittyvät työt
- karjanlannan käsittely ja levitys
- säilörehun teho
- kuivaheinän korjuu
- pinti
- kuivaus
- kyntö
- lumenauraus ja teiden kunnostus yms.
- muut työt, mitkä?

Onko tilallanne tehty viimeisen 10 vuoden aikana sukupolvenvaihdos?

- on tehty
- ei ole tehty

JOS, mitä mieltä olette näin jälkepäin tilanne sukupolvenvaihdoksesta?

- on tyytyväinen tehtyyn sukupolvenvaihdos ratkaisuun
- nykyisen maatalouspoliittisen tilanteen huomioon ottaen maksettu tilahinta oli liian korkea
- maksettu tilahinta sisärosuksineen ym. rasitteineen oli jo alunpitäen kohtuuttoman korkea
- rahoitusjärjestelyjen osalta ei ole tyytyväinen tehtyyn ratkaisuun
- ei osaa sanoa

Kuinka viimeaikaiset viljan tuottajahintojen alentamiset vaikuttavat tilallanne? (ruis -1.00 mk, vehnä -0.70 mk, rehuvilja -0.30 mk)

- vähentää viljan tuotantoa
- lisää kotoisen viljan käyttöä
- ostorehukustannus tilalla tulee alenemaan
- pyrkii säästämään kone- ja muissa pääomakustannuksissa
- pyrkii säästämään lannoite- ym. tarvikekustannuksissa
- ei voi säästää kustannuksissa, tulot jäisivät tältä osin pienemmiksi
- tilalla ei ole viljantuotantoa
- ei osaa sanoa

Kuluvan vuoden aikana toteutetut ja vuoden vaihteeseen suunnitellut lannoiteverojen muutokset nostavat tavallisimpien lannoitteiden hintoja keskimäärin 43 p/kg eli runsaan neljänneksen. Hintojen nousu on suurin typpilannoitteiden kohdalla. Miten lannoiteverojen nousu vaikuttaa tilallanne?

- ei vaikutusta
- vähentää lannoitusta
- siirtyy vähemmän tyyppiä tarvitsevien kasvien tuotantoon, minkä kasvien?

- lisää apilan ym. tyyppiä tarvitsevien kasvien viljelyä
- tehostaa karjalannan ja muiden eloperäisten lannoitteiden käyttöä
- muulla tavoin, miten? _____
- ei osaa sanoa

Mitä tuotannon suunnitteluun ja tarkkailuun liittyviä laskelmia ja selvityksiä tilallanne on tehty vuosittain? Entä viimeisen 5 vuoden aikana?

Vuosittain

- 1 kirjallinen viljelysuunnitelma
- 2 karjantarkkailu
- 3 viljelijä täyttää yksin tai yhteistyössä tilan maatalouden verolomakkeen
- 4 ulkopuolinen täyttää tilan maatalouden verolomakkeen
- 5 välitilinpäättös
- 6 budjetointi
- 7 muita yhden vuoden jaksolle ulottuvia taloudellisia laskelmia
- 8 viljelijä on tehnyt mielessään kaikki tarvittavat vuosisuunnitelmat

Viimeisen 5 vuoden aikana

- 1 viljavuusnäyte
- 2 investointilaskelma
- 3 LIKVI (maksuvalmius- ja kannattavuuslaskelma)
- 4 muita useamman vuoden jaksolle ulottuvia taloudellisia laskelmia
- 5 tilalla ei ole tehty kirjallisesti pidemmän ajan suunnittelua

NEUVOJILLE ESITETYT KYSYMYKSET

OSA I

KUSTANNUSJAHTI

Mitä mieltä olet viimeaikaisesta maatalouden "kustannusjähdistä"

- ajankohtainen ja tarpeellinen asia kaikille tiloille vai
- voi olla tarpeen joillekin tiloille, mille?

Onko se...

-
- kustannusjahti on maatalouden sisäinen asia vai
 - valtion tulisi osallistua enemmän maatalouden kustannusjahtiin vai
 - ei lainkaan tarpeellinen

Entä pitäisikö kustannusjahtiasiasta tiedottaa nykyistä enemmän?

- kyllä
- ei

Mitä maatalouden kustannuseriä olet parin viime vuoden aikana pyrkinyt tietoisesti alentamaan neuvontatyössäsi?

- palkkamenot
- ostorehut
- lannoitteet, siemenet yms. tarvikkeet
- sähkö, polttoaineet ym. energia
- kotieläinten hankinta yms. kotieläintalouden menot
- kone- ja laitehankinnat
- rakennusten hankinta, korjaus yms. menot
- salaojien korjaus yms. menot
- vieraan pääoman käyttö
- muut pienemmät kustannuserät
- yksityistalouden menot
- ei mitään edellistä

Euroopan yhdentymisestä seuraava kilpailu koetaan uhkana maataloudellemme.

- suurimmat päätoimiset kotieläintilat
- suurimmat kasvinviljelytilat
- keskikokoiset ja sitä suuremmat tilat
- yleensä osa-aikatilat
- kaikki keskimääräistä tehokkaammat tilat tilakoosta riippumatta
- muunlaiset tilat, millaiset?

Millaiset tilat meillä tulisivat säilymään Euro-kilpailussa

-
- maataloutemme ei kestä kansainvälistä kilpailua
 - ei osaa sanoa

YHTEISTYÖ

Toimiiko maatalouskeskuksesi alueella viljelijöiden välinen yhteistyö mielestäsi

- aina tarvittaessa lähes kaikkien viljelijöiden keskuudessa
- joskus tarvittaessa useimpien viljelijöiden kanssa
- pääasiassa nuorten viljelijöiden keskuudessa
- pääasiassa vanhemman viljelijäväestön keskuudessa
- pääasiassa sukulaisten keskuudessa
- yhteistyö ei sovellu alueemme tuotantorakenteisiin (tiloja vähän, pitkät matkat, tilat hyvin erilaisia tms.)
- en osaa sanoa

Mihin viljelijöiden välinen kone- tms. yhteistyö alueellasi ensisijaisesti kaatuu, jos on kaatuakseen

- viljelijät eivät tule toimeen keskenään
- koneiden yms. laitteiden korjaamisessa ja huollossa ongelmia
- yhteistyössä töiden ajoituksessa joudutaan joustamaan liikaa
- viljelijät kilpasilla keskenään (ts. "minulla oltava isompi traktori kuin naapurilla")
- pitkät välimatkat
- yhteistyöhön ei ole tarvetta, useimmilla on riittävästi koneita ja laitteita
- muuhun, mihin?

---- en osaa sanoa

Alueeni tilat ovat yleisimmin yhteistoiminnassa ...

- yhden naapurin kanssa
- kahden naapurin kanssa
- useamman naapurin kanssa
- ei yhteistoimintaa

JOS YHTEISTOIMINTAA:
Alueellani tilat ovat yhteistoiminnassa naapurin/naapurien kanssa yleisimmin seuraavien töiden yhteydessä (5 kohtaa tärkeysjärjestykseen)

- kylvö, lannoitus
 - ruiskutus
 - perunan viljelyyn liittyvät työt
 - karjanlannan käsittely ja levitys
 - säilörehun teko
 - kuivaheinän korjuu
 - puinti
 - kuivaus
 - kyntö
 - lumenauraus ja teiden kunnostus yms.
 - muut työt, mitkä?
-

SUKUPOLVENVAIHDOS

Viimeisen 10 vuoden aikana tehdyt sukupolvenvaihdokset:

- Mitä mieltä olet näin jälkeensä
useimmista alueesi tiloilla
tapahtuneista sukupolvenvaihdoksista?
- olen tyytyväinen tehtyihin sukupolvenvaihdosratkaisuihin
 - nykyisen maatalouspolitiittisen tilanteen huomioon ottaen maksetut tilahinnat ovat olleet liian korkeita
 - maksetut tilahinnat sisarosuksineen ym. rasitteineen ovat olleet jo alunpitäen kohtuuttoman korkeita
 - rahoitusjärjestelyjen osalta tehdyt ratkaisut eivät ole olleet tyydyttäviä
 - ei osaa sanoa

HINNANMUODOSTUS

- Kuinka viimeaikaiset viljan tuottajahintojen alentamiset vaikuttavat useimmilla alueesi tiloilla (ruis - 1.00 mk, vehnä - 0.70 mk, rehuvilja -0.30 mk)
- viljan tuotantoa vähennetään
 - kotoisen viljan käyttöä rehuksi lisätään
 - ostorehukustannukset tiloilla tulevat alenemaan
 - kone- ja muissa pääomakustannuksissa pyritään säästämään
 - lannoite- ym. tarvikekustannuksissa pyritään säästämään
 - kustannuksissa ei voida säästää, tulot tiloilla jäävät tältä osin pienemmiksi
 - useimmilla alueen tiloilla ei ole viljantuotantoa
 - en osaa sanoa

Kuluvan vuoden aikana toteutetut ja vuoden vaihteeseen suunnitellut lannoiteverojen muutokset nostavat tavallisimpien lannoitteiden hintoja keskimäärin 43 p/kg eli runsaan neljänneksen. Hintojen nousu on suurin typpilannoitteiden kohdalla.

- Miten lannoiteverojen nousu vaikuttaa useimmilla alueesi tiloista?
- ei vaikutusta
 - vähentää lannoitusta
 - siirrytään vähemmän tyypeä tarvitsevien kasvien tuotantoon, minkä kasvien?

 - lisätään apilan ym. tyypeäsitovien kasvien viljelyä
 - tehostetaan karjalannan ja muiden eloperäisten lannoitteiden käyttöä
 - muulla tavoin, miten

 - ei osaa sanoa

OSA II

Maatalouskeskuksen nimi _____

1. Kuinka alueesi tiloilla voitaisiin parhaiten alentaa maatalouden kustannuksia? (Näkemyksesi tai ideasi yhdestä tai useammasta tärkeäksi katsomastasi kustannusten säästötavasta, -keinosta tai -kohteesta).

2. Kuinka ylituotannosta päästään mielestäsi parhaiten eroon?

3. Mikä on nykyisessä hinta- ja kustannustilanteessa optimaalinen tilakoko alueellasi (ts. tilakoko, joka käytännössä olisi mahdollinen tilojen välimatkat yms. alueen erityispiirteet huomioon ottaen)?

___ ny ___ ha Lypsykarjatiljoilla

___ ny ___ ha Muilla nautakarjatiljoilla

___ ny ___ ha Sikatiljoilla

___ ha Viljatiljoilla

___ ha Erikoiskasvien tuotannossa

4. Kuinka viljelijöiden välistä yhteistoimintaa maatalouden kustannusten alentamiseksi voitaisiin mielestäsi parhaiten edistää?

5a. Kuinka nykyistä sukupolvenvaihdoskäytäntöä tulisi mielestäsi muuttaa, jotta edellytykset maatalouden kehittämiseen tilalla säilyisivät mahdollisimman hyvinä?

5b. Kuinka sukupolvenvaihdosten myötä tapahtuvaa maatalouden pääomavirtaa muille sektoreille (eläkeläiset, palkansaajat yms.) voidaan mielestäsi parhaiten hillitä?

Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tiedonantoja

- No 175. AJANKOHTAISTA MAATALOUSEKONOMIAA. Kirjanpitotilojen tuloksia, tilivuosi 1990. 50 s. Helsinki 1992.
- No 176. AJANKOHTAISTA MAATALOUSEKONOMIAA. Kirjanpitotilojen tuotanto-suunnittaisia tuloksia, tilivuosi 1990. 51 s. Helsinki 1992.
- No 177. NIEMI, J. & MARTTILA, J. Suomalaisen sikatalouden kilpailukyky Euroopassa. 70 s. Helsinki 1992.
- No 178. AJANKOHTAISTA MAATALOUSEKONOMIAA. 88 s. Helsinki 1992.
KETTUNEN, L. Suomen maatalouden sopeutuminen Euroopan integraatioon. s. 5-15.
SUMELIUS, J. Kan vi anpassa jordbruket till integrationen i Europa? s.16-23.
KETTUNEN, L. & MARTTILA J. Mahdollisen Euroopan yhteisöön liittymisen vaikutus peltoviljelyyn. s. 24-34.
KOLA, J. Maaseutu-, maatalous- ja elintarviketeollisuusyritysten sopeutumisstrategiat yhdyntävässä Euroopassa. s. 35-46.
PUURUNEN, M. Maatalouden kustannusrakenne. s. 47-69.
PIETOLA, K. Elintarvikkeiden hintamarginaalilaskelmien historia ja marginaalien kehitys Suomessa. s. 70-80.
NUUTILA, M. Maitotuotteiden ja lihan hintamarginaalit Suomessa. s. 81-88.
- No 179. MAATALOUDEN YMPÄRISTÖKYSYMYKSIÄ. 81 s. Helsinki 1992.
MILJÖFRÅGOR INOM LANTBRUKET.
PIRTTIJÄRVI, R. Viljelijöiden ympäristöasenteet ja ympäristökäyttäytyminen - sosioekonominen tarkastelu. s. 5-33.
PIRTTIJÄRVI, R. Vertailu viljelijäväestön ja koko väestön suhtautumisesta maatalouden ympäristökysymyksiin. s. 34-41.
SUMELIUS, J. Styrmedel för miljövänliga produktionsmetoder i jordbruket i de nordiska länderna. s. 42-52.
INGO, H. Ekonomiska konsekvenser av skärpta miljönormer inom stallgödselhanteringen. s. 53-81.
- No 180. ALA-MANTILA, O. Tuotantokustannusten seurannan perusteet. 89 s. Helsinki 1992.
- No 181. KOLA, J., MARTTILA, J. & NIEMI, J. Maidontuotanto ja EY. 113 s. Helsinki 1992.
- No 182. PIETOLA, K. Yksinkertaistettu suora tulotuki ja sen vaikutukset viljelijöiden tuloihin. 80 s. Helsinki 1992.
- No 183. AJANKOHTAISTA MAATALOUSEKONOMIAA. Helsinki 1992.
PIETOLA, K. Rehuviljan tuottajahinnan vaikutukset maatalouden ostorehukustannukseen.
HIIVA, E. Maatilan sijainnin vaikutus maidon tuotantokustannukseen.
SIHVOLA, S. Maatalousyrittäjien lomituspalveluiden sosioekonominen merkitys ja erilaiset kehittämismahdollisuudet.
PIRTTIJÄRVI, R. EY:n ympäristöpolitiikka ja maatalous.

